

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית

ויקהל תשי"ד

ובו דרוש השייך גם לפרשת פקודי

- ביאור הויכוח שבין משה ובצלאל, בענין הקדמת המשכן או הכלים • במעם שהשמיים הרמב"ם מלבאר דיני "הארון" • חתם סופר: הארון הוא רק עבור שהקב"ה ידבר שם עם משה רבינו • השלום בין ישראל לאביהם שבשמים, הוא השראת השכינה ודביקות אלקי • הקטטה עם אפיקורסים נובע ממקור השלום, ומביא שלום הן למעלה והן בין הכלל ישראל • יש צדיקים שצריכים להיות במקום מיוחד, ויש שצריכים ליסע ממקום למקום • הצדיקים כבר הרגישו אור המצוה בעת "הכנה למצוה" • בדבר הנוגע אל השלום שייך לומר דעשה דוחה אף לא תעשה ועשה • ביאור הנמרא: כיון שנאמר על פי ה' הוי סותר על מנת לבנות 'במקומו' • ביאור המשנה: אליהו בא לעשות 'שלום' פְּעוּלָם •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ב לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אך רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראל לא יעשו עֲקֻלָּה, וכבר נאמר וְאֵל תִּשְׁקֹן בְּאַהֲלֵיךָ עֲקֻלָּה (איוב יא, ד).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

52) מינוט) זייער קלאָר * * * *

לשון קדשו - קונטרס רכ"א

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-333419
16→2→1014

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

לשון קדשו צענטראלע נומער:

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך 231
פאר הערות דרוק 3

צו מנדב זיין דורכ'ן טעלעפאן (דאנער): #1700 845-366-2793

• ברכת מזל טוב •

הר"ר אברהם יודא ענגלענדער הי"ו

לרגל הולדת בנו

הוא הגבר אשר עומד על הפקדים לקבל תרומת ונדבת כל חכם לב
למלאכת עבודת הקודש, להחזיק בידי העוסקים במלאכת הקודש,
לברר מקחו של צדיק, ולהפיצם לבני ישראל הצמאים לדבריו הקדושים.
זכות רביה"ק זי"ע יגן בעדו שיוכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו,
ולגדלו ולהנכו לתורה לחופה ולמעשים טובים.
בברכת המערכת

הר"ר יושע עסטרייכער הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן משה מענדל נ"י

עב"ג בת הר"ר יודא פריעדמאן הי"ו

הר"ר בנציון שווארטץ הי"ו לרגל נישואי נכדו

החתן חו"ב יעקב אליעזר שווארטץ נ"י

וחסן גרמא לחזיר שבחם על כל הפעולות למען תורת רביה"ק זי"ע
עב"ג בת הר"ר יואל פריעד הי"ו (ב'ר אלימלך)

הר"ר משה יצחק רייזמאן הי"ו

לרגל נישואי בתו עב"ג החתן אלטר שמעון דוד נ"י

בן הר"ר יואל קאהן הי"ו (ב"ר יוסף שמואל)

הר"ר חיים אברהם ווייס הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן יעקב נ"י

בן הר"ר ר' אהרן איזעאל שליט"א, ר"ח"כ ברך משה מאנסי

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• זיהם יעלו לזפרון •

הרה"ח ירא שמים מנעוריו בענות חן, אוהב שלום בעל
מדות טובות, פעל לשמירת קדושת מקדש מעט
ולהרבות תורה בישראל, דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע

מוה"ר יעקב ארי' ב"ר שמשון ז"ל סענעדין

נפטר ד' אדר שנת תשע"ח לפ"ק

הרה"ח רחם ומוקיר רבנו, פיר מהוננו להתוות לב

אביונים ותלמידי חכמים, זכה להיות אבסגניא לצדיקים

מוה"ר יחזקאל שרגא ז"ל לעפקאוויטש

בן הרה"ח ר' יצחק אייזיק ז"ל

נפטר ביום ב' דר"ח אדר ב' תשנ"ב לפ"ק

הרה"ח עושה צדקה וחסד, ממשכימי קום, ובעין יפה נתן

אוכל לשובע לתלמידי רביה"ק זי"ע בעיר סאטמאר

מוה"ר שמואל ז"ל ראזענבוים

ב"ר יעקב יהודה ז"ל - נפטר ו' אדר ב' תשנ"ו

ולע"נ ר' דוד ב"ר חיים צבי ז"ל ראזענבוים - נפטר ט"ו אדר

אשר לא הניח אחריו זרע של קיימא

לע"נ הר"ר קלונימוס (קלמן) ב"ר מרדכי אהרן ז"ל

KolSatmar.com

א
קושיא א

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם.

ב
למה דייקא בכאן נאמר ויקהל משה. והלא גם בשאר כל המצות הקהיל את כולם להשמיע המצוה

א) לכאורה וואס איז דער ויקהל משה. מ'געפינט נישט אין ערגעץ ס'זאל שטיין ויקהל משה.

[ובפשטות אין לומר שרק כאן הקהיל משה את כולם, שהר"ן 'איבעראל' האט משה רבינו גערעדט צום גאנצן כלל ישראל.

אזוי ווי די גמרא זאגט אין עירובין^א, פיצד סדר משנה. יעדע הלכה, יעדעס [מצוה] וואס ער האט געזאגט, האט ער געזאגט פאר יעדן.

[וואס כן] וואס דערציילט ער מיר דא [אז] ויקהל משה את כל עדת בני ישראל.

ג
די מפרשים זאגן, ער האט יעדן צוזאמגענומען [ואף הנשים].
אזוי טייטשט דאך דער רמב"ן^ב אויך אזוי.

ד
קושיא ב

ובוהר הקדוש מפרש דכוונת הכותב שהפריד משה את ישראל מן הערב רב, כי לנדבת המשכן לקחו רק מישראל ולא מהערב רב, יען שעשו חטא העגל

און אין זוהר הקדוש שטייט גאָר פארקערט. ויקהל משה, וכי מאן אתר כניש לון, אלא להפרידם מערב רב, ער האט זיי געוואלט אפשיידן פונעם ערב רב.

^א בגמרא עירובין (נד): תנו רבנן, כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו וכו'. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו וכו', נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו. נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו. נמצאו ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה, וביד הזקנים שנים, וביד כל העם אחד. נסתלק משה ושנה להן אהרן פירקו, נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו, נסתלקו בניו שנו להן זקנים פירקו, נמצא ביד הכל ארבעה. מכאן אמר רבי אליעזר, חייב אדם לשנות תלמידיו ארבעה פעמים. וקל וחומר, ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה כך, הדיוט מפי הדיוט על אחת כמה וכמה.

^ב רמב"ן (לה, א): ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. יכלול 'כל עדת בני ישראל', האנשים והנשים, כי כולם התנדבו במלאכת המשכן. והנה משה אחר שצוה לאהרן והנשיאים וכל בני ישראל האנשים כל אשר דבר ה' אתו בהר סיני אחרי שבור הלוחות, ונתן על פני המסוה, חזר וצוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים. ויתכן שהיה זה ביום מחרת דתו, ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוו בו מתחלה קודם שבור הלוחות, כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וכתר עמו ברית חדשה שילך ה' בקרבם, הנה חזרו לקדמותם ולאבת כלולותם, ובדיוע שתהיה שכינתו בתוכם כענין שצוהו תחלה, כמו שאמר (תרומו כה, ח) וָעָשׂוּ לִי מִקִּדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם, ולכן צוה אותם משה עתה בכל מה שנצטוו מתחלה.

וכעין זה ביאר האור החיים הק', שבא לרבות יתומים קטנים ונשים, עיי"ש.

^ג בוהר הק' (דף קצה): תא חזי מה כתיב בקדמיתא, מאת כל איש אשר ידבנו לבו (תרומו כה, ב), לֹאֲכִלְלָא כָּלָא, בגין דבעא קודשא ברין הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין, במוחא וקליפה. ובגין דהווי אינון ערב רב בגווייהו, אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו, לֹאֲכִלְלָא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא, וכלהו אתפקדו. לבתר סטא זינא לזינא, ואחו אינון ערב רב וְעָבְדוּ יַתְּ עֲגֵלָא, וְסֻטוּ אֲבֹתֵיהֶוּ אֵינוֹן דמיתו, וְגִרְמוּ לון לישראל מוחא וקטולא. אָמַר קודשא ברין הוא, מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודדיהו. מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', וכתוב בתורה קחו מאתכם תרומה לה', מאתכם ודאי,

ה

ווייל פריער - אזוי זאגט ער [בזוהר] - שטייט וי'קחו ל' מאת "פֿל איש", האָט מען גענומען פונעם עַרֶב רב אויכעט. און נאָכ'ן חטא העגל שטייט שוין נאָר קחו "מֵאֲתָכֶם" תְּרוּמָה, נישט פונעם עַרֶב רב, נאָר מֵאֲתָכֶם אליין, ס'איז נאָר מֵאֲתָכֶם אליין, ווייל זיי האָבן דאָך גאָר גוֹרם געווען דעם חטא העגל, האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט זיי זאָלן שוין נישט נעמען מער קיין חֶלֶק דערינען אינעם מִשְׁכָּן, איבערדעם וי'קהל מִשָּׁה, ער האָט צוזאַמגענומען אַת פֿל עֲדַת יִשְׂרָאֵל, אָנעם עַרֶב רב.

ו

אבל לפי זה קשה דאם כן היה לו לומר לשון הפרדה, ולא לשון וי'קהל

(ב) לכאורה איז דאָך דער מִכְּנֵן דערפון [מלשון "וי'קהל", אז] ער האָט זיי 'צוזאַמגענומען', [אבל לדברי הזוהר שֶׁהַפְּרִידָם מהערב רב] איז דאָך לכאורה העט דאָך נישט געדאַרפט שטיין וי'קהל, [ואדרבה] ס'העט געדאַרפט שטיין וי'פֿרֶד' מִשָּׁה אַת פֿל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

[שהרי] דאָס איז דאָך אַלעמאַל געווען אַז זיי זענען 'אַלע' געקומען הערן וואָס ער האָט געזאָגט, נאָר וואָס דען, היצטערט איז געווען גראַד' פֿאַר זיי [בלבד], דער קחו מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה האָט מען געזאָגט [ליקח] נאָר פון 'אידן', האָט מען זיי אָפּגעשיידט פונעם 'עַרֶב רב', איז דאָך דער מִכְּנֵן פון דער מִמְּרָא אַז מ'האָט זיי אָפּגעשיידט, איז דאָך עס אַ 'פֿירוד' און נישט 'קֵהִלָּה', העט דאָך גיווען געדאַרפט שטיין וי'פֿרֶד' מִשָּׁה אַת פֿל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וואָס דען שטייט וי'קהל' מִשָּׁה.

ז

קושיא ג

ברש"י דהקדים אזהרת שבת למלאכת המשכן, לומר לך שאינו דוחה את השבת והקשו המורחיק והמפרשים דמה צורך להשמיענו זאת, והלא בלאו הכי ידענין דאין עשה דבנין המקדש דוחה את השבת, כי שבת הוא עשה ול"ת, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה

[שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וגו'. פירש רש"י] הקדים [אזהרת] מלאכת שבת למלאכת המשכן, לומר לך שאינה דוחה [את השבת], אַז מלאכת המשכן איז נישט דוחה שבת. (ג) פרעגן דאָך די קשיא, די מזרחי"א און די מפרשים¹, וואָס זאָל זיין אַ הוה אמינא אַז יא. [והלא] שֶׁבֶת איז דאָך אַן עֲשֶׂה מיט אַ לאַ תַּעֲשֶׂה, [וקיימא לן] אין עֲשֶׂה דוֹחָה לאַ תַּעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה.

וְלֹא קִקְדַּמִּיתָא דכתיב מאת 'כל איש' אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ. וי'קהל מִשָּׁה וגו', מֵאֵן אַתָּר כְּנִישׁ לִזְנִי. אֵלָּא בְּגִין דְּהוּי אִינוּן עַרֶב רַב בְּיַנְיָהוּ, אֲצִטְרִיק מִשָּׁה לֹאכְנֶשָׂא לִזְנִי, וְלִיִּחְדָּא לִזְנִי מִבְּיַנְיָהוּ.

¹ פירוש: דווקא.

² בפ"י הרא"ם פרשת קדושים (ט, ג): ואם תאמר, תינח כיבוד אב ואם דהוקש כבודם לכבוד המקום, בניין בית המקדש דכתיב ביה נמי (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) אַת שֶׁבֶתִי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי ה', ותניא (יבמות ו.) "יכול יהא בניין בית המקדש דוחה שבת, תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, כולכם חייבים בכבודי", למה לי, הא בניין בית המקדש עשה ושבט עשה ולא תעשה, ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה. ושמא יש לומר וכו'. אי נמי, משום דבניין בית המקדש דומה לצורך גבוה, הוה אמינא יבא עשה של בניין בית המקדש וידחה עשה ולא תעשה דשבת, דומיא דפסח ותמיד, קמשמע לן. ומזה הטעם עצמו, הקדים אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן בפרשת ויקהל, וכתב מיעוטא אַך את שבתותי תשמורו בפרשת כי תשא (לא, יג. עיי"ש ברש"י), לומר שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, אַך על פי שמלאכת המשכן עשה ושבט לא תעשה ועשה, ואין עשה

ח

איך האָב געקלערט, ס'קאָן זיין ער מיינט אפשר תּוֹסַפֶּת שִׁבַּת איז די רבוּתא, אַזוי ווי זיי זאָגן¹ [נדנדרש מלשון הנאמר כאן] שִׁבַּת שִׁבְתוֹן. [און] תּוֹסַפֶּת שִׁבַּת איז דאָךְ נאָר אַן עֲשֵׂה².

[נאָר אויף דעם] קען מען אויך פרעגן [אַז] לכאורה מאי אולמא דהאי עֲשֵׂה מֵהאי עֲשֵׂה³, [נומהכי תיתי יהא סברא דעשה דמלאכת המשכן ידחה העשה דתוספת שבת, עד שיצטרך הכתוב לומר דאינו דוחה. - ועל כן נראה לתרץ הקושיא באופן אחר].

ט

קושיא ד

במדרש: שאמר משה לבצלאל לעשות המשכן ואח"כ הארון, ואמר לו בצלאל שאין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושין הארון ואחר כך המשכן

דער מדרש זאָגט [אויפן פוסק] וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן.

שטייט אין מדרש רבה⁴, און תנחומא⁵, און ילקוט⁶, אין אַלע מדרשים.

וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן, משה רבינו האָט געזאָגט פֿאַר בַּצְּלָאֵל'ן ער זאָל מאַכן 'קודם' דעם מִשְׁכָּן און 'דערנאָך' די פֿלים, האָט ער [בצלאל] געפרעגט וואָס וועט זיין, ווי וועט זיין די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה (היינו הלוחות), האָט ער אים געענטפערט אינעם אָרֹן, [ושאל בצלאל] ער זאָל מאַכן דעם מִשְׁכָּן און דערנאָך דעם אָרֹן? [והלא] דאָס פֿלאַץ פֿאַר די תּוֹרָה דאָס מוז זיין דאָס ערשטע, ס'מוז זיין אַ מָקוֹם פֿאַר די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, [וממילא] מ'מוז 'קודם' מאַכן דעם אָרֹן.

איבערדעם האָט בַּצְּלָאֵל נישט אַזוי געטון, [נאָר] ער האָט געמאַכט קודם וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן, איידער ער האָט געמאַכט דעם מִשְׁכָּן, איידער ער האָט געמאַכט אַלעס.

דוחה את לא תעשה ועשה, משום דמלאכת המשכן צורך גבוה הוא והוה אמינא דדחייא שבת, דומיא דפסח ותמיד, קא משמע לן. [ועיין בפי הרא"ם כאן, שנחית גם כן לתרץ זאת בקצרה בתוך הדברים].

¹ בגור אריה כאן (לה, ב): ואם תאמר, מהיכי תיתי לן שיהא מלאכת המשכן דוחה שבת, הרי שבת עשה ולא תעשה, ומלאכת המשכן עשה, וקיימא לן דלא אתי עשה ודוחה עשה ולא תעשה [ועיי"ש שהביא דברי הרא"ם בפרשת קדושים, ודחה תירוצו, וכתב לתרץ באופן אחר]. וכן הקשה במשכיל לדוד כאן.

² בילקוט שמעוני כאן (רמז תט) בשם מכילתא: שִׁבַּת שִׁבְתוֹן (לה, ב), בכל מקום שבו שבות, מוסיפין מחול על הקודש. [והנה יש עוד לימודים על תוספת שבת בגמרא ראש השנה (ט) ויומא (פא): וכן במדרשים. אבל כוונת רבינו להביא דייקא דרשה הנלמד כאן מפרשה זו, כדי שנוכל לאוקמי כוונת הפסוק שבה כאן למעט שבת ממלאכת המשכן, דקאי על תוספת שבת הנדרש כאן].

³ כלשון הר"ן במס' שבת (טו). מדפי הר"ף ד"ה אמר רבה, וכ"כ בפרי מגדים (א"ח רסא, א"א ס"ק ח). ופשוט הוא.

⁴ כמבואר גם טענה זו בגמרא חולין המובא להלן בהערה כה.

⁵ בשמות רבה (נ, ב): הדיא הוא דכתיב (משלי ט, ט) תֵּן לַחֲכָם וַיַּחֲכֶם עוֹד וכו'. אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה עֲשֵׂה מִשְׁכָּן, בא ואמר לבצלאל. אמר לו מהו המִשְׁכָּן הזה, אמר לו שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו, ומלמד לישראל תורה. אמר לו בצלאל והיכן התורה נתונה, אמר לו משאנו עושים את המשכן אנו עושין הארון. אמר לו, רבינו משה אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושין הארון ואחר כך המשכן, לפיכך זכה שיקרא על שמו שנאמר וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן.

⁶ בתנחומא (סימן ו): וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן וכו'. תֵּן לַחֲכָם וַיַּחֲכֶם עוֹד, זה בצלאל. בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לעשות משכן, אמר לו בצלאל מה מבקש מן המשכן הזה, אמר ליה לשכון בו וללמד תורה לישראל. אמר לו בצלאל והיכן תהא התורה נתונה, אמר לו משה משאנו עושין את המשכן נעשה את הארון, אמר לו לא כן, נעשה את הארון תחלה ואחר כך נעשה משכן.

⁷ בילקוט שמעוני (רמז תיד): וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן וכו' (כדלעיל בתנחומא), אמר ליה משאנו עושין משכן נעשה ארון, והוא התחיל בארון, שנאמר וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֹן.

[און] אויף דעם האָט ער [משה רבינו] אים געזאָגט דו האָסט איינגעטראָפֿן, בַּצֵּל קַל הָיִיתָ.^{יג}

והקשה היות רענן רחוק נגד הגמרא, שמבואר שם שאמר לו משה לעשות הכלים תחילה, ובצלאל אמר לו כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמה כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ואח"כ כלים, אמר לו בַּצֵּל קַל הָיִיתָ (ד) פרעגן זיי די קשיא, דער זית רענן פון מגן אברהם'ן אויפן ילקוט^י, אז דאָס איז פאַרקערט פון די גמרא, אין די גמרא שטייט פונקט פאַרקערט.

[ווייל] אין די גמרא שטייט^{טו} פאַרקערט, אז משה רבינו האָט געזאָגט אז מ'זאָל מאַכן קודם די פֿלים און דערנאָכדעם דעם מִשְׁכָּן, האָט ער געפרעגט דער דרך [איז דאָך לבנות בית ואחר כך להכניס בו כלים], מאַכט מען עפעס קוֹדֶם פֿלים? קודם מאַכט מען א שטוב אז מ'זאָל אַרייַנטון, פֿלים שְׁאָעֶשֶׂה לְהִיכֵן אַכְנִיסם. [ועל כן] דאַרף מען קודם מאַכן דאָס מִשְׁכָּן, און דערנאָך די פֿלים. האָט ער אים געזאָגט בַּצֵּל קַל הָיִיתָ, ער האָט טאַקע אַזוי געזאָגט, דער בורא כל עולמים האָט טאַקע אַזוי געזאָגט, קוֹדֶם דעם מִשְׁכָּן און דערנאָך די פֿלים.

שטייט דאָך פונקט פאַרקערט אין די גמרא, [ונמצא] ס'איז א פֿלוגֶתא אין מִצִּיאֹת. ער זאָגט אז משה רבינו האָט אים געזאָגט פון הקדוש ברוך הוא וועגן, די גמרא זאָגט קוֹדֶם די פֿלים און ער האָט געמאַכט קוֹדֶם דעם מִשְׁכָּן, און דער מדרש זאָגט פונקט פאַרקערט, ער האָט קוֹדֶם געמאַכט דעם אָרוֹן.

יא

והמפרשים פירשו שהוא פלוגתא בין הגמרא והמדרש.

אבל ראוי ליישב הסתירה באופן שיהיו כל דברי חכמים קיימים

זאָגן זיי אַלע אז ער קריגט [המדרש על הגמרא].

[אַבער] ס'איז א פֿלאַ אז אַלע מדרשים זאָלן קריגן אויף די גמרא, זאָלן זיין פאַרקערט פון די גמרא?

נאָר מיר דאָכט זיך [לפרש כי] פֿל דְּבָרֵי חֲכָמִים קִיָּמִים, [צו] מִיִּשֵׁב זֵינן דְּבָרֵי חֲכָמִים אַז ס'איז נישט קיין שום פֿלוגֶתא, ס'איז ביידע אַמֶּת וְיִצִּיב.

יב

קושיא ה - ו

בתוספות הקשו על הגמרא, דהלא בפרשת תרומה שפיר נאמר למשה לעשות הכלים תחילה. ותירצו כי בפרשת

כי תשא, שם נאמר לו המשכן תחילה. וקשה באמת למה בפרשת תרומה נאמר לו כך, ובפרשת כי תשא כך

דאָרט אַליין [בהגמרא] פרעגט דאָך אויך תוספות^{טז} די קשיא, וואו געפינט מען

^{יג} סיום זה הוא מדברי הגמרא ברכות דלהלן.

^{יד} **בית רענן** (אות יד, על לשון הילקוט והוא התחיל בארון): הוא נגד הגמרא.

^{טו} **בגמרא ברכות (נה):** אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עֲשֵׂה לי משכן ארון וכלים [פירש"י: שכן הם סדורים בפרשת כי תשא, ראה קראתי בשם וגו' את אהל מועד ואת הארון לעדת, וכל הפרשה], הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן [וכלים, כגון שלחן ומנורה, ואחר כך משכן, דסבירא ליה לרבי יונתן שכסדר שהם סדורים כן יקחו לי תרופה אמר לו]. אמר לו [בצלאל], משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמה כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים אמר לו שמה בַּצֵּל קַל הָיִיתָ וידעת.

^{טז} בתוספות (ברכות שם): לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים, ואם תאמר היכא אשכחן שצוה הקב"ה

דאָס [שהקב"ה צוה לעשות המשכן תחילה, והלא] אין פרשת תרומה זעט מען דאָך שטייט דאָך קודם דער אַרונ און דעם שְׁלֶחַן און די מְנוּחָה, און דערנאָך שטייט הערשט וְאַתְּ הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה. שטייט דאָך טאקע קודם די כּלִים. זאָגט ער, ווייל אין פרשת כי תשא שטייט פאַרקערט, אין פרשת כי תשא שטייט קודם דאָס מִשְׁכָּן [אַתְּ אֵהָל מוֹעֵד, וְאַתְּ הָאֶרֶן לַעֲדֹת וְגו'].
יג

(ו) לעולם איז טאקע אַ קְשִׁיא.

יד

גוף הענין קשה, למה שינה משה רבינו לבצלאל מהסדר שנאמר לו לעשות המשכן תחילה, וכמו שהורה לבצלאל לבסוף

- (ה) קודם איז דאָך שווער, וואָס עפעס דערציילט ער מיר פאַרקערט ווי מ'זאָגט טאקע. פאַרוואָס האָט משה רבינו געזאָגט פאַרקערט ווי השם יתברך האָט אים געזאָגט. און [נאָר] דערנאָך ווען בְּצַלָּאֵל האָט אים עס געזאָגט, האָט ער אים [הערשט] געזאָגט דו האָסט איינגעטראָפֶּן, בְּצַלָּאֵל קַל הָיִיתָ. מַעֲיָקְרָא אָן, די קשיא איז דאָך מַעֲיָקְרָא קְשִׁיא, מַעֲיָקְרָא מַאי קְסָבֵר, פאַרוואָס עפעס האָט משה רבינו געזאָגט אַנדערש ווי השם יתברך האָט געזאָגט. -

טו

(ו) און דערנאָך, הָא גוּפָא קְשִׁיא, וואָס תוספות זאָגט מ'זעט דאָך אין תרומה שטייט אַזוי, און אין כי תשא שטייט אַזוי, דאָס ברויך דאָך אויך פֿשֶׁט. [למה שם נאמר כך, ושם כך].

טז

קושיא ז

גם יש להבין דיוק הלשון שאמר לו משה 'בְּצַלָּאֵל קַל הָיִיתָ'

(ז) און וואָס איז דאָס לִשׁוֹן 'בְּצַלָּאֵל קַל הָיִיתָ'.

יז

קושיא ח

בחנם סופר הביא קושיא בשם רבו ר"ג ארעלער זצ"ל, דלפי טענת בצלאל "כלים שאני עושה להיכן אכניסם", ולכן הקדים המשכן תחילה. אם כן אחתי יוקשה להיכן הכלים משעה שנגמר המשכן בכ"ה כסלו, עד אחד בניסן שבו הוקם המשכן

(ח) דער חתם סופר¹ ברענגט, אַז [רבן] רבי נתן אַדלער האָט געפרעגט. ס'שטייט אין די פסיקתא², אַז בכ"ה בכסלו איז נִגְמַר געוואָרן דאָס גאַנצע מְלָאכֶת הַמִּשְׁכָּן, נאָר מ'האָט געוואָרט ביז אחד בניסן האָט מען הערשט

לעשות משכן תחלה, הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה. ויש לומר דבפרשת כי תשא (לא, ט-ז) כתיב אַתְּ אֵהָל מוֹעֵד וְאַתְּ הָאֶרֶן לַעֲדֹת. [וכן מפרש גס רש"י כדהובא לשונו לעיל].

¹ "בתורת משה להחת"ס (פרשת פקודי): ביום הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד (פקודי מ, ב). והקשה מורי ורבי חסיד שבכהונה הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל, הא איתא במדרש וכו' דמלאכת המשכן וכליו נגמרו בכ"ה בכסליו, ולהקים המשכן צוה ה' בחודש הראשון, ואם כן להיכן נתנו הכלים עד ראש חודש ניסן, וכקושיית בצלאל. ותיירץ דעיקר הקפידא היה על הכלים לאחר משיחתן, שאז נתקדשו במשיחתן. אבל בצלאל יפה הקשה, יען שאם היו נעשים הכלים בראשונה, ראוי היה שגם המשיחה תהיה בהם ראשונה.

² בפסיקתא רבתי (פרשה ו): אמר רבי חנינא, בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן, ועשה מקופל עד

אויפגעשטעלט, הוקם המִשְׁכָּן, אין דעם טאָג שְׁנוּלֵד יִצְחָק. האָט מען געוואָרט אויף אחד בניסן, יום המִסְגָּל. איבערדעם איז געבליבן דער טאָג כ"ה בכסלו האָט מען מיט דעם מִפִּס געווען, מיט דעם חֲנֻכַּת חֲשֵׁמוֹנָאִים.

על כל פנים - זאָגט דאָך דער פסיקתא - איז עס כ"ה בכסלו פֿאַרטיג געוואָרן. פרעגט ער אַ קשיא, אַז מ'האָט נישט געקאַנט מאַכן די כָּלִים פֿאַר'ן מִשְׁכָּן [משום קושיית בצלאל] וואו מ'וועט זיי אַריינטון, אָבער כ"ה בכסלו איז דאָך שוין אַלעס פֿאַרטיג געווען, און מ'האָט הערשט אויפגעשטעלט דעם מִשְׁכָּן בְּאַחַד בְּנִיסָן, נו וואו זענען געווען די כָּלִים פון כ"ה בכסלו ביז אחד בניסן.

יח

והוא ז"ל תירץ דהקפידא היה רק לאחר משיחתו, שאז לא יהיו הכלים בחוץ. ואם היו נעשים הכלים תחילה, אז ראוי שגם המשיחה תהיה בהם תחילה, ועל זה הוא שהקשה בצלאל

ער רבי נתן אדלער וויל ענטפערן, אַז בְּאַחַת דער עיקר איז נאָר אַחַר הַמִּשְׁחָה, [אַבער] קוֹדֵם מִשְׁחָה איז נישט געווען קיין קפֿידא וואו זיי זענען. נאָר געוויינטליך אַז מ'האָט געהייסן [לעשות כלים תחלה, איז דאָך] פֿסֶדֶר עֲשִׂיתָן איז געווען סֶדֶר מִשְׁחָתָן איז אויך אַזוי געווען. אַזוי וויל ער זאָגן דעם תירוצ אויף דעם.

יט

אבל תירוצו אינו מובן, דמאן ימר שצריך להקדים הכלים במשיחתו יען שהוקדמו בעשייתו

נאָר וואָס דען, מיר דאָכט זיך אַז דער אַמַת איז עס נאָך שווער צו פֿאַרשטיין. [ווייל] מאַן יִמַר לָן, וואו האָב מיר אויף דעם אַ הֶכְרַח אַז מִשְׁחָתָן זאָל זיין אַזוי ווי סֶדֶר עֲשִׂיתָן, און איבערדעם מוז מען מִשְׁנָה זיין די עֲשִׂיָּה. [והלא] ס'קאָן טאָקע זיין אַז מאַכן ברויך מען אַזוי [והמשיחה יהיה בסדר אחר].

כ

און דער רמב"ן הקדוש זאָגט^ט, אַז דער פסוק האָט אויסגערעכנט, וועגן כָּבוֹד הַכָּלִים האָט ער גערעכנט קוֹדֵם די כָּלִים. אָבער לְמַעֲשֵׂה האָט ער געמאַכט קוֹדֵם דאָס מִשְׁכָּן.

[און] אַזוי קען דאָך זיין אַז ס'איז אַ חילוק [בין עשייה למשיחה], ס'איז פֿאַרהאַנדן דין קְדִימוּת [באופנים שונים].

אַזוי ווי ביי בְּרִיאַת הָעוֹלָם איז פֿאַרהאַנדן בְּמִחְשָׁבָה איז דעם [בריאת האדם] געווען פריער, און בְּמַעֲשֵׂה איז עפעס אַנדערש געווען פריער. און אַזוי אַסאך זאכן.

[וואס כן] מאַן יִמַר לָן אַז דאָס איז געבינדן אין דעם, [סדר המשיחה בסדר העשייה].

אחד בניסן, שהקימו משה אחד בניסן כמה שכתוב (פקודי מ, ב) ביום החדש הראשון באחד לחודש תקים משכן אהל מועד וכו', שחשב לערב שמחת המשכן בחודש שנוולד בו יצחק, שבניסן נולד יצחק וכו'. ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה מלאכה בו וכו', אמר הקב"ה עָלִי שָׁלֵם לוֹ, מה שילם לו הקב"ה, חנוכת בית חשמונאי וכו'.

^ט ברמב"ן תרומה (כה, א): והנה עיקר החפץ במשכן, הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר (כה, כב) וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת, על כן הקדים הארון והכפרת בכאן, כי הוא מוקדם במעלה. וסמך לארון השלוחן והמנורה, שהם כלים כמוהו, ויורו על ענין המשכן שבעבורם נעשה. אבל משה הקדים בפרשת ויקהל (לה, יא) אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶת אֹהֱלוֹ וְאֶת מִכְסוֹהוֹ, וכן עשה בצלאל (לו, ח), לפי שהוא הראוי לקדם במעשה.

כא

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ה-ח

נאָר וואָס זשע דען איך מיין פֿשוט.

ס'קען נאָך זיין פֿשוט איז עס אפשר אויך נישט אַזאַ קשיא (קושיא ח).

כב

לעולם טענת בצלאל צריך ביאור, והלא היה יכול להכניס הכלים בתוך מחנה ישראל, או מחנה לויה וכהונה, שהיה כולו מקום קדוש, המוקף בענני הכבוד תחת צילא דמְהִימְנוּתָא. כי הערב רב או החוטאים היו חוץ לעננים וואָרן לעולם וואָס איז אַזוי גרויס די קשיא [של בצלאל] פֿליים שְׁאַעֲשֶׂה הִיכָן אַכְנִיסם, [והרי'ן] ס'איז דאָך געווען די מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, [וכן] מַחֲנֶה לְוִיָּה און מַחֲנֶה כְּהוֹנָה, [והכל היה] מוקף מיט די עַנְנֵי הַכְּבוֹד, תַּחַת צִלָּא דְּמְהִימְנוּתָא. נו וואָס איז אַ נפקא מינה וואו מ'שטעלט די כלים], וואָס האָבן נישט געקענט שטיין די פֿליים [שם בתוך המחנה], ס'איז דאָך געווען אַ מָקוֹם קָדוֹשׁ.

כג

ס'איז דאָרט נישט געווען קיין אַנדערע. אפילו דאָס עָרֵב רֵב זענען דאָך אויך געווען חוץ לעַנְנִים.² און שְׂכַט דָן, די וואָס זענען געווען אַזעלכע פּוֹרְשִׁים [היו חוץ לעננים, כדכתיב] (תצא כה, יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בָּךְ כָּל הַנִּחְשָׁלִים אַחֲרֶיךָ, [ופירש"כא דהם] אוֹתָן שִׁפְלֹטִים הָעֵנָן. דער וואָס איז נישט ראוי געווען, האָט דאָך [אים] דער עַנָן פּוֹלֵט געווען. [ונמצא כן] תוֹף הָעֵנָנִים זענען דאָך געווען בלויז אידן עוֹבְדֵי ה', [וממילא] די פֿליים האָבן דאָך דאָרט געקאַנט שטיין צווישן אידן, ס'איז קיין אַנדערער נישט געווען דאָרט, [והיה המקום] מוקף תַּחַת צִלָּא דְּמְהִימְנוּתָא אין די עַנְנֵי הַכְּבוֹד. איבערדעם איז סופה אַ זִכָּר לעַנְנֵי הַכְּבוֹד, [ווען] מ'זיצט בְּצִלָּא דְּמְהִימְנוּתָא.²² [ואם כן] וואָס איז דען דער פּעלער געווען ווען די פֿליים זענען אַזוי געשטאַנען [באיזה מקום שבתוך המחנה].²³

כד

אבל נראה הביאור בזה, דיען שלאחר חטא העגל נחסר מהם אור השראת השכינה, לכן לא היה ראוי או להשכין הכלים בתוך המחנה עצמו, עד שהוקם המשכן וחזרה השראת השכינה בתוך המחנה [נאָר] קען זיין אפשר אָבער, קען טאַקע זיין [אז] טאַקע נאָר דורכן חטא העגל, איז דאָך געוואָרן אַ הִסְתַּלְקוּת הַשְּׁכִינָה, איז דאָך נישט געווען אַזוי [גרויס די קדושה], איז די

² כמבואר בזהר הק' (תשא קצא:).

²² בפסיקתא דרב כהנא (ג, יב): כָּל הַנִּחְשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וכו'. ר' נחמיה אומר כל מי שהענן פולטו היה נישול, ורבנן אמרין זה שבטו של דן שפולטו הענן, שהיו כולן עובדין עבודה זרה. וברש"י (תצא כה, יח): כָּל הַנִּחְשָׁלִים אַחֲרֶיךָ. חסרי כח מחמת ח'טאם, שהיה הענן פולטן.

²³ כמבואר בזהר הקדוש (אמור גא:): תָּא חַזִּי, בְּשַׁעֲתָא דְּבֵר נִשְׁתַּבַּח בְּמִדְוָא דָּא [של הסוכה], צִלָּא דְּמְהִימְנוּתָא, שְׂכִינְתָּא פִּרְסָא גְדִפְתָּא עֲלֶיהָ מְלִיעָלָא, וְאַבְרָהָם וְחַמְשָׁה צִדִּיקֵיָא אַחֲרָיִן שְׁוִיִּין מְדוּרֵיהוֹן עֲמִיהָ. אָמַר רַבִּי אַבָּא, אַבְרָהָם וְחַמְשָׁה צִדִּיקֵיָא, וְדוֹד מִלְכָּא, שְׁוִיִּין מְדוּרֵיהוֹן עֲמִיהָ וכו'.
²⁴ ועיין ברמב"ן פקודי (מ, כ).

קדושה שוואכער געוואָרן, איז עס צי שוואַך געווען [די קדושה] פאַר די כלים, די כלי המשכן, מ'זאָל זיי דאָרט שטעלן [סתם בתוך המחנה].

כה

וכמבואר במדרש רלאחר העגל היה תחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, וכשהוקם המשכן שוב נעשה "שלום" בין ישראל לאביהם שבשמים, ועל זה נאמר אַשְׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקֵל ה' כִּי יְדַבֵּר 'שְׁלוֹם' אֶל עַמּוֹ

[והנה] דער מדרש זאָגט, קודם איז געווען [ענין תחרות ח"ו, ועל ידי המשכן נעשה שלום]. דער מדרש רבה זאָגט אין פרשת נשא^{כז} [אויפן פסוק] וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן (נשא ז, א), זה שאמר הכתוב (תהלים פה, ט) אַשְׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקֵל ה' כִּי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ.

זאָגט דער מדרש, ווען מ'האָט אויפגעבויעט דאָס משכן, משה רבינו האָט געהערט קול נאה וקול הדר, קול משוכה. בשעה שעשו ישראל את העגל היה תחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, איז געוועזן תחרות - [דהיינו] חלילה בַּכַּעַס - בין ישראל לאביהם שבשמים. כיון שהוקם המשכן איז געוואָרן צוריק שְׁלוֹם וְאַהֲבָה. איבערדעם האָט ער געזאָגט אַשְׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקֵל כִּי יְדַבֵּר 'שְׁלוֹם' אֶל עַמּוֹ, דורכן מִשְׁכָּן איז געוואָרן שְׁלוֹם בין ישראל לאביהם שבשמים. אזוי זאָגט דער מדרש.

כו

וכן דרשו בסמיכות הפסוקים, וַיֵּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם, אימתי, וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן

צום סוף פירט אויס דער מדרש, מה אנו צריכין להביא מספר תהלים, הלא מבואר הוא בתורה, וַיֵּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם (נשא ו, כו), אימתי, וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן (שם ז, א). מ'דִּרְשֵׁינִי סְמוּכִים, דעמאָלטס איז געוואָרן שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ווען מ'האָט אויפגעשטעלט דעם מִשְׁכָּן.

^{כז} במדבר רבה (יב, א): וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה וגו'. הדא הוא דכתיב (תהלים פה, ט) אַשְׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקֵל ה' כִּי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֵל חֲסִידָיו וגו'. אָתּ מוצא בשעה שעשו ישראל אותו מעשה נשל העגל, וכעס עליהם הקב"ה שנאמר (תשא לב, ט) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשָּׁה וגו' הָרַךְ מִמֶּנִּי וגו', מיד עמד משה ובקש רחמים מלפניו לתרצה להם, כמה שנאמר (שם, יא) וַיְחַל מִשָּׁה וגו', ונתרצה להם הקב"ה שנאמר (שם, יד) וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה וגו', אף על פי כן היה בלבו עליהם שנאמר (שם, לד) וּבַיּוֹם פָּקַדְתִּי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם. כיון שנעשה המשכן, אמר רב יהודה ברי סימון הלך משה והרכין אָזְנוֹ במשכן, אמר משה, תאמר שיש בלבו של הקב"ה על ישראל, הדא הוא דכתיב אַשְׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקֵל ה', מהו הָקֵל ה', אמר משה שעד עכשיו הוא עומד בכעסו כנגדם והוא בקושי עמהם, ואין הָקֵל אלא לשון חוץ כמה דתימא (יחזקאל יז, יג) וְאֵת אֵילֵי הָעָרֶן, או הוא תתרצה להם והוא נוהג במדת רחמים עמהם, הדא הוא דכתיב ה', אין ה' אלא מדת רחמים, שנאמר (תשא לד, ו) ה' קָל רַחוּם וְחַנוּן. מיד פייסו הקב"ה שאין בלבו על ישראל כלום, כמה דכתיב (שם) וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנָיו, שהעביר וַעֲמָו מהם וַעֲבַר על פשעיהם. אמר רבי סימון למה כתיב שני פעמים ה' ה', אלא שפייסו הקב"ה ואמר לו למשה מה לשעבר הייתי נוהג עמהם במדת רחמים, עד שלא עשו אותו המעשה, כך עכשיו במדת רחמים אנהוג עמהם. אמר רב יהודה בר רב סימון, באותה שעה שמע משה קול נאה וקול משוכה, לשעבר היה משה עומד והיה הדיבור בא לתוך אָזְנוֹ כמין סילון ולא היה אחד מישראל שומע, אבל כשהיו פניו מאדימות היו יודעים שהדיבור בא אצלו, ובין שנעשה המשכן, שמע קול נאה, מה שמע, כי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֵל חֲסִידָיו. אמר רבי ברכיה הכהן בשם רב יהודה בר רב סימון, אמר הקב"ה למשה, לשעבר היתה איבה ביני לבין בְּנֵי, שְׁנָאָה ביני ובין בְּנֵי, תַּחְרוּת ביני ובין בְּנֵי, אבל עכשיו שנעשה המשכן, אַהֲבָה ביני ובין בְּנֵי, שְׁלוֹם ביני ובין בְּנֵי, הוי כי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ, אלו ישראל על שעשו המשכן, וְאֵל חֲסִידָיו, זה שבת לוי שכתוב בו (ברכה לג, ח) וְלִלְוִי אָמַר תִּמְחֶיךָ וְאֶרְיֶךָ [לאיש חסידך] וגו'. ומנין אתה אומר שבמשכן הכתוב מדבר, שכן כתיב אחריו (תהלים שם, י) אֵף קָרוֹב לִירְאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֵן כְּבוֹד בְּאַרְצוֹ. אימתי היתה שלום לישראל, בזמן ששכן כבוד הקב"ה במשכן, כמה דתימא (פקודי מ, לד) וּכְבוֹד ה' מָלָא אֶת הַמִּשְׁכָּן. אמר רבי שמעון בן לקיש מה לי ללמד דָּבָר זה מספר תלים, דברי 'תורה' היא, אפילו במקומה אינה חסרה כלום, רָאָה מה כתיב, וַיֵּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם, אימתי, בַּיּוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה [וְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן].

כז

וידוע דהשלום בין ישראל לאביהם שבשמים,
הוא השראת השכינה ורביקות אלקי

ס'אזי ידוע וואָס איז דער שְׁלוֹם [בין ישראל לאביהם שבשמים], דאָס איז הַשְׁרָאת
הַשְׂכִּינָה און דְּבִקּוּת אֱלֹקֵי.

[און] דעמאָלטס איז געוואָרן הַשְׁרָאת הַשְׂכִּינָה, דורכ'ן מִשְׁכָּן.

(המשך הקדמה זו לשוב קושיא ח-ה, להלן באות מז)

כח

ישוב קושיא ג

ובזה יבואר מה היה ההוא אמינא שבנין המשכן ידחה את השבת

אפשר איז טאָקע דאָס דער פֿשט, [איבערדעם] דאָרף איך האָבן אַ פֿסוק אַז מְלֹאכֶת
הַמִּשְׁכָּן איז נישט דוֹחָה שָׁבֶת, [אף שבעלמא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה].

כט

והוא כעין המבואר בגמרא דצריכין קרא ללמד דעשה מהרת המצורע אינו דוחה הל"ת ועשה דשילוח הקן, כי בלא
זה היו לומדין בק"ו שתרחה שילוח הקן, יען כי גדול השלום עד שאמרה תורה (בפרשת סוטה) דשם שנכתב
בקדושה ימחה על המים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו

וואָרן די גמרא זאָגט דאָך אין סוף חולין^כ, [דדרשינן מדכתיב בכפל לשון] שְׁלַח
'תְּשַׁלַּח' [את האָם] - ביי שְׁלוּחַ הַקֶּן - [כי] אָפִילוּ לְדָבָר מִצְוַה [תְּשַׁלַּח], אָפִילוּ וועגן לְטַהֵר
אֶת הַמִּצְוָה טאָר מען אויך נישט עובר זיין אויף שְׁלוּחַ הַקֶּן [ליקח האם על הבנים].
פרעגט די גמרא וואָס דאָרף ער מיר צו דערציילן [ששילוח הקן אינו נדחה, והלא] אֵין
עֲשֵׂה דוֹחָה לא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה [ושילוח הקן הוא עשה ולא תעשה].

ווייל די גמרא קודם זאָגן [דמיירי כגון שכבר] נְטִילָה עַל מִנְתַּי לְשַׁלְּחָה [להאם, דבאופן כזה
ליכא לא תעשה, ונשאר רק העשה של שְׁלַח תְּשַׁלַּח, ולכן צריכים הריבוי לדרוש תְּשַׁלַּח מכל מקום].
[ומקשה הגמרא] מֵאִי אֹולָמִיָּה דְּהָאִי עֲשֵׂה מֵהָאִי עֲשֵׂה [היינו מה היה הסברא דעשה
דמצורע אלים טפי מן העשה דשילוח הקן, עד שצריך הכתוב להשמיענו שאינו דוחה שילוח הקן].

צום סוף פירט די גמרא אויס, כ'העט גיווען געוואָלט מיינען ווייל גְּדוֹל הַשְׁלוֹם,
[שהרי] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט יִמְחָה שְׁמוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ,
און טְהִרַת הַמִּצְוָה איז דאָך אויך שְׁלוֹם, אַזוי ווי די גמרא זאָגט דאָרטן, [כי המצורע] ער
טאָר דאָך נישט זיין בביתו [כדכתיב וַיִּשָּׁב מחוץ לְאֶהֱלֹו], איז דאָך אויך שְׁלוֹם [לטהרין], העט
איך געוואָלט מיינען איז עס דוחה די עֲשֵׂה פֻּן שְׁלוּחַ הַקֶּן, [ולזה צריך קרא לומר שאינו
דוחה].

^כ בגמרא חולין (קמא.): שְׁלַח תְּשַׁלַּח (תצא כח, ז), אין לי אלא לדבר הרשות, לדבר מצוה מנין [נדאף כשנצרך האָם
לדבר מצוה כגון לטהר המצורע], תלמוד לומר תְּשַׁלַּח מכל מקום, [שחייב לשלחה בכל אופן]. ◦ אמר ליה רב אבא
בריה דרב יוסף בר רבא לרב כהנא, אלא טעמא דכתב רחמנא תְּשַׁלַּח, הא לאו הכי הוה אמינא לדבר מצוה לא,
[והלא שילוח הקן] עשה ולא תעשה הוא [דכתיב שְׁלַח תְּשַׁלַּח את האָם, וכתיב (שם, ו) לא תקח האָם על הבנים], ואין עשה
נשל וְלָקַח לְמַשְׁהר דכתיב במצורע] דוחה לא תעשה ועשה וכו'. אלא אמר מר בר רב אשי, כגון שנטלה [לאָם] על
מנת לְשַׁלַּח, דְּלֹא ליכא, עֲשֵׂה הוא דאיכא, [והיה ראוי לומר] וליתי עשה ולידחי עשה, [קא משמע לן תְּשַׁלַּח מכל
מקום]. ◦ מאי אֹולָמִיָּה דְּהָאִי עֲשֵׂה [נשל מצורע] מהאי עשה [של שילוח הקן, דהיינו סבורים שידחה]. סלקא דעתך,
הואיל ואמר מר גדול שלום שבין איש לאשתו, שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על
המים [אצל השקאת סוטה], והאי מצורע וכו' דכתיב (מצורע יד, ח) וַיִּשָּׁב מחוץ לְאֶהֱלֹו שְׁבַעַת יָמִים, אֶהְלֹו זו אשתו
וכו', מהו דתימא וכו' ליתי עשה דידיה ולידחי עשה דשלוח הקן, קא משמע לן [תְּשַׁלַּח מכל מקום].

ל

וכמו כן בבנין המשכן היה סלקא דעתך לומר דרוחה את השבת, אף שהוא עשה ול"ת, יען כי בזה היה תלוי השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים, כמבואר במדרש דלעיל, אשר שלום כזה הוא עוד יותר גדול מהשלום שבין איש לאשתו

דאָס קען זיין אפשר אויך דער פֿשט [כאן במלאכת המשכן], ווייל דאָס מִשְׁכָּן האָט דאָך געברענגט שְׁלוֹם, אַזוי ווי ס'איז מבואר דאָרט אין מדרש אין פרשת נשא, פון די פסוקים דִּרְשִׁינֵט עַר וְיִשֵּׁם לָהּ שְׁלוֹם, אֵימָתִי, וְיִהְיֶה בְיוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה.

און דאָס איז דאָך נאָך אַ גרעסערער שְׁלוֹם [בין ישראל לאביהם שבשמים]. ממילא אַז ס'איז וועגן - אַזוי שטייט דאָך - וועגן שְׁלוֹם, איז דאָך עס דוּחָה [מסבֿרא. ולכן] העט איך געוואָלט מיינען [אז] מְלָאכֶת הַמִּשְׁכָּן זאָל דוּחָה זיין [שָׁבֶת].

לא

ולוה צריך קרא ללמד שאינו דוחה את השבת. והטעם בזה, כי גם השבת עצמו מביא השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים, שבו תלוי יסודי האמונה, וממנו זה אמרו דכל השומר שבת כהלכתו אפילו היה עובד עבודה זרה מוחלין לו

זאָגט ער אָבער ניין, ס'איז 'דאָך' נישט דוּחָה.

[והטעם בזה] ווייל דער שָׁבֶת אַליין האָט אויך דעם כֹּחַ [השלום בין ישראל לאביהם שבשמים]¹². [ווייל] ס'ווייזט אויף אָמוּנָה. [וכן אמרו] (שבת קיח:) כָּל הַשּׁוֹמֵר שָׁבֶת כְּהִלְכָתוֹ, אָפִילוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה כְּדוֹר אָנוּשׁ מוֹחֲלִין לוֹ.

פאַרוואָס איז דען געוואָרן שְׁלוֹם פונעם מִשְׁכָּן, פאַרוואָס, ווייל דאָס מִשְׁכָּן איז יבוא זָהָב וְיִכְפֹּר עַל זָהָב, אַזוי ווי חכמינו ז"ל זאָגן¹³, יבוא זָהָב, דעם זָהָב פונעם מִשְׁכָּן האָט מְכַפֵּר געווען אויף זָהָב פונעם עֵגֶל, [וכוזה נעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, כמבואר במדרש פרשת נשא].

[וכמו כן לענין השבת], כָּל הַשּׁוֹמֵר שָׁבֶת כְּהִלְכָתוֹ איז דאָך אויך אָפִילוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה כְּדוֹר אָנוּשׁ מוֹחֲלִין לוֹ, שָׁבֶת איז דאָך אויך מְכַפֵּר, ברענגט דאָס דעם זעלבן שְׁלוֹם.

לב

כי הרחקת דעות נפסדות של עבודה זרה או מינות, זה הוא עיקר השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים

וואָרן דעם איז דאָך דער 'שְׁלוֹם', אַז מ'איז מְסִיר דַּעוֹת נִפְסָדוֹת, עבודה זרה, מיט מינות רַחֲמָנָא לִיּוֹצֵל וואָס ס'איז אַרגער פון עבודה זרה¹⁴.

¹² ויעיין בווהר הק' (ח"ג קעז): תא תזי, לית עֲלֵמָא קאים אֵלָא עַל שְׁלוֹם, כִּד בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵמָא לֹא יָכִיל לֵאחֲתֵיקָמָא עַד דִּאֲתָא וְשָׂא עֲלֵיהּ שְׁלוֹם, וְיָמֵי הוּא, שָׁבֶת, דִּאִיהוּ שְׁלָמָא דְעֵלְאִי וְתַתְּאִי.

¹³ בתנחומא תרומה (סימן ח): וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְתוֹכָם. אימתי נאמר למשה הפרשה הזו של משכן, ביום הכפורים עצמו, אע"פ שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל. אמר רבי יהודה בר' שלום אין מוקדם ומאוחר בתורה שנאמר (משלי ה, 1) נָעַז מִפְּעֻלָּתֶיהָ לֹא תִדַּע, מטולטלות הן שביליה של תורה ופרשותיה, הוי ביום הכפורים נאמר למשה וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, מנין, שכן עלה משה בששה בסיון ועשה ארבעים יום וארבעים לילה ועוד עשה ארבעים ועוד עשה ארבעים הרי מאה ועשרים, ואתה מוצא שביום הכפורים נתכפר להם, ובו ביום אמר לו הקב"ה וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְתוֹכָם, כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכן נקרא מִשְׁכָּן הַעֲדָת, שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם, אמר הקדוש ברוך הוא יבא זזהב שבמשכן ויכפר עַל זזהב שנעשה בו העגל שכתוב בו (שמות לב, 2) וַיִּתְּפְקוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב וגו' ולכן מתכפרין בזהב וזאת התרומה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב אמר הקב"ה (ירמיה ל, י) כִּי אֶעֱלֶה אֶרְכָּה לָךְ וּמִמְכֹּרֶיךָ אֶרְפָּאךְ :

¹⁴ כמבואר בכ"מ בש"ס ופוסקים, וגם בדברי הגמרא שבת דלהלן (בדברי ר' טרפון דקיי"ל כוותיה, דעדיף ליכנס לבית ע"ז מליכנס לבית המינים).

לג

עוד ראה להאמור - מדברי הנמרא שבת

[ובכל זה גם הקדמה לשוב קושיא ב]

בגמרא שבת מבואר, דספר תורה שכתבו מין שורפין עם האזכרות, ולמה לה בכל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ופחה על המים, הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, על אחת כמה וכמה. ועליהם אמר דוד הלא משנאיה ה' אשנא ובתקוממיה אתקוטט וגו'.

די זעלבע זאגט דאך די גמרא אין שבת דף קט"ז^ט, זאגט דאך די גמרא פארוואס ספר תורה שכתבו מין איז ישרף, כאטשיג ס'איז א ספר תורה מיט פיל אַזְכָּרוֹת^ל, איז אויך דער זעלבער טעם זאגט די גמרא, ווייל [ס'איז א קל וחומר, ומה אם] אַמְרָה תוֹרָה [ובכדין] לעשות שלום בין איש לאשתו, ימחה שמו שנכתב בקדושה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, הללו - די מינים - שמטילין 'איבה ותחרות' בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה, איבערדעם מוז זיין ספר תורה שכתבו מין ישרף, דאס איז געדרינגען פון דעם, ס'איז וועגן דעם, פארוואס ווייל דאס ברענגט שלום.

ועליהם הוא אומר - פירט אויס די גמרא - ועליהם הוא אומר (תהלים קלט, כא) משנאיה ה' אשנא ובתקוממיה אתקוטט.

לד

והנה בלימוד זה התחיל בשלום וסיים בשנאה וקטטה, שהתחיל לומר דזה נלמד ממה שאמרה תורה בסוטה למחות שם קודש בכדי לעשות 'שלום', ומסיים דעליהם נאמר הלא משנאיה ה' אשנא ובתקוממיה אתקוטט.

ס'איז א פלא. די גמרא הייבט אן דער גאנצער טעם איז וועגן שלום, און ער לאזט אויס אתקוטט, מ'זאל זיך קריגן.

[אבל הביאור בזה], ווייל דער תכלית [אויף] וואס מ'קריגט זיך [איז וועגן שלום בין ישראל לאביהם שבשמים].

לכאורה קוקט אויס ווי ס'איז גאר היפף השלום, אז ס'איז אתקוטט. [אבער דער אמת] ס'איז פונקט פארקערט, [כי אדרבה מחמת] פונעם גודל החיוב פון 'שלום' איז מען זיך מחיב צו 'קריגן' [עם המינים].

לה

ומבואר להדיא מזה, דהשלום היותר גדול הוא להתקוטט עם המינים, והמלחמה וקטטה נגד המינות נובע ממקור השלום, שבין ישראל לאביהם שבשמים.

זאגט דאך די גמרא בפרוש מבואר, [אז] די מחלוקה אקעגן מינות, דאס שטאמט פון דעם מקור השלום.

מ'דרינגט זיך דאך אויף [ממה שאמרה לעשות שלום], דעם גרויסן חיוב להתקוטט, 'קריגן' אקעגן מינות רחמנא ליצלן, מיט אפיקורסות.

^ט בגמרא שבת (קטז): הגלוינים וספרי מינין [פירש"י: וכתבו להן תורה נביאים כתובים כתב אשורית ולשון הקודש], אין מצילין אותם מפני הדליקה. רבי יוסי אומר בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן, והשאר שורפן. אמר רבי טרפון, אקפח את בני שאם יבאו לדי שאני אשורף אותם ואת האזכרות שבהן, שאפילו אדם רודף אחריי להורגו ונחש רץ להכישו, נכנס לבית עבודה זרה ואין נכנס לבתיהן של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין [נכרים העובדים עבודה זרה אינן מכירין, שהרי בכך גדלו, וכך למדום אבותם], ועליהן הכתוב אומר (ישעי' נז, ח) ואתם הדלת והמזוזה שמת זכרונך וזכרון הוא בידך ואינה שכחה לך, אלא שהשלכת אותי אחרי הדלת. ○ אמר רבי ישמעאל, קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, על אחת כמה וכמה. ועליהם אמר דוד (תהלים קלט, כא-כב) הלא משנאיה ה' אשנא ובתקוממיה אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי.

^ל פירוש: שמות הקודש.

און איבערדעם ספר תורה שפֿתבו מין ישׂרָף, דעס איז געדרינגען אַז מ'איז זיך
מִחֵיב לְהִתְקוּט פֿון דעם קל וְחֹמֶר וּוָאס מ'איז מִחֵיב אַלעס צו טון וועגן שְׁלוֹם.
ווייל 'דאָס' איז דער שְׁלוֹם! [נשמתרחקין ומתפרדין מן הרשעים].
[אזוי] זעט דאָך אויס פון די גמרא, [אז] ס'איז קיין אַנדערער שְׁלוֹם נישטאָ.

לו

ביאור הגמרא שבת (באופן ראשון) - לפי פשוטו

אין פֿשטות אַרײַן לאַ [איז דער פֿשט], ווי די גמרא זאָגט [אז] זיי ברענגען 'איִבָּה
וְתַחֲרוּת'.

הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ, חֲלִילָה וְחֲלִילָה אַ תְּנוּעָה פֿון מִינוּת, דאָס איז דער גרעסטער
'תַּחֲרוּת' בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים.
און דאָס ברענגט [פֿאַר] אידן פֿל הַצֵּרוֹת ה' יִשְׁמְרֵנוּ, עס כל, בְּחֹסֶר כל (תבוא כח, מח).
אַלדִיגס וּוָאס שטייט אויף אויף אידן, אַלעס איז 'דאָס' גורם חֲלִילָה [מה]
שמתחברין עם הכופרים ואינם לוחמים נגדם], אפילו [ווען] מ'זעט נישט.

לז

וכל זה להיפך מודעת בעלי בתים שסוברים שהעיקר להיות בשלום עם כל אחד, ואפילו עם הרשעים והמסיתים.
אבל האמת והדעת תורה הוא שהם הגורמים האיבה והמחלוקת שבין ישראל לאביהם שבשמים, וגם בין בני
ישראל עצמם הם הגורמים לפירוד הלבבות

וואָרן דער 'דַּעַת הַבְּעָלִי בַתִּים' איז דאָך פֿאַרקערט [פון דַּעַת תּוֹרָה^ל], און לויט זיי זעט
דאָך אויס אַז דאָס איז גאָר, חֲלִילָה דאָס איז גאָר 'מַחֲלָקָת'.
[אַבער] דער אָמֶת איז, אַז חֲלִילָה וְחֹס אַ שְׁלוֹם מִיט מִינִים, דאָס איז די גרעסטע
צָרָה, דאָס איז דער הִפּוֹךְ הַשְּׁלוֹם^ל.

דאָס ברענגט חֲלִילָה אַלעס [בייז] וּוָאס ס'שטייט אויף אויף אידן, סיי פון די
'אומות העולם', און סיי פון די גִּזְרוֹת 'מִן הַשָּׁמַיִם' חֲלִילָה, אין אַלע עֲנִינִים.
און 'צווישן זיך', יעדער פֿירוד שטאַמט פון דעם לאַ עֲלִינוּ, פונעם כַּח הַמִּינוּת.

לח

הקדמה לאופן שני בביאור הגמרא שבת

על פי ביאור הגמרא בראש השנה

מבואר בגמרא ראש השנה, וברמב"ם, דהמינים ואפיקורסים נידונין בגיהנם
לדורי דורות, לפי שפשוטו ידחה בזכות, והיינו שהחריבו את המקדש בעוונם

קען נאָך ליגן דערנינען אויכעט [בביאור דברי הגמרא בשבת שהללו מטילין איִבָּה וְתַחֲרוּת,
כי הם המעכבין ביאת המשיח ובנין בית המקדש שהוא החזרת השראת השכינה לישראל].
וואָרן די גמרא זאָגט דאָך אין ראש השנה^ל, די גמרא רעכנט אויס די אַלע כַּתוֹת.
- און דער רמב"ם איז עס אויך מַעֲתִיק אין הלכות תשובה^ל, די אַלע כַּתוֹת פון די

^{לא} היינו דלהלן (באות לח) יבואר עוד דרך לפי הגמרא ראש השנה. אבל לפי פשטות דברי הגמרא בשבת הוא כמו
שמבאר כאן.

^{לב} כמובא בסמ"ע (ח"מ ג, יג): בתשובת מהר"י סימן קמ"ז כתב למהר"ש ז"ל, ואם תשמע לעצתי לא תשב אצל
הקהל בשום דין ידיעת שפסקי הבעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים, ואמרנו בפרק זה בורר (סנהדרין כג).
כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים לא היו יושבים בדין אלא אם כן היו יודעים מי ישב עמהם כו' עיי"ש.
[וע"ע בליקוטי אמרים תניא (ריש פרק י').]

^{לג} ועיין בדברי רבינו במוצאי יום כיפור תש"כ (ובדברי יואל ל"ו, סוף אות סה).

^{לד} בגמרא ראש השנה (טז: יז): תניא בית שמאי ואמרים שלש כתובות הן ליום הדין, אחת של צדיקים גמורין,

חֲלוּקֵי כִפָּרָה. - רעכנט ער אויס [בגמרא], מינים ואפיקורסים, והכופרים בתורה ובתחית
מתים, [זענען] חֲלִילָה נְדוּנִים לְדוּרֵי דוּרוֹת [בגיהנם], און זיי האָבן קיינמאל נישט קיין
תְּקוּמָה.

זאָגט די גמרא וְכָל כֶּךָ לָמָּה, - [שנאמר] מִזְבֵּל לוֹ, - בְּשִׁבְלִי שִׁפְשָׁטוּ יְדֵיהֶם בְּזִבּוּל,
ווייל זיי מאַכן חָרוֹב דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
אַזוּי זאָגט די גמרא.

לט

ולכאורה תמוה, שהרי בבית ראשון אמרו שנחרב בשביל עבודה זרה, ובבית שני אמרו בשביל שנאת חנם,
ולא מצינו בדברי חז"ל כשום מקום שנחרב הבית עבור עון מינות וכפירה, שהוא גרוע אף מעבודה זרה
ס'איז דאָך עפעס לכאורה אַן עֲנִין פֿלאַ, וועלעכעס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז דאָס חָרוֹב
געוואָרן דורך מינות.

די גמרא זאָגט (יזמא ט:) בייים בֵּית שְׁנִי, נאָר שְׁנֵאת חֲנָם. בייים בֵּית ראשון איז געווען
עבודה זרה, [אָבער] נישט מינות און אפיקורסות.

דאָ [בגמרא ראש השנה] שמועסט מען דאָך נישט פון עובדי עבודה זרה, נאָר פון
כפירה, כּוֹפְרִים בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים, און אפיקורסים. [און] דעס איז נישט געווען בייים בֵּית
ראשון אויך נישט געוועזן, זיי האָבן דאָך געהאַט אַמּוּנָה [בה], רק שנשלו בעון עבודה זרה
במעשה, מפאת גודל יצרא דע"ז שהיה אז].

מ

אַזוּי ווי ס'שטייט דאָך^ל, דאָס איז געווען דער טענות [של העובדי עבודה זרה, שלא היו
כופרים בה, נאָר] זיי האָבן גערעכנט פון בורא כָּל עוֹלָמִים [להמשיך השפעה ע"ז זה]. פֿונקט
פאַרקערט האָבן זיי געזאָגט, וועגן דעם 'גרויסקייט' [של הקב"ה, איז אַין כבודו להשגיח
בתחתונים], אַז מ'האָט איבערגעגעבן [כח השפעה והנהגים] פֿאַר די שְׁרִים [עליונים], אַזוּי
שטייט דאָך אַזוּי.

ס'איז געווען נאָר יצרא דעבודה זרה, אָבער נישט חֲלִילָה קיין מינות.
זיי האָבן געהאַלטן כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה מיט מְסִירַת נַפֶּשׁ, אויסער די עֲבִירָה פון
עבודה זרה^ל, ווי געפינט מען דאָס [שיהיה מינות].

ואחת של רשעים גמורין, ואחת של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם, רשעים גמורין
נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם וכו', בינוניים יורדין לגיהנם ומצפצפין ועולין וכו'. פושעי ישראל בגופן
ופושעי אומות העולם בגופן יורדין לגיהנם ונידונין בה שנים עשר חדש וכו', אבל המינין, והמסורות [מוסרים],
והאפיקורסים, שכפרו בתורה, ושכפרו בתחיית המתים, ושפירשו מדרכי צבור, ושנתנו חיתיתם בארץ חיים,
ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו, יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות וכו', גיהנם
פֿלָה והן אינן פֿלין, שנאמר (תהלים מט, טו) וְצוּרָם לְבָלוֹת שְׁאוּל מִזְבֵּל לוֹ. ○ וכל כך למה, מפני שפשטו ידיהם
בזבול, שנאמר מִזְבֵּל לוֹ, ואין זבול אלא בית המקדש, שנאמר (מלכים א, ח, יג) בְּנֵה בְּנִיתִי בֵּית יָבֵל לָךְ [מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ
עוֹלָמִים].

^{לה} ברמב"ם (תשובה ג, ח): ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם
וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים. המינים, והאפיקורסין, והכופרים בתורה, והכופרים בתחיית המתים, ובביאת
הגואל, המורדים, ומחטיאי הרבים, והפורשין מדרכי צבור, והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים,
והמוסרים, ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים, ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע, והמושך ערלתו וכו'
עיי"ש עוד באורך שמבאר אחר כך כל הפרטים.

^{לי} כמבואר ברמב"ם (עבודה זרה א, א), וברמב"ן ואור החיים הק' פרשת יתרו (כ, ג-ד).

^{לז} וז"ל רבינו ביואל משה (א, קלא): שהרי מצינו באהאב שמסר נפשו על התורה במסירות נפש נפלא, כמבואר
בקרא מלכים א' (כ, ג-א) ובש"ס סנהדרין (קב:): שכששאל ממנו מלך ארם כספו וזהבו ונשיו ובניו הטובים, כל
מה שהיה לו, הכל רצה למסור לו מפרד המלחמה, ואך כששאל ממנו הספר תורה, מסר נפשו ליכנס לאותה

מא

וכן יוקשה עוד דאם קאי על חורבן הבית המקדש ראשון ושני, אם כן הלא מאי דהוה הוה, ולאיה צורך אמרו זאת בזמן הגמרא, ובפרט שגם הרמב"ם העתיקו, ואין דרכו להעתיק רק דברים שאינם נוגעים הנוהגים עתה, או שהיו נהוגים לעתיד איבערהויפט [קשה] אַז די גמרא זאָגט דאָך דאָס אויף היצט [שכבר היה אז לאחר חורבן בית שני], און דער רמב"ם איז דאָך עס מעתיק [להלכה], און בזמן הזה איז דאָך נישטאָ קיין בית המקדש, [וענינים של] מאי דהוה הוה ברענגט דאָך נישט דער רמב"ם [רק אם יש בהם דין הנוגע על כל פנים על לעתיד לבא].

און איך קען נישט זאָגן [בדין זה, שלכן העתיקו ווייל] ער ברענגט דעם וואָס אידן וועלן נהוג זיין לעתיד, [שהרין] לעתיד וועט [שוין מער] נישט חרוב ווערן קיין בית המקדש.

אַזוי שטייט דאָך, [אויף] דער בית השלישי זאָגט דער פסוק (עמוס ט, טו) וְלֹא יִנְתָּשׂוּ עוֹד מִצֵּל אֲדָמָתָם, ווען ס'וועט זיין דער בֵּית הַשְּׁלִישִׁי, ווען ס'וועט זיין די גאָולה העֲתִידָה דורכן מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וועט שוין מער נישט זיין קיין גְּלוּת, וועט נישט זיין מער קיין חורבן בית המקדש.

[ואם כן] וועט דאָך 'דער פאל' נישט זיין קיינמאָל, [דער] פֿשֶׁטוּ יִדְיָהָם בְּזָבוּל. וואָס דען ברענגט עס דער רמב"ם, און די גמרא איז אויך מעתיק די ברייתא, [אויב ס'איז] אַ זאָך וואָס ס'קען נישט זיין.

מב

ואין לומר שזה הילכתא למשיח כשיבנה המקדש, חרא דהלא מבואר בפסוקים ובדברי חז"ל דבנין השלישי לא יחרב עוד, והשני דהלא לעתיד יכלו כל הרשעים וכופרים בעולם, ויהיו כולם צדיקים

און [עוד טעם וואָס] ס'איז נישט קיין הִלְכָּתָא לַמְּשִׁיחָא, [ווייל] דעמאָלטס וועט נישט זיין קיין מִיָּנִים [כי הם יוכלו מן העולם. ואף סָתָם רשעים לא יהיו לעתיד, אזוי] שטייט דאָך אַרויס אַזוי אין תוספות אין יומא"ל^ה, [און] אַזוי ברענגען דאָך אַלע, די פסוקים זאָגן אַזוילט אַז ס'וועט שוין נישט זיין מער [קיין רשעים], לעתיד וועט נישט זיין קיין רשעים, דעם גאַנצע [מין] וועט זיך אויפהערן.

המלחמה הכבדה שִׁפְחָד ממנה כל כך, עבור הספר תורה, וכן אמרו לו הזקנים וכל העם. ○ וביפה תואר על המדרש רבה (שמות פ"ג, י) כתב, שלכן שאל בזה לזקנים, יען שהיה מסתפק אם מותר למסור להם הספר תורה מפני הסכנה, ואמר לו, שכיון שמכיון לבזותו ולהשכיחו, לא תאבה ולא תשמע אליו. וקבל את דבריהם. ואין לך מסירות נפש גדול עבור התורה יותר מזה שעשה אחאב. וכן אנו רואים בסוגיא זו (בגמרא חולין ה.) שלולא הטעם דשחיטת מומר לעבודה זרה אסורה, לא היה שום חשש לאכול מסעודתו ולא נחשד כלל על שום ענין של פְּשָׁרוֹת, זולת עון העבודה זרה, ועל כרחק שבכל שאר הענינים היה שומר תורה ומצוות [עיי"ש עוד באורך].

^ה בתוספות יומא (יג. ד"ה הלכה) הביאו סברת רבינו חיים כהן, דלא פריך בגמרא "וכי הלכתא למשיחא" (והיינו דכללא אית לן דאין פוסקין "הלכה" כמי, בענין הנוגע רק לימות המשיח), אלא היכא דאיכא תרתי, דהוא הלכתא למשיחא, וגם דבר שיש בו עבירה, עיי"ש. ובתוספות ישנים (שם) ביארו הענין יותר וז"ל: דלא שייך למיפרך הלכתא למשיחא אלא היכא שיש 'עבירה' בדבר וכי, שהרי זה הדבר אין רגיל להיות [כלל, לא עתה ולא לעתיד], שאינו צריך עד ימות המשיח [כיון שהוא דבר הלכה שאינו נוגע בזמן הזה], וגם אז [בעת הגאולה] לא יהיה הדבר, שיהיו 'כולם צדיקים'. ○ וכן בתוספות זכאים (מה). כתבו וז"ל: וה"ר חיים מפרש דלא פריך הלכתא למשיחא אלא היכא דאיכא תרתי, שהוא למשיחא וגם עושה איסור, [דהיכא] דליכא נפקותא בהלכתא אלא על ידי 'איסור', לא שייך לפסוק 'למשיחא'.

^ט עיין ברד"ק (ישעי' ס, כא): וְעַמָּךְ בָּלֵם צְדִיקִים. שיצרף אותם הֶקֶל, כמו שכתוב (זכרי' יג, ט) וְצִרְפְּתִים כְּצִרְף כֶּסֶף, והגשמים יהיו כולם צדיקים וקדושים, כמו שכתוב (ישעי' ד, ג) וְהָיָה הַנֶּשֶׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנִּתְּרָר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ וגו'. [וכי"ה באברבנאל שם].

ועוד כתב הרד"ק (במהלים צב, יד): ואז בימות המשיח יכרתו הרשעים וישארו הצדיקים, כמו שכתוב וְעַמָּךְ בָּלֵם צְדִיקִים וגו', וכולם יהיו עוסקים בחכמה לדעת את ה', כמו שכתוב (שם יא, ט) כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ יְדֵעָ אֶת ה'.

מג

[ונמצא] דאָס איז נישט קיין הִלְכָּתָא לְמִשְׁיחָא, און היצט איז דאָךְ נישטאָ קיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וואָס דען זאָגט די גמרא [דעם] פֿשְׁטוּ יְדִיהֶם בְּזָבֻל.

מד

וצריך לומר דביאור הגמרא הוא על דרך שאמרו דכל דור שלא נבנה המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו. והכוונה על מה שהם גורמים לעכב הגאולה ובנין בית המקדש השלישי, שזה נחשב כאילו נחרבו אותו, ואם כן שפיר נוגע הדבר בזמן הזה נאָר וואָס דען, איז דאָךְ בְּלִי סֶפֶק איז דער מִכְּנֵן אֵין די גמרא, [על דרך שאמר]^ב כָּל דֹּר שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו איז כְּאִילוֹ נִחְרַב בְּיָמָיו. בעונינו הרבים דורכן כֹּחַ הַמִּינּוּת איז נישט נִבְנָה דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, און דאָס איז דער רעכטער חורבן.

איבערדעם זענען די גרויסע נְסִיוֹנוֹת [בענין זה] בְּדֹר הָאֲחֵרוֹן, [ווייל] ס'האָלט פֿאַר בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ און פֿאַרן בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, [ולכן] - הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ - איז זיך מִתְגַּבֵּר די כֹּחַ הַמִּינּוּת רַחֲמָנָא לִצְלָן, וואָס זיי האָלטן אויף יִשׁוּעָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל און בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

איבערדעם [קומט אויס] איז פֿשְׁטוּ יְדִיהֶם בְּזָבֻל [יען שהם מעכבים בנין בית המקדש השלישי. ונמצא דשפיר נוגע זה גם בזמן הגלות, ולכן העתיקו זאת בגמרא וברמב"ם]^{מא}.

מה

אופן שני בביאור דברי הגמרא שבת

ובזה יבואר עוד בדברי הגמרא שהללו מנזילין איבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים. שהרי בבנין בית המקדש תלוי השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים, וכמבואר לעיל מדברי המדרש על בנין המשכן. והרשעים הללו הם המעכבים בנין בית המקדש, וממילא הם מעכבים השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים

איבערדעם פֿאַרשטייט מען וואָס די גמרא זאָגט [בשבת], קאָן זיין. וואָרן די גמרא [היינו המדרש] זאָגט דאָךְ אַז דאָס מִשְׁכָּן ברענגט שְׁלוֹם, [דדריש סמוכין מהפסוק] יִישָׁם לָךְ שְׁלוֹם [להפסוק וַיְהִי] בְּיוֹם כָּלוֹת מֹשֶׁה [לְהָקִים] אֶת הַמִּשְׁכָּן.

ממילא אַז ס'וועט זיין דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וועט דאָךְ זיין שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, און 'די' האָלטן אויף דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, האָלטן זיי אויף דעם שְׁלוֹם, איבערדעם זאָגט די גמרא, איבערדעם מוז זיין אַזוי די מְלַחֲמָה אַקעגן די מִינִים וְאַפִּיקֹרְסִים, פון דעם קל וְחֹמֶר [ממה שאמרה תורה] יִמָּחֶה [שם שנכתב בקדושה, לעשות שלום בין איש לאשתו].

איבערדעם מוז מען טאַקע, מוז מען אויסמעקן [שם שנכתב בקדושה, און] אַ גאַנצע סֵפֶר תּוֹרָה פֿאַרברענען, כאָטש ס'איז פול מיט אַזְכָּרוֹת, אָבער וועגן שְׁלוֹם האָט מען געזאָגט יִמָּחֶה שֵׁם שָׁמַיִם, און די מִינִים זענען פֿשְׁטוּ יְדִיהֶם בְּזָבֻל, זענען זיי מוֹנֵעַ דעם שְׁלוֹם שְׁבִין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שֶׁבַשְׁמַיִם. - איבערדעם איז דאָס הָא בְּהָא תְּלִיא, וואָס די גמרא זאָגט סֵפֶר תּוֹרָה שְׁכַתְּבָהּ מִן יִשְׂרָאֵל.

מו

המשך ההקדמה לשוב קושיא ה-ח

השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים, הוא השראת השכינה, והאיבה ותחרות הוא סילוק השכינה ח"ו על כל פנים לאמיר'זשע זען, וועל מיר צוריקגיין [לביאור ישוב הקושיות בפרשתן, והמשך דברינו שהתחלנו לעיל (עד אות כז)].

^ב בירושלמי יומא (ה): אמרו כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא נחרבו.

^{מא} ועיינין מה שהוסיף רבינו על זה בס"ג ואתחנן תשי"ז (לשון קדשו סח, אות סח-עח), ואחר כך כתבו בהקדמת ויואל משה (עמוד ט), וחזר על זה בס"ג בא תשכ"ב. כי הבית המקדש השלישי נבנה תמיד יותר ויותר למעלה בשמים ע"י המצות ומעשים טובים, והרשעים במעשיהם הרעים הם מחריבין למעלה מה שהצדיקים בונים תמיד.

וואָס איז דער שָלוֹם? איז דאָך דעס ענין, אַז מ'האַט הַתְּחִבּוּת מיט די שְׂכִינָה הקְדוּשָׁה.
ממילא אַז ס'איז קנָאָה וְתַחֲרוּת [ח"ו בין ישראל לאביהם שבשמים], איז דאָך שוין אַ פִּירוּד, אַ סְלוֹק שְׂכִינָה.

מז

אַזוי ווי זיי זאָגן דער תּוֹאֵר און דער נֹזֵר הקודש^{מב} קעגן דעם וואָס ס'שטייט ביי אָדָם [הראשון] (בראשית ג, כד) וְיִגְרֹשׁ אֶת הָאָדָם, ואמרו במדרש] שנתן לו גירושין כאשר^{מג} (תנ"ב פ"א), דעם ווערט אָנגערופֿן גירושין.
זאָגט ער, גירושין הייסט אויכעט אַ סְלוֹק שְׂכִינָה, אַז ס'ווערט נִסְתַּלֵּק די הַשְׂרָאָת הַשְׂכִּינָה.

מח

ישוב קושיא ו

קודם חטא העגל היה כל מחנה ישראל ראוי להכניס בו כלי המשכן, מחמת גודל מדרגת השראת השכינה שזכו ישראל לאחר מעמד הנבחר. כי יש בענין השראת השכינה הרבה מדרגות וזו למעלה מזו איבערדעם קאָן זיין איז ביידע אָמַת [הקדמת המשכן והקדמת הכלים].
[דהנה] פֿרשֿת תרומה האָט מען געזאָגט פֿאַרן חטא העגל^{מז}. [און] פֿאַרן חטא העגל

^{מב} דאיתא בבראשית רבה (יח, ט, יט, יח): אדם הראשון הכנסתיו לתוך גן עדן וצויתיו, ועבר על צוויי, ודנתי אותו בשלוחין ובגרושין וכו'. הכנסתיו לתוך גן עדן, שנאמר (בראשית ב, טו) וַיִּנְחֵהוּ בִּגְן עֵדֶן. וצויתיו, שנאמר (שם טז) וַיֹּצִי ה' אֱלֹקִים עַל הָאָדָם. ועבר על הצווי, שנאמר (שם ג, יא) הֲמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֶכֶל מִמֶּנּוּ אֶכְלֶתָ. ודנתי אותו בשלוחין, שנאמר (שם כג) וַיִּשְׁלַחְהוּ ה' אֱלֹקִים מִגֶּן עֵדֶן. ודנתי אותו בגרושין, דכתיב וַיִּגְרֹשׁ אֶת הָאָדָם.

וכתב שם בנזר הקודש: וההבדל שבין שלוחין לגרושין, דשלוחין היינו שלוחי הגוף, וגירושין היינו גירוש הנפש, שמקודם היה נפשו צרורה בצרור החיים ונתדבק בקדושת ה', ולאחר החטא נתגרש מקדושתו יתברך, וכמבואר בזהר (בראשית נה): ובשאר דוכתי, וזה הוא כעין גרושי אשה, שהוא בשורש נפשם למעלה, כדלעיל [בנוה"ק על בראשית רבה] פרשה י"ח סימן ט'.

[נו"ל הנזר הקודש שם בפרשה י"ח: ומה שבאמת אין להם (לעכו"ם) קדושין וגרושין, נראה לי שהטעם מפורש בצידו (ב"ר שם) וכו', ללמדך שלא ייחד הקב"ה בגרושין אלא בישראל בלבד וכו'. ונראה לי דבהא אתי לפרושי טעמא מדוע אין עכו"ם בתורת קידושין וגירושין לעכו"ם. ○ והיינו משום דכתיב (תהלים קכב, ה) שבטי קה עדות לישראל, שחלק שמו ביניהם, י' באיש וה' באשה, שאם זכו שכינה ביניהם, וכדאיתא בפרק ג' דסוטה (יז.), וממילא כח השם מקשרן ומחברן יחד בשורש נפשם למעלה, כי השכינה שורה ביניהם, משא"כ בעכו"ם. ○ וכן מבואר בשל"ה שער הקדושה (אות שצג) ובפרשת כי תצא (פרק תורה אור), ובספר הש"כ ושאר מפרשים, שלכן נקרא קנין האשה קידושין, כי מקדש האשה ע"י קדושת השם המקשר שורש נפשם למעלה. ולכן ברכת אירוסין בעשרה, שאין קידוש בפחות מעשרה (ברכות כא.). ובטבעת הקדושין נרמז קדושת השם, וכמבואר בתיקונים (דף כה). באורך. ובזווג האיש והאשה בקדושה, נשלם קדושת השם שם הוי"ה, ולכן הנושא אשה נקי יהיה לבית שנה אחת (תצא כד, ה) וסתם שנה י"ב חדש, כלפי י"ב צרופי הוי"ה. ולפיכך נהגו לכתוב גם הגט ב"ב שיטין, דמקשינן יציאה להויה שהוא י"ב, כי כמו שחיבור הזווג נעשה ע"י שם הקדוש, אף כך הפירוד שהוא בשורש נפשם למעלה, וכמבואר בזהר משפטים (דף קג.), גם הוא בכח שם הקדוש, ע"י הגט הנכתב כתיקונו כדת משה וישראל. ולפיכך הגט נקרא ספר שנאמר (תצא שם, א) וכתב לה ספר כריתות, דספר הוא בגימטריא ש"ם. והיינו דאמרינן (קידושין ג) ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, הוא כח קדושת השם, עכ"ו. ○ וממילא על זה אמר כאן ובירושלמי שאין עכו"ם בתורת קידושין וגירושין, לפי שלא ייחד שמו אלא על ישראל לבד. ודקדק לומר כאן לשון כביכול, כי אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו גם בישראל, שה' ממעט כבודו לייחד שמו על זווג בשר ודם וכו', אלא שבאמת במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, ובמדת טובו וחסדו יתברך ייחד שמו יתברך על הזווג בישראל להיות כח הזווג מתברך בקדושת ברכת ה' וכדלעיל פרשה י"ז סימן ב'].

^{מז} הוא לשון התנא דבי אליהו (ריש פרק א): וַיִּגְרֹשׁ אֶת הָאָדָם, מלמד שנתן לו הקב"ה גירושין כאשר. נוע"ע בבראשית רבה (כא, ח).

הָאֵט מֵעַן נֶאָךְ גַּעֲמַעֲגַט מַאָכֵן דַּעַם אַרֹון מִיט די אַלע פֿלִים 'פֿאַרן' מֶשְׁכָּן, ווייל דעמאָלטס איז געווען אַ שטאַרקע הַשְׁרָאָת הַשְׂכִּינָה, [והיו יכולין להניח הכלים בתוך קדושת מחנה ישראל].

אַזוי ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט דאָך^{מב}, [אז] אין הַשְׁרָאָת הַשְׂכִּינָה אַליין איז דאָ דִּרְגוֹת [הרבה].

מט

קען מען דען זאָגן [שכל הבחינות שוות. והלא] ס'שטייט^{מב} אַז נאָכדעם וואָס דעם בית הַמִּקְדָּשׁ איז חָרוֹב געוואָרן, איז געוואָרן אַ סְלוֹק שְׂכִינָה, און ס'שטייט אַז ביי תַּיִנוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן איז דאָ הַשְׁרָאָת הַשְׂכִּינָה, און נאָךְ מְקוֹמוֹת [שיש השראת השכינה], און דאָ זאָגט מען בכלל [שנסתלקה השכינה לאחר החורבן].

זאָגט ער, אין דעם איז דאָ הַדִּרְגוֹת, אין הַשְׁרָאָת הַשְׂכִּינָה.

נ

דאָ [במחנה ישראל] איז אויך פֿאַרהאַנדן אויף אַזאַ אופן [שהיו] דִּרְגוֹת [שונות בענין השראת השכינה].

ממילא איבערדעם קען זיין, פֿאַרן חטא העגל איז געווען אַ שטאַרקע הַשְׁרָאָת הַשְׂכִּינָה, מה שלא היה כן לאחר חטא העגל].

נא

דער רמב"ן הקדוש זאָגט דאָך אין פרשת תרומה^{מב}, אַז אין מֶשְׁכָּן איז געווען די

^{מב} כמובא בווזהר הק' (בפרשתן קצה). המובא לעיל באות ה והערה ג. ו'ע"ע בדברי יואל תרומה (עמוד קפג), ועוד.
^{מב} באור החיים הקדוש (ויגש מו, ד): אֲנֹכִי אֶרֶד מִצְרִימָה. מהכתוב משמע כי ירדה עמו שכינה, וקשה לדבריהם ז"ל (שמות רבה יב, ה, טו, ה) שאמרו כי מצרים להיותה מלאה גלולים לא היתה שכינה שם, ולזה היה משה צריך לצאת חוץ לעיר וכו'. ואמרו ז"ל בכמה מקומות כי שכינה עמהם במצרים כאומרים (במדבר רבה ז, י) גלו למצרים שכינה עמהם, וכן אמרו (תנחומא ויחי, ג) וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה (ויחי מז, לא), לשכינה שהיתה וגו', ואמרו עוד (בראשית רבה ד, ט) כי השכינה השלימה מנין שבעים נפש שירדו למצרים, כי בפרטן אינם אלא ס"ט. הרי כי שכינה ירדה למצרים. - אכן אשכילך, כי הַדִּרְגוֹת אֹר הַשְׂכִּינָה רבים המה, הלא תמצא שעשרה שיושבים ועוסקים בתורה שנו רבותינו (אבות ג, ו) כי שכינה שרויה ביניהם, ואפילו שנים ואחד אמרו ז"ל (שם) כי מצויה שכינה, ומצינו [מאידך גיסא] שלא ירדה שכינה ביניהם של ישראל אלא אחר שֶׁעָשׂוּ הַמֶּשֶׁךְ וכו', וכבוד ה' מלא המשכן, מה שאין הרגש כן ולא כיוצא בו בשעה שעוסקים בתורה אפילו אלף [אנשים]. אלא ודאי יש הַדִּרְגוֹת אין מספר להם להשראת שכינה וכו'. וצא ולמד השראת השכינה בחר סיני, ולמטה ממנה השראתו בבית המקדש, ולמטה ממנו השראת שכינה על הנביא, ובית הכנסת ובית המדרש, ובין עשרה שעוסקים בתורה, ולמטה בהדרגות המנין [בחמשה שלשה ושנים ואחד שעוסקים בתורה]. - ובוזה נתיישבו דבריהם ז"ל [כי לא היתה שכינה במצרים], כי לא ירדה שכינה שהיא בחינת אור הגבוה ביותר שהוא הַמִּנְבֵּא, ולזה אמר משה (וארא ט, כט) כְּצִאתִי אֶת הָעֵיר, אבל בחינת אור המצוי אצל לומדי תורה וכיוצא, יָרַד עִם יַעֲקֹב אֲבִינוּ, ושם היה עד יום צאת ישראל ממצרים. והגם שבאורו יתברך לא יוצדק לעשות הפרש, זה אמת כי באלקותו יתברך הוא אור שוה, אבל באור המבטיק ממנו הוא שיתיהם אליו בחינות ההדרגות [מצד המקבלים], וזה גם כן ימצא בבחינות הנשמות, שהם אור מאור כסא כבודו יתברך, יש ביניהם הפרשות מופלאות, והבן. ונעיון בס"ג ויגש תשס"ו (לשון קדשו אות לה).]

^{מב} באיכה רבה (א, לג): בא וראה כמה חביבין תינוקות לפני הקב"ה, גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם, הדא הוא דכתיב (איכה א, ו) עוֹלָלָיָהּ הִלְכּוּ שָׁבִי לִפְנֵי יָר מִיָּד וַיֵּצֵא מִפֶּת צִיּוֹן כָּל הַדָּרָה.

ועיין עוד בגמרא ראש השנה (לא): וסנהדרין (צד): ובפתיחתא לאיכה רבה (פיסקא כה), ועוד.

^{מב} ברמב"ן ריש תרומה (כה, א): וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני, שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (משפטים כד, טז) וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד ה' עַל הָרֹם הַסִּינִי, וכתב (ואתחנן ה, כא) הָן הָרָאנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹד וְאֶת גְּדֻלוֹ, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (פקודי מ, לד לה). והענין במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את

זעלבע השׁרָאָת השׁכִּינָה וואָס אויפֿן הר סיני, [נאָר] נאָכ'ן הר סיני האָט שוין נישט געקענט זיין אַזאַ השׁרָאָת השׁכִּינָה [בחוץ], איז עס געווען נאָר אין מִשְׁכַּן געוועזן.
און צווישן אידן, [ווען] מ'איז אוועק געגאנגען פֿון באַרג סיני איז געבליבן דאָס התַּחֲבֹרוֹת [שבין ישראל לאביהם שבשמים], וְהִיָּתָם לִי סֶגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ (יתרו יט, ו), איז געווען אַ שטאַרקע השׁרָאָת השׁכִּינָה צווישן אידן, איז געווען אַ הייליג פּלאַץ 'איבעראַל', [סיין] וואו מ'איז געשטאַנען בַּמִּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל האָט מען געקאָנט שטעלן די פֿלים, האָט עס נישט געמוזט זיין אין מִשְׁכַּן. [וממילא] האָט מען געקאָנט מאַכן פֿריער די פֿלים, און דערנאָך דעם מִשְׁכַּן.

נב

אבל לאחר חטא העגל לא היה עוד מדרגה הגדולה של השראת השכינה, ולכן שוב לא היה ראוי שהכלים יהיו בתוך המחנה

אַבער נאָכ'ן חטא העגל איז שוין נישט אַזוי געווען, איבערדעם הערשט דערנאָכדעם האָט מען געזאָגט [לעשות המשכן תחילה].

נג

ולכן בפרשת תרומה שנאמרה קודם חטא העגל כמבואר בוורה, שם נאמר לעשות הכלים תחילה. אבל בפרשת כי תשא ויקהל שוב נאמר לעשות המשכן תחילה, כפי מדרגותם לאחר חטא העגל

קודם [בפרשת תרומה] האָט מען געזאָגט אַלִיבָא דְאַמְתָּ, וואָס ס'איז געזאָגט געוואָרן פֿאַרן חטא העגל, אַזוי שטייט דאָך אין זוהר הקדוש^{נב}, [אז] וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה איז נאָך פֿאַרן חטא העגל געזאָגט געוואָרן.

אַבער דערנאָך שפּעטער זאָגט ער אַלִיבָא דְאַמְתָּ, רָאִתָּה שְׂכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא האָט דאָך געזען אַז דער [בחינה פון] בְּצַל כְּנָפֵיךָ יִחְסִינִי (תהלים לו, ח) וועט שוואַכער ווערן דורכן חטא העגל [ולא יהיו הכלים ראויים להניחם בתוך המחנה], וועט מען מוזן מאַכן פֿריער אַ מִשְׁכַּן [ואחר כך הכלים].

נד

ישׁוּב קוּשִׁיא ה

ומשה רבינו לא רצה להוכיח בפיו שינוי זה שנעשה מחמת החטא, ולכן הוכיח כמו שנצטווה בפרשת תרומה לעשות הכלים תחילה, וסמך שבצאלאל בין מעצמו כי עתה כבר יש לעשות המשכן תחילה, וכמו שכן היה, ששאל בצלאל כלים שאני עושה להיכן אכניסם, כי הבין כי עתה אין ראוי להניחם סתם בתוך המחנה ישראל

איבערדעם קאָן זיין, משה רבינו'ן איז זיך דאָס שווער געפֿאַלן [לומר שצריך להקדים המשכן, וייל] ער האָט דאָך געוואָלט ס'זאָל זיין אַמְת'דיג השׁרָאָת השׁכִּינָה צווישן אידן.

הַמִּשְׁכָּן, כנגד "את כְּבֹדוֹ וְאֵת גְּדֻלּוֹ". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (ואתחנן ד, לו) מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךְ אֵת קוֹל לִיסְרָף וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֵת אֲשׁוֹ הַגְּדֻלָּה, כך במשכן כתיב (נשא ז, טז) וַיִּשְׁמַע אֵת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מֶעַל הַכַּפְתָּח מִבֵּין שְׁנֵי הַקְּרָבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו, ונכפל "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", להגיד מה שאמר בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום, ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך וַיְדַבְּרֵי שְׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ (ואתחנן שם). ועל כן היו שניהם זהב, וכן אמר הכתוב (תצוה כט, מב-מג) אֲשֶׁר אֶנְעֵד לָכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלָיךְ שֶׁם וְנִקְדַּשׁ בְּכִבְדִּי, כי שם יהיה בית מועד לדבור וְנִקְדַּשׁ בְּכִבְדִּי. • והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם (ע' רמב"ן להלן שם, כא), יבין סוד המשכן ובית המקדש, ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש (מלכים א, ח, כג) ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כמו שאמר בהר סיני (משפטים כד, י) וַיֵּרָאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, והוסיף שם לפרש "ה'", לענין שרמוזו שם למעלה, כי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יושב הַקְּרָבִים וכו' [עיי"ש עור].

הָאֵט ער נישט געוואָלט מַזְכִּיר זיין דעם חָטָא [בפיו, ולומר כן להדיא. נאָר] ער האָט געקלערט [כי בצלאל] ער וועט אַליין פאַרשטיין [שוין].

נה

אַזוי ווי די גמרא זאָגט^{מח} ער האָט געזאָגט [כשנשאל] 'חָטִים' נַעֲשׂוּ יָפוֹת, [ענה] 'שְׁעוּרִים' נַעֲשׂוּ יָפוֹת [ולאפוקי חטים. ווייל] ער האָט עס נישט געוואָלט אַרױסזאָגן [דבר קללה מפיו, שהחטים לא נעשו יפות], ווייל מוֹצִיא דְבָהּ הוּא כָסִיל.

נו

וואָרן אַליבא דְאָמַת, דאָס איז דאָך געווען דורך עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל האָט מען געמוזט פון פריער מאַכן דעם מַשְׁכָּן. ווען נישט, האָבן דאָך פלאַץ געהאַט די כָּלִים אין די מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, אפילו פאַרן מַשְׁכָּן.

איבערדעם האָט ער עס נישט 'געזאָגט', [נאָר] ער האָט געזאָגט אַזוי ווי דער אָמַת [וואָלט געדאַרפט זיין], אַזוי ווי דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט פריער [בפרשת תרומה, שהקדים הכלים תחילה], און אַזוי ווי ס'וועט זיין דער אָמַת אַזוי לַעֲתִיד, [ווען] ס'וועט פאַרראַכטן ווערן דער חָטָא הַעֲגָל. [ווייל] ער האָט דאָך געהאַפּט יעדע רַגַע אַז ס'וועט טאַקע פאַרראַכטן ווערן, ער האָט געהאַט בְּטָחוֹנוֹ בּו יִתְבָּרַךְ שָׁמוּ, ער האָט נאָך געהאַפּט אַז אידן וועלן טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה, ממילא העט עס גיווען געווען טאַקע אַזוי בְּשִׁלְמוֹת, אַז ס'העט פאַרראַכטן געוואָרן דער חָטָא, העט דאָך עס גיווען געקאָנט זיין קוֹדֶם די כָּלִים. [ולכן] האָט ער געזאָגט [הכלים תחילה] אַזוי ווי ס'איז אַליבא דְאָמַת, לויט ווי ער האָט עס געזען בְּגִדְל קְדוּשָׁתוֹ.

[און] ער האָט געוואוסט בְּצִלְאֵל וועט עס אַליין פאַרשטיין - [שהרי] יוֹדֵעַ הָיָה בְּצִלְאֵל לַצֶּרֶף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ בָהֶם שְׁמִים וְאָרֶץ (ברכות נה.) - ווי ווייט די צִילָא דְמַהֲיָמְנוּתָא גייט, ווי ווייט די הַשְׂרָאָת הַשְּׂכִינָה גייט, וועט ער פאַרשטיין אַז ס'קומט קוֹדֶם דאָס מַשְׁכָּן [ואחר כך הכלים].

נז

איבערדעם האָט ער אים צוריק געענטפערט, איך זעה דעם אָמַת, אַז כָּלִים לְהִיכֶן אַכְנִיסם, דאָס פלאַץ [שבמחנה ישראל] איז נישט מוכְשָׁר אויף די כָּלִים.

נח

ישוב קושיא ז

ולוה אמר לו משה 'בְּצִלְ קל' הִיָּתָה, כי אתה מבין בענין של בְּצִל כְּנִפְיָה יְחִסְיוֹן
שהיא ענין השראת השכינה, כי עתה אין המחנה ראוי לוה לפי מדרגתם

האָט ער אים געענטפערט 'בְּצִל קל' הִיָּתָה, אַז דו פאַרשטייט, דו זעהסט ווי ווייט ס'גייט דער 'בְּצִל כְּנִפְיָה יְחִסְיוֹן', ווי ווייט דער כַּח פון צִילָא דְמַהֲיָמְנוּתָא גייט. ער האָט געזאָגט דו ביזט אַ מִיבִין.

^{מח} בגמרא פסחים (ז:): רב כהנא חלש, שדרוה רבנן לרבי יהושע בריה דרב אידי וכו' אתא אשכחיה דנח נפשיה, קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה, ובכי וְאָתִי. אמרו ליה נח נפשיה? אמר להו אנא לא קאמינא, ומוצא דְבָהּ הוּא כָסִיל (משלי י, יח). יוֹחֶנָן חֲקוּקָאָה נָפֵק לְקָרְיָתָא, כי אתא אמרו ליה, חטין נַעֲשׂוּ יָפוֹת? אמר להם שְׁעוּרִין נַעֲשׂוּ יָפוֹת [פירשי: ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות, ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו], אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים, דכתיב (מלכים א' ה, ח) וְהַשְׁעָרִים וְהַתְּבֹן לְסוּסִים וּלְרֶכֶשׁ. מאי הוי ליה למימר, אֶשְׁתַּקְד נַעֲשׂו חֲטִין יָפוֹת, אי נמי עֲדָשִׁים נַעֲשׂו יָפוֹת [שהוא מאכל אדם].

נט

סיום ישוב קושיא ה

ער [משה] האָט עס געוואוסט פון דעם [גם מתחילה, נאָר] איבערדעם האָט ער אַזוי געזאָגט, [כדי] ער זאָל עס נישט דאַרפן 'אָרויסזאָגן' אליין בָּפּה. וואָרן דער אָמֶת איז דאָך געווען פריער אין די ציווי, קודם די פֿלים און דערנאָך דעם מִשְׁכָּן.

ס

ישוב קושיא ה

וכל זה קודם שנגמר המשכן וכליו, אבל לאחר שנגמר "עשיית" המשכן וכליו בכ"ה בכסלו, וכבר היה מוכן ועומד "להקמת" המשכן, שוב נתעלה מדרית השראת השכינה בתוך המחנה, וכבר היה ראוי להניח שם הכלים. ואף שעיקר גורל המדרגה חזרה רק באחד בנים, אבל גם מכ"ה בכסלו ואילך כבר נתגדל האור של השראת השכינה בתוך המחנה.

איבערדעם קאָן טאַקע זיין [בישוב קושיא רבי נתן אדלער זצ"ל]. אַזוי ווימט דאָס מִשְׁכָּן איז פאַרטיג געוואָרן, אפילו מ'האָט עס נישט אויפגעשטעלט, [איז אָבער] נאָך די גרויסע מעשֶׁה יִגְיֶעָה [במלאכת המשכן] האָט זיך שוין אָנגעהויבן די קדוּשָׁה. ס'קומט דאָך נישט אַלעס אויפאַמאָל.

סא

אין אָמֶת'ן אַרײַן, דער גַּמֵּר הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה [במדרגה גבוהה שהיה בהר סיני] איז געווען ווען ס'איז נגמר געוואָרן [הקמת המשכן, באחד בניסן], מיט די קִרְבָּנוֹת, [וכמו שנאמר שם] (שמיני ט, ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וִירָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'. אָבער בְּלִי סֶפֶק, [אז] נאָך דער יִגְיֶעָה [שעשו ישראל בנדרת המשכן ובמלאכת המשכן], אַז מ'האָט עס געטון בְּפוֹעַל [שנגמר עשיית הכלים והיריעות והקרשים], אפילו ס'האָט נאָך געפעלט די הַקְּמָה בְּפוֹעַל, [אָבער אז] אידן האָבן זיך אַזוי מַטְרִיחַ געווען, מיט אַזאַ נְדִיבֵת הַלֵּב, און מ'האָט געברענגט, און מ'האָט אויפגעשטעלט^{כא} דעם מִשְׁכָּן כָּל חֲכָם לֵב וְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, ס'איז געווען פאַרטיג, ס'איז געווען גרייט. האָבן אידן שוין אָנגעהויבן צו שפִּירן [דעם קדושת המשכן ואור השראת השכינה]. ס'איז דאָך נישט פאַרהאַנדן [אַנדערש].

סב

וכידוע בכל המצוה, שבשעת "הכנה" למצוה כבר הרגישו הצדיקים ועובדי ה' את אור המצוה עצמה אַזוי ווי ביי אַ מְצוּהָ, איז דאָך שוין ביי 'די הִכְנָה' פון די מְצוּהָ, שפירט מען שוין עפעס, שפירט מען שוין 'אַנדערש'. [ווי] ס'איז ידוע אַזוי איז געווען ביי צדיקים, אַז אפילו נאָך איידער [שעשו המצוה], ווען זיי זענען 'געגאַנגען' טון די מְצוּהָ, איז שוין געווען דער הִרְגֵּשׁ פון די מְצוּהָ.

סג

אודאי איז עס מער בְּשִׁעְתָּן עֲשִׂיָּה, בְּשִׁעְתָּן גַּמֵּר, [ועל זה] עוֹשִׂין סְעוּדָה לְגִמְרָה שֶׁל מְצוּהָ^{כב}. אָבער ווען מ'איז 'געגאַנגען' טון [כבר הרגישו קדושת המצוה].

^{כט} פירוש: ווי נאָר.

^כ וכדברי הרמב"ן ריש תרומה, המוזכר לעיל.

^{כא} פירוש: צוזאַמגעשטעלט.

^{כב} כעין המבואר בשיר השירים רבה (א, ט): אמר רבי אלעזר, מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה. [והובא להלכה בבית יוסף (או"ח סימן תרט) לענין שמחת תורה].

סד

איבערדעם קאָן טאַקע זיין, [וויבאלד] אַז דאָס מַשְׁפָּן איז נִגְמַר געוואָרן [עשייתו בכ"ה בסלון] איז שוין געווען אַן אנדערער זמן, [נאָממילא] נאָכדעם האָט שוין געקענט שטיין די פֿליס אָפֿילו אינדרויסן, אויסערן מַשְׁפָּן. נאָר איידער מ'האָט דאָס געמאַכט דעם מַשְׁפָּן, האָט נאָך געפּעלט די מַעֲשֶׂה, די 'עֲשִׂיָּה', האָט נאָך זייער אַסאַך געפּעלט, איז נאָכנישט געווען אַזוי ווייט די הַשְׁפָּעַת קדוּשָׁה - די הַשְׁרָאָת הַשְׂכִּינָה - אַז די פֿליס זאָלן קענען שטיין דאָרטן אינדרויסן.

סה

איבערדעם ממילא איז 'דאָס' לַעוֹלָם איז טאַקע דער תִּירוּץ [לקושיית רנ"א זצ"ל], אַז נאָכדעם איז עס שוין נישט געווען קיין פעלער [להכניס הכלים כך בתוך מחנה ישראל].

סו

חקדמה לישוב קושיא ד

נאָר לאָמיר צוקומען צו דעם, [לייבש וואָס] מ'פרעגט [אז] אין מדרש שטייט גאָר פאַרקערט [ווי די גמרא], אַז ער [בצלאל] האָט געזאָגט דעם אָרֶן [תחילה]. - קאָן זיין ס'איז ביידע אָמַת, די אַלע כלים האָט מען געמוזט האָבן אַ מקום [להכניסם, אבל "אָרֶן" שאני, וכדלהלן]. -

סז

מצינו ברמב"ם שמבאר דיני כל הכלים שבבית המקדש, אבל בענין הארון לא ביאר כלום

לאָמיר זען.

אין אָמַת'ן אַרײַן, מ'זעט אַז דער רמב"ם אין הלכות בית הבחירה (פרק ג) רעכנט ער אויס וויאָזוי מ'מאַכט דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ און אַלע פֿליס, און דעם שיעור פון אַלע פֿליס וויאָזוי מ'מאַכט, און פונעם אָרֶן שמועסט ער גאָרנישט.

סח

ומבאר המנחת חינוך טעמו בזה, כי הארון נעשה רק פעם אחת בימי משה, ושוב נגנו, ולעיתיד ישתמשו באותו ארון עצמו שנעשה בצלאל, וא"כ אין בזה נפקא מינה לדינא, ולכן לא כתב הרמב"ם מזה

ער דער מנחת חינוך איז ער מַפְלִיל דערינען²² פאַרוואָס לאָזט ער עפעס אויס [ענין הארון]. זאָגט דער מנחת חינוך, ווייל דעם אָרֶן וועט מען קיינמאָל נישט מאַכן

²² מנחת חינוך (מצוה צה): והנה מכלי המקדש לעשות אָרֶן וְכַפֶּת, כמפורש בתורה, אך עיקר עשיית הארון כדי שיהיו הלוחות מונחים בתוכו, כמבואר בפרשת תרומה (כה, טו) וְנָתַתְּ אֵלָּהּ הָאָרֶן אֶת הָעֵדֻת, ובפסוק מלכים (א' ה, ט) אֵין בְּאָרֶן רַק שְׁנֵי לִחוֹת הָאֲבָנִים וגו'. ובבבא בתרא פרק קמא (יד.) יש פלוגתא, רבי מאיר סובר דגם ספר תורה היה מונח בארון, ושברי לוחות היו מונחים לכולי עלמא בארון, וגם עמודים, עיי"ש, מכל מקום עיקר עבור הלוחות אשר הדברות היו עליהם. ובבית ראשון שנגנו הארון עם העדות, בימי יאשיה המלך ע"ה, לא עשו עוד ארון, ובבית שני לא היה ארון, כי למה צריך ארון, כיון שנגנו הלוחות גם כן אין מצוה לעשות ארון. והארון אינו מעכב, אף שהוא מדיני המצוה להר"מ, מכל מקום יש הרבה דיני המצוות שאין מעכבין בדיעבד, כמבואר בחיבור זה כמה פעמים, ואנוקט חדא, כגון מצות חליצה, שמבואר בתורה (דברים כה, ז-ט) דיני המצוה, כגון חולצת וקוראה ורוקקת, והקריאה והרקיאה אין מעכבין, עיי"ש ש"ס ביבמות ק"ה ע"א. • והנה הר"מ כאן פ"ג כותב צורת המנורה באר היטב, וגם צורת השולחן, וצורת מזבח הזהב מקצר קצת, וגם כותב קצת צורת הכיור, עיי"ש, ובצורת הארון לא כתב כלום. ופשוט, דכל אלו הכלים היו כל פעם אחרים, דבבית שני לא היה מפלים של בית ראשון, ובימי חשמונאים נאבדו הכלים שהיו וכו', אם כן צריכים לידע הדינים וכו'. אבל הארון תיכף כיון דנגנו העדות ולא יתראו עוד עד ביאת הגואל במהרה בימינו אמן, ולא עשו מעולם ארון אחר חוץ ממה שעשה משה במדבר, וכשיבא הגואל במהרה בימינו יתגלו הלוחות והארון, אם כן אין צריך לכתוב הדינים של הארון. [והמשך דבריו שם, מובא להלן בהערה סו].

[נאָכאַמאַל], און מ'הָאָט עס נישט [געמאַכט נאָכאַמאַל בַּעֲבָר]. מ'הָאָט איין מאָל געמאַכט דעמאָלטס דעם אָרֹן [על ידי בצלאל], און 'דער אָרֹן' איז גִּנְגָז געוואָרן [בזמן חורבן בית ראשון]^{יב}, און ביים בית שני איז שוין נישט געווען קיין אָרֹן. און לַעֲתִיד וועט אַפִּיר קומען 'דער אָרֹן' וואָס ער איז געווען פון לאַנג, פון פריער, לַעֲתִיד וועט אַפִּירקומען דער אָרֹן. [ממילא] איז נישטאָ דער פּאַל אַז מ'זאָל מאַכן אַן אָרֹן, [אַזוי ווי] די אַלע כָּלִים.

סט

אבל בשאר כל הכלים, בימי שלמה עשו כלים חדשים, וכן בבית שני. ואף המנורה עשו מנורה חדשה בימי החשמונאים, ולכן כתב הרמב"ם הדברים בזה, כמו שכתב כל הדברים שנהנו בבית שני, וכן לעתיד

אפילו^{יג} די מְנוֹרָה שטייט דאָך^{יד} איז דאָך אויך גִּנְגָז געוואָרן. פונדעסטוועגן שטייט^{טו} [אַז] בִּימֵי חֲשֻמוֹנָאִים הָאָט מען געמאַכט אַ נִיעַ מְנוֹרָה, ס'איז געוואָרן, מ'הָאָט געטון פאַרשידענעס^{טז}. וואָרן ס'איז אַ מְצָה תְּמִידִית^{טז}, [דער] בְּהֶעֱלֶתָ אֶת הַנְּרוֹת (בהעלותך ח, ב), [שנוהג גס בבית שני].

ע

והארון שנגנו בזמן חורבן ראשון, שוב לא עשו ארון בבית שני, כיון שלא היה שם הלוחות, וכל תכלית הארון הוא רק עבור לוחות העדות

אַבער דער אָרֹן איז געמאַכט געוואָרן וועגן די לוחות, און אַז ס'איז נישטאָ קיין לוחות [בבית שני, שנגנו עס הארונ], דאָרף מען נישט קיין [נייער] אָרֹן, [ולכן בבית שני היה רק הָאָרֹן שתייה, ולא אָרֹן]. דער אָרֹן איז געמאַכט געוואָרן אינגאַנצן וועגן די לוחות. [עד כאן דברי המנחת חינוך].

עא

והחתם סופר כתב עוד יותר, ותכלית הארון הוא להיות מקום שהקב"ה ידבר שם עם משה רבינו

דער חתם סופר זאָגט אויך^ט, אַז ס'איז [דער ארון] נאָר פאַר משה רבינו^{יז}, [וכמו שנאמר] (תרומה כה, כב) וְדִבַּרְתִּי אִתָּךְ מֵעַל הַכַּפֹּת.

^{יב} כמבואר בגמרא יומא (גג: גז: דהוריות יב), ועוד. וכן במדבר רבה דלהלן. ועיין ברמב"ם (בית הבחירה ד, א).

^{יג} פירוש: כּאָטש.

^{יז} במדבר רבה (טו, י): כשחרב בית המקדש נגנזה המנורה, וזה אחד מחמשה דברים שנגנו, הארון והמנורה והאש ורוח הקדש והכרובים, וכשישוב הקב"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו, הוא מחזירין למקומן לשמח את ירושלים וכו'.

^{יז} בגמרא עבודה זרה (מג), וראש השנה (כד:), עיי"ש.

^{יח} שעשאוהו משפודים של ברזל וחיפוס בַּעֲבָר, כמבואר בגמרא שם.

^{יט} פירוש: הנוגע ונוהג לדורות [כשכית המקדש קיים. ועיין ברמב"ם ירש הל' בית הבחירה].

^ס בשו"ת חתם סופר (יו"ד סוף סימן רלו): ובהדי שותא, מאז היה צריך לעיין, למאן דאמר (יומא גז:) ארון גלה לבבל, אם כן למאן דאמר (מכות ט). קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא ואף מקום מקדש, וכדעת הראב"ד (הל' בית הבחירה ו, יד), עיין מגן אברהם סוף הלכות ט' באב (תקסא, ב), ועיין פרק ב' דשבועות (טו:), אם כן מנא לן בבית שני לבנות בית המקדש בלי ארון וכרובים. • בלאו הכי יש לחמוה על כמה שינויים בכלים ובבנין ממשכן ומזבח של משה רבינו ע"ה, וגם בנין בית שני שני מהראשון, ובנין שעתידי בנבואת יחזקאל (מג) שנוי מכל הני"ל. אף על גב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל (דברי הימים א' כח, יט), על פי נביא, מכל מקום הא אין נביא רשאי לחדש דבר אלא לשעה, לא לקיום. • והיה נראה לי דהיינו דכתיב (תרומה כה, ט) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, פירש רש"י לדורות, והוא מש"ס פרק ב' דשבועות (יד:), ועיין רמב"ן (תרומה סס) שהקשה. ולפענ"ד דקאי אהתחלת הקרא, ככל אשר אני מראה אותך עתה, כן תעשו לדורות, על פי אשר אני מראה, בכל בנין ובנין אראה איך יעשה זה משונה מזה. אם כן הרי העיד הקב"ה מתחלה שישכיל בכתב מידו לנביאיו, ואין כאן דבר שחידשו נביאיו נגד דין פורה. • אך קשה מהארון דבית שני. נראה

עב

אבל גם בלאו הכי, לפי המבואר במדרש היה צורך הארון בכדי להניח שם הלוחות, וכשאר לוחות אין חוב לעשות ארון, ולעיתים יתגלה אותו הארון עצמו, ואזי שפיר מה שהשמיט הרמב"ם דינו, וכדברי המנחת חינוך

אָבער עקסטערדעם שטייט דאָך אַרויס אַ מדרש^א אַז דער אַרֹן איז געמאַכט געוואָרן כדי מ'זאל אַהיין טון די לוחות, און אַז ס'איז נישטאָ קיין לוחות, - לוחות איז נאָר געווען דעמאָלטס, וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הִמָּה (תשא לב, טז), - אַז ס'איז נישטאָ קיין לוחות ברור מען נישט קיין אַרֹן.

איבערדעם איז דער רמב"ם מְשַׁמֵּיט די גאַנצע הִלְכָּה [פונעם ארון].
און לְעֵתִיד וועט אפירקומען די לוחות, וועט אפירקומען [אויך] דער אַרֹן.

עג

והיוצא מזה כי ארון זה נשאר לעולם, וכשאין ראוי להיות ארון, אז הוא "נגנו" מאילו. משא"כ בשאר כלים שלא נגנו, ואף נשבו בידי האויבים. ונמצא שהארון נעשה מתחילה באופן כזה, דבומן שאין ראוי להיות נגלה, אז הוא מתנגנו ונעלם מאילו

על כל פנים זעט מען דאָך אַז דער אַרֹן איז נִגְנו געוואָרן. 'דער' איז דאָ אייביג, מ'הָאָט איין מָאָל געמאַכט אַן אַרֹן, און 'דער' איז נִגְנו געוואָרן.

עד

איבערדעם לאָמיר זען.
די אַלע כלים, דער שְׁלֶחֶן, - די מְנוּרָה איז אויך נִגְנו געוואָרן, אָבער דער שְׁלֶחֶן - און די אַנדערע כָּלִים שטייט נישט אין ערגעץ [אז] זיי זענען נִגְנו געוואָרן.
[ולעיתיד לבא] ס'וועט אַראָפּקומען פרישע. אָדער מ'וועט מאַכן [בידי אדם], אָדער ס'וועט זיין בֵּית פְּנוּי וּמִשְׁכָּל [מן השמים, וגם הכלים].

עה

[און] ס'איז דאָך גאָר געפאַנגען געוואָרן אַסאך פְּלִי הַמִּקְדָּש ביי די אויבים אין כָּבֵל, - [און בלשצר] ער איז דאָך נִעְנָש געוואָרן^ב ווייל ער האָט גענוצט די פְּלִי הַמִּקְדָּש, - דעמאָלטס ביי נְבוּכַדְנֶאצַּר [בחורבן בית ראשון]^ג. און ביי די רומיים ביי טיטוס^ד [בחורבן בית שני]^ה. זיי זענען גאָר געקומען אין געפאַנגענשאַפט.

עו

אָבער דער אַרֹן זעט מען דאָך איז מַעֲיָקָרָא אַן אַזוי געמאַכט געוואָרן דער אַרֹן, אַז ווען ער האָט נישט געברויכט צו זיין - בִּימֵי יֵאֻשִׁיָּהוּ איז ער נִגְנו געוואָרן^ו - ווען ער האָט נישט געברויכט צו זיין, איז ער נִגְנו געוואָרן.

לי משום הכי כתיב (תרומה שם, כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים, לומר טעם הארון והכרובים הוא רק עיקר לצורך מקום מועד לדבר עם משה רבינו ע"ה מבין ב' הכרובים, וכשאין נביא כמשה רבינו ע"ה הראוי להועד עמו מבין שני הכרובים, אין הארון מעכב.

^א עיין בילקוט שמעוני (רמו שסח), ועוד.

^ב כמבואר בדניאל (פרק ה).

^ג כמבואר במלכים ב' (כד, יד-יז).

^ד כמבואר בגמרא גיטין (יז, א); ובאבות דרבי נתן (מא, יב). ועיין בגמרא יומא (יז, א).

^ה בגמרא יומא (כב, א): תניא, משנגנו ארון נגזרה עמו צנצנת הפן, וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, וארגו ששגרו פלשתים דורון לאלקי ישראל, שנאמר (שמואל א' ו, ח) וקלי הַזֶּהָב אֲשֶׁר הִשְׁבַּתָּם לוֹ אֲשֶׁם תְּשִׁימוּ בְּאָרְגוֹ מִצְדוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלַךְ. ומי נגנו, יאשיהו נגזר. מה ראה שנגנו, ראה שכתוב (תבוא כח, לו) יִלְךְ ה' אֶתְךָ וְאֶת מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עִלָּיִךְ עַד עַד וּגְנוּ, שנאמר (דברי הימים ב' לה, ג) וַיֹּאמֶר לְלוּיִם הַמְּבִינִים לְכָל

עז

והמנחת חינוך נדחק שם על תירוץו, כי סוף סוף הלא הכלל הוא התורה לא תסמוך דיניה על הנסים. ואם כן אכתי צריך לכתוב דיני הארון, כי שמא ישבר הארון או יאבד

דער מנחת חינוך פלאגט זיך אפילו דארטן¹⁰, [אז] פונדעסטוועגן איז אלץ נאך – זאגט ער – ס'איז אלץ קצת צריך עיין, פארוואס דער רמב"ם לאזט אויס. [שהר"ן די תורה הקדושה לאזט נישט קיין דינים [לסמוך] על הנסים¹¹, מ'מוז דעך דאך שרייבן [דיני המצות, ווייל] ס'קאן 'דאך' פארקומען, אפשר וועט מען מוזן מאכן].

עח

אבל לי נראה דאין זה קושיא, כי שאני במצוה כזה שכולו ענין נסי, שפיר סמכה התורה דיניה על הנסים.

וכעין שמצינו בענין הנבואה שהוא כולו ענין נסי, והתורה צותה לסמוך בהחזקת הנביא על אות ומופת בדרך נס

נאך דער אמת איז, ס'דאכט זיך מיר ס'איז נישט אזא קשיא. ווייל ס'איז טאקע אמת [אז] סתם דינים איז נישט [נסמך] על הנסים. אבער 'די' הלכות וואס זענען מעיקרא אן מיט נסים [שפיר סמכה התורה בה רק על הנסים].

עט

למשל דאס גאנצע ענין [פון] נבואה, [שעל הנביא נצטוו] אָליו תִּשְׁמְעוּן (דברים יח, טו), וויאזוי מ'איז מחויב צו הערן א נביא, [און] אז מ'הערט נישט א נביא אמת [עוברים אויף] די אלע דינים פון נבואה, [שהעובר על דברי הנביא חייב מיתה].

און נבואה איז נישט קיין דרך הטבע, ס'איז נאך נסים, אזוי זאגט דאך ארויס דער רמב"ם בפירושו¹², מיטן דרך הטבע איז דעם מין נבואה נישטא, זאגט ער [אז] נבואה

ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בפתח עתה עבדו את ה' אלקיכם ואת עמו ישראל.

¹⁰ בהמשך המנחת חינוך שם: ומכל מקום צריך עיין, כי ידוע שתורתנו הקדושה לא תסמוך המצוות והדינים על נסים, עיין במפרשי התורה ובראשם הרמב"ן (במדבר יג, ב), אם כן ודאי מצוה זו לדורות, כמו שחשב הר"ם (סה"צ עשה לה) מצוה זו להנשא על הכתף, וגם לאו להסרת הבדים (שם ל"ח פו), אף דלא יהיו הדברים עד ביאת הגואל, כי עתה אין ארון בעוה"ר, וכותב מה שהיה בזמן המקדש ויהיה בזמן המשיח. א"כ דיני הארון ג"כ היו נוהגים בימי בית ראשון, כגון אם נשבר הארון, [אף שהיה מעשה אלקים מ"מ התורה לא תסמוך דינים על נסים], וגם לעתיד לבא אפשר אם ישבר הארון ודאי מצוה לעשות ארון בשביל העדות. ובאמת אירע זה בימי עלי, שנשבה הארון לשדה פלשתים והיה שם שבעה חדשים, עיין בשמואל (א' ו, א), ומבואר באגדה (מדרש שמואל פרק יא) דשאל חטף הלוחות מיד גלית הפלשתי, א"כ ודאי היה צריך אז לעשות ארון לצורך הלוחות. ובימי המלך המשיח מהרה יגלה, אפשר להיות איזה קלקול בארון, ואף שלא יהיה, מכל מקום צריכין אנחנו לידע. ויתר מזה הר"ם בפ"א מכלי המקדש ה"ב מביא היאך משה רבנו ע"ה עשה שמן המשחה במדבר, אף שמעולם לא נעשה שמן המשחה אחר חוץ משל משה רבנו ע"ה, עיי"ש ברי"מ הלכה ה', וכולו יהיה קיים לעתיד לבא כמבואר בש"ס הוריות י"א ע"ב, שנאמר (תשא ל, לא) שמן לדורותיכם וגו', ומ"מ כתב תואר עשייתם. מכל שכן כאן שלא מצינו הבטחה שהארון יהיה קיים תמיד, ויהיו מונחים הלוחות בארון זה, והראיה בימי עלי כמו שהבאתי, א"כ צריכים אנחנו לידע ג"כ הצורה של הארון כמו כל הכלים, ומה מעכב ומה אינו מעכב, וצריך עיין קצת על הר"ם.

¹¹ עיין ברמב"ן שלח (יג, ב): ועל כן היה טוב בעיני משה [לשלוח מרגלים], כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל יצוה בנלחמים להחליץ ולהשמר ולארוכ, כאשר בא הכתוב במלחמת הע"י (יהושע ח, ב) שהיתה על פי ה', ובמקומות רבים. אז נמלך משה בשכינה, ונתן לו ה' רשות ואמר לו שלח לך אנשים ויטרו את ארץ כנען, וידעוה ויגידו לכם, ועל פיה תתעצו בענין הכיבוש.

וברמב"ן בחקותי (כו, יא): כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, כאשר אמרה (ראה טו, יא) כי לא יתחל אביון מקרבך הארץ, מדעתו שכן יהיה וכו'.

¹² ברמב"ם (יסודי התורה ז, א): מיסודי הדת, לידע שֶׁהֶקֶל מְנַבֵּא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה וכו' ובעת שנתנו עליו הרוח התערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים, ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים וכו'. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים וכו', כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל ויחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אֲדַבֵּר בו' (במדבר יב, ח) ונאמר וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פִּנְיָם אֶל פִּנְיָם (שמות לג,

איז נאָר [בדרך נס], ער גייט דאָך מיט די שיטה^ט אַז ס'גייט דורך מלאכים, - נאָר משה רבינו האָט געהערט מפי הקדוש ברוך הוא, איז עס נאָך מער פּלאַ, - אַז נישט נכמשה רבינו גייט עס דורך מלאכים.

[און] דאָס גאַנצע ענין פון מלאכים איז נישט קיין דרך הטבע. דאָס איז [אזעלכע] ענינים וואָס אונטערן טבעיות פונעם כדור הארץ, דאָס קען מען נישט פאַרשטיין, דעם מין איז נישטאָ, פאַרשטייט מען נישט. [נאָר] דאָס איז ענינים גבוהים. [ולכן אמרה תורה דצריך שיתחזק הנביא תחילה ע"י אות ומופת, שהוא גם כן בדרך נס ולא בדרך הטבע. כי במצוה כזה שכולו ענין נסי, שפיר סמכה התורה דיניה על הנסים].

פ

על כל פנים זעט מען דאָך [אז] ס'איז דאָ אזעלעכע הלכות [בתורה] וואָס זענען מעיקראַ אָן אַזוי געמאַכט געוואָרן, ס'איז נאָר געשטעלט [לסמוך] אויף נסים.

פא

וכמו כן בהארון שנעשה עבור הלוחות, שהם מעשה אלקים, והכל בדרך נס. שפיר סמכה התורה גם דיני הארון על הנסים. והרמב"ם אינו כותב רק הרעיון שאינם נסמכים על הנסים, ולכן אתי שפיר מה שהשמיט דיני הארון איבערדעם ביי דעם איז אויך די זעלבע, דער אָרן איז מעיקראַ אָן געמאַכט געוואָרן אַזוי, [און] די גאַנצע לוחות, והלחת מעשה אלקים ה' (תשא לב, טז). ביי דעם איז נישטאָ קיין אנדערע הלכות, ס'איז אַלעס נאָר בדרך נס געווען, איבערדעם שמועסט נישט דערפון דער רמב"ם.

טאָקע פאַרדעם, [ווייל] דער רמב"ם שמועסט פון די הלכות וואָס ס'איז אידן געגעבן געוואָרן מקיים צו זיין מצד הטבעי, מיט דער טבע, אָבער דעם וואָס ס'איז מעיקראַ אָן געמאַכט נאָר מיט בלויז נסים, ממילא איז דאָס נישט קיין נפקא מינה [שיצטרכו לכתוב דיניה לישראל, שהרי] דאָס נס אליין וועט דאָס שוין ברענגען. והראיה אַז ווען ס'איז נישט געווען קיין נס אַז ס'זאל זיין דער אָרן, און ווען ער ברויך נישט צו זיין, איז ער נישטאָ, ווערט ער נגזז.

פב

ונמצא מזה, כי אצל הארון היה דרך הנס אצלו בדרך הטבע. וכעין שכתב הרמב"ם כי שבר רוחני על קיום תורה ומצות הוא כך 'במבע' המצות, ואין כזה רבותא, ולכן כתבה התורה בעיקר רק שבר עולם, שהוא בדרך נסים נסתרים על כל פנים איז דאָך דאָס אַזוי מעיקראַ אָן געמאַכט געוואָרן, איז דאָס אַזוי די טבע, 'דאָס' איז טאָקע די טבע [של הארון, שהוא באופן נסי, ולעת הצורך הוא נגזז בדרך נס].

פג

טאָקע ווי דער רמב"ם זאָגט^ט [אז] דער שִׁכָּר רוחני אין גן עדן, זאָגט ער איז נישט

(א) ונאמר ותמנת ה' יביט (במדבר יב, ח) כלומר שאין שם משל, אלא רואה הדבר על כוריו, בלא חידה ובלא משל וכו'. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכזין דעתו ולהודמן לה, שהיה הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר (במדבר ט, ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם וכו', שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף וכו', ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, וקצון עור פניו ונתקדש כמלאכים.^ט אבל כמה ראשונים נחלקו עליו בזה, ומהם הרמב"ם ריש פרשת וירא, ואכמ"ל.

^ט ברמב"ם לך לך (א, א): וטעם להזכיר עתה זה השם [קל ש-ד"], כי בו יעשו הנסים הנסתרים לצדיקים, להציל ממנו נפשו, ולחיותו ברעב, ולפדותם במלחמה מיד חרב, ככל הנסים הנעשים לאברהם ולאבות, וככל הבאים בתורה בפרשת אם בחקותי ובפרשת והיה כי תבא בברכות ובקללות שכולם נסים הם. כי אין מן הטבע שיבואו

קיינ נס, וואָרן די טבע [המצוה] איז [אז] אַ מצוה ברענגט עולם הבא. אַ נס הייסט וויאזוי מצות קאָנען ברענגען עולם הזה, וואָרן ס'איז גארנישט מענינם. .. [וכגון וואָס] די תורה הייסט אז דו וועסט עוסק זיין בתורה וועט גיין רעגן, דאָס איז אינגאנצן פֿנגד הטבע. נאָר וואָס דען ס'איז נסים 'בִּהֶסְתֵּר', מ'זעט נישט אַרויס אז ס'איז פֿון דעם, און די תורה הקדושה זאָגט (בחקותי כו, ג-ד) אַם בִּחְקֵי תִלְכוּ וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם, זאָגט ער דאָס איז פֿנגד הטבע. נאָר וואָס דען ס'איז נאָר פֿאַרדעם נישט [אנגערופן קיין נס], ווייל ס'איז בִּהֶסְתֵּר, ווייל מ'זעט עס נישט אַרויס [לפי שמלוכב בטבע].

אַבער זאָגט ער שָׂכַר עולם הבא איז אזוי די טבע [פֿון די מצות], וואָרן ס'איז מעיקרא אָן אזוי געמאַכט געוואָרן, דאָס איז אזוי דעם טבעיות, ס'איז אזוי די בריאה, אז די מצות זענען מקושר מיט עולם הבא.

פד

ישׁוב קושיא ד

מכיון שהארון נעשה מתחילה באופן שראוי להגנו בדרך נס לעת הצורך, לכן לא היה שייך על זה שאלת בלצאל "להיכן אכניסו", כי יכול להיות נגנו ועומד מאיליו

ממילא איז דאָס אויך אזוי.

דער אָרן איז מעיקרא אָן אזוי געמאַכט געוואָרן, און ס'איז גארנישט דאָ קיין אַנדערער אָרן נאָר דער וואָס ס'איז געמאַכט געוואָרן בִּדְרָךְ נס. און ער איז נגנז געוואָרן [בזמן הזה], און דער וועט זיין לעולם הבא.

הגשמים בעתם בעבדנו האלקים, ולא שיהיו השמים ככרזל כאשר נודע בשנה השביעית, וכן כל היעודים שבתורה. אבל כולם נסים ובכולם תתנצח מערכת המזלות, אלא שאין בהם שינוי ממנהגו של עולם כנסים הנושעים על ידי משה רבינו בעשר המכות ובקריעת הים והמן והבאר וזולתם, שהם מופתים משנים הטבע בפירסום, והם שיעשו בשם המיוחד [שהוא שם הוי"ה] אשר הגיד לו.

וברמב"ן וארא (ו, ב): ככל היעודים שבתורה בברכות ובקלות, כי לא תבא על אדם טובה בשכר מצוה או רעה בעונש עבירה רק במעשה הנס, ואם יונח האדם לטבעו או למזלו לא יוסיפו בו מעשיו דבר ולא יגרעו ממנו, אבל שכר כל התורה ועונשה 'בעולם הזה', הכל נסים והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם, והם באדם עונש ושכר באמת. ומפני זה תאריך התורה ביעודים שבעולם הזה, ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות, כי אלה [שבעולם הזה] 'מופתים' שכנגד התולדה, וקיום הנפש ודבקה באלקים [לעולם הבא] הוא דבר ראוי 'בתולדתה', שהיא משוב אל האלקים אשר נתנה [קהלת יב, ז].

וברמב"ן בא (יג, טו): שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון, כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, וארא יב ב), ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים, כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקלות, כמו שאמר הכתוב (נצבים כט כג-כד) וְאָמְרוּ כָּל הַגּוֹיִם עַל מֶה עָשָׂה ה' כְּכֹה לְאַרְץ הָאֵל, וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם, ואמר בקיום (תבוא כח, י) וְיָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיהֶם וְיִרְאוּ מִמֶּךָ.

וברמב"ן בחקותי (כו, יא): וכבר ביארנו כי כל אלה הברכות כולם נסים, אין בטבע שיבאו הגשמים ויהיה השלום לנו מן האויבים ויבא מורח בלבם לנוס מאה מפני חמשה, בעשותנו החוקים והמצות. ולא שיהיה הכל היפך, מפני זרענו השנה השביעית. ואף על פי שהם נסים נסתרים, שעולם כמנהגו נוהג עמהם, אבל הם מתפרסמים מצד היותם תמיד לעולם בכל הארץ. כי אם הצדיק אחזק יחיה, ויסיר ה' מחלה מקרב, וימלא ימיו, יקרה גם זה בקצת רשעים. אבל שתהיה ארץ אחת כולה, ועם אחד תמיד, בדרת הגשם בעתו, ושובע, ושלחה, ושלום, ובריאות, וגבורה, ושברון האויבים, בענין שאין כמוהו בכל העולם, יודע לכל כי מאת ה' היתה זאת, ועל כן אמר (תבוא כח, י) וְיָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיהֶם וְיִרְאוּ מִמֶּךָ. ○ והיפך זה יהיה בקלות, בעונשי הארץ שאמר (בחקותי שם, טז) וְנִתְּתִי אֶת שְׁמִיכֶם בְּפִרְזֵל, ועונשי החולי כמו שאמר (תבוא שם, טז) וְחִלְלִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים, שיקולל המאכל ויחליא, ויתפרסם הנס בהיותו תמיד קיים בכולם וכו'. ○ והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יכרך ה' לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (בשלח טו, כב) כִּי אֲנִי ה' רִפְאֵךְ וכו'.

פה

ממילא איז נישט געווען קיין פעלער [לעשות הארון תחילה], דעם אַרֹן האָט מען געמעגט מאַכן פריער [ולא שייך לשאול להיכן אכניסו], וואָרן טאַמער איז דאָס פלאַץ נישט ראוי, ווערט ער נגנז, ס'איז נישט קיין פעלער דאָס אַרֹן [להקדים], קען מען דעם אַרֹן מאַכן איידער מ'מאַכט אַ מִשְׁכָּן.

פז

ורק על שאר כלים שאין בהם סגולה זו להגנו, על זה הוא ששאל "כלים שאני עושה להיכן אכניסם"

נאָר אַנדערע פֿלִים וואָס ס'איז נישט געמאַכט מיט 'דער סגולה', והראיה אַז ס'האָט געקאָנט חֲלִילָה געפאַנגען ווערן אויכעט, [ממילא] קאָן זיין אַז ס'וועט שטיין אין אַ מָקוֹם וואָס ס'איז נישט ראוי דערצו אַז ס'זאָל שטיין, [ולכן] דעם האָט מען נישט געקענט מאַכן איידער מ'מאַכט דעם מִשְׁכָּן, האָט מען געמוזט קוֹדֵם מאַכן דעם מִשְׁכָּן.

אַבער אויפן אַרֹן איז נישט געווען קיין קפֿידא.

פז

זיי האָבן דאָך אַלע געהאַפֿט אַז אידן וועלן ראוי זיין צו אַזאַ מָקוֹם הַשְׂרָאָת הַשְׂכִּינָה [שיהיה ראוי להניח הכלים בתוך המחנה], אַזוי ווי משה רבינו האָט אים קוֹדֵם געזאָגט [לעשות כל הכלים תחילה]. און טאַמער אַז נישט, איז [ביים ארון] נישט קיין פעלער, וואָרן דער אַרֹן איז פֿן נוצר [מתחילה], אַז ווען ער איז נישט [ראוי להמציא] - [כגון] בימי יאשיהו - אַז ווען ס'איז נישט ראוי ווערט ער נגנז, איז נישט קיין שום פעלער און קיין שום בַּיּוֹן פֿאַרן אַרֹן [לעשותו קודם עשיית המשכן], וואָרן אַז נישט ווערט ער נגנז.

פח

ולכן אין סתירה בין הגמרא והמדרש, כי המדרש איירי רק בענין הארון, ובוה לא היה שייך שאלת בצלאל, ואדרבה מען בצלאל כי יש להקדים הארון תחילה לכל, בכדי שיהיה מקום להתורה שהם הלוחות, והורה בוה שהתורה קודמת לכל, ובלי תורה אין כלום. משא"כ הגמרא מיירי בשאר הכלים, אשר שם מען בצלאל דיש לעשות המשכן תחילה ואח"כ הכלים

איבערדעם איז רעכט.

איבערדעם דאָס וואָס שטייט אין מדרש אַז בַּצְלָאֵל האָט געזאָגט מ'זאָל קוֹדֵם מאַכן, שטייט דירעקט אויפן אַרֹן, [לפרש הפסוק] [יעש בַּצְלָאֵל אֶת הָאָרֶן]. איז דאָס נישט קיין סתירה פון די גמרא, וואָרן די גמרא שמועסט צוזאַם פון סתם פון אַלע פֿלִים, [אַז] משה רבינו האָט אים געזאָגט קוֹדֵם אויף אַלע פֿלִים זאָל מען מאַכן [תחילה], און דערנאָך דעם מִשְׁכָּן. און אויף דעם האָט ער געפרעגט וואו וועל איך אַהיין טון די פֿלִים. האָט ער געזאָגט בַּצֵּל קֵל הָיִיתָ, ווי כ'האָב פריער געזאָגט (באות נח). ס'קומט קוֹדֵם דאָס מִשְׁכָּן.

פט

אַבער דערנאָך שוין, אפילו ווי ער האָט שוין געזאָגט אַז קוֹדֵם דעם מִשְׁכָּן, דערנאָכדעם האָט ער געזאָגט [דאכתי יש להקדים הארון בלבד], דאָס האָט שוין ווידער בצלאל אויפגעטון [דעם חידוש].

טאָקע רעכט אז פון אַלע פֿלים איז קוֹדֶם דאָס מִשְׁכָּן, אָבער דער אַרֹן קומט דאָך' פריער, ווייל ס'איז דאָס מָקוֹם הַתּוֹרָה, [ארן] קוֹדֶם מוז מען מאַכן אַ פֿלאַץ פֿאַר די תּוֹרָה.

צ

עקסטערדעם דאָס טאָקע, דאָס ווייזט דאָך אויף דעם, אז 'אָן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה' איז נישט פֿאַרהאַנדן קיין 'מִשְׁכָּן', און קיין שום קְדוּשָׁה איז נישטאָ בַּעוֹלָם אָן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, דאָס איז דאָס ערשטע.

צא

איבערדעם זאָגט עס דאָ דער מדרש. וַיַּעַשׂ בַּצִּלְאֵל אֶת הָאָרֹן.

[ווייל] ער האָט געוואָלט מאַכן אַ מִשְׁכָּן.

[ארן] וואָס איז דאָס מִשְׁכָּן? ווייל דאָרט וועט זיין דער אַרֹן^א.

און וואו וועט זיין די תּוֹרָה? אין אַרֹן.

האָט ער געזאָגט: נו מוז מען 'דאָס' קוֹדֶם מאַכן, מ'קען נישט פריער מאַכן קיין מִשְׁכָּן ביז מ'מאַכט נישט אַ מָקוֹם לַתּוֹרָה, ביז ס'איז נישט אָנגעגרייט [דער אַרֹן].

אָזוי ווי ס'שטייט קלאָר דאָ אין מדרש, אין אַלע מדרשים, אין רבה און אין תנחומא און ילקוט, [בביאור הפסוק] וַיַּעַשׂ בַּצִּלְאֵל אֶת הָאָרֹן. וואָרן בַּצִּלְאֵל האָט געטענה'ט: מ'קען נישט מאַכן קיין מִשְׁכָּן, און גאָרנישט, ווילאנג מ'מאַכט נישט אַ מָקוֹם פֿאַר די תּוֹרָה.

ווילאנג מ'זעט נישט אַ מָקוֹם פֿאַר די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ברויך מען גאָרנישט! ברויך מען נישט קיין מִשְׁכָּן! איז נישטאָ "קיין שום דָּבָר חָשׁוּב" איז נישטאָ בַּעוֹלָם, ווילאנג ס'איז נישטאָ פריער אַ מָקוֹם פֿאַר די "תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה".

צב

לִימּוֹד הַיּוֹצֵא מִזֶּה לְדוֹרוֹת:

קאָן מען פֿאַרשטיין אַ קל וְחִמְרָה [לענין שאר ענינים]:

אז ס'איז נישטאָ קיין מָקוֹם פֿאַר די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, דאָרט איז גאָרנישט! ברויך מען גאָרנישט! ס'איז נישטאָ אַ זאָך [וואָס] מ'זאָל ברויכן!

צג

[וכן הגאולה שלימה אין לבקש בלא תורה].

אידן האָפֿן אויף מְשִׁיח'ן [נאָר פֿאַר 'דעם'] זאָגט דער רמב"ם^{בב}, ווייל בִּימֵי מְשִׁיחַ וועט מען קאָנען אַיעדער מער עוסק זיין בתּוֹרָה, בְּלִי שׁוּם מְנִיעָה.

^א וכמבואר בתנחומא בפרשתן (סימן ו): רָאָה מֶה האַרֹן חביב, שהמשכן כולו לא נעשה אלא בשביל הארון שהשכינה בתוכו, וכל הנסים שהיו נעשים לישראל בארון היו נעשים, לפי שהשכינה בתוכו. ועיין בלשונות הרמב"ן המובאים לעיל בהערה יט והערה מז. ועיין עוד בלשונו בפרשת עקב (י, א), וכיפה תואר (ב"ר נה, ט).

^{בב} ברמב"ם (תשובה ט, ב): ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להם מרגוע, וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר (ישעי' יא, ט) כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה', ונאמר (ירמ' לא, לג) וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת אַחֵיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, ונאמר (יחזקאל לו, כו) וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאָדָם מִבְּשָׂרָהּ. מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל הָעָם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגוים לשומעו, שנאמר (ישעי' ב, ב) וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיָּה

ער זאגט מ'האט נישט געהאפט [על הגאולה שלימה] וועגן עולם הזה, נאָר אינגאנצן וועגן דעם.

ווען חס ושלום ס'העט נישט געווען קיין קיום התורה בימי משיח, העט מען נישט געהאפט מעיקרא אויף משיח'ן, העט ווען קיינער נישט געברויכט [די גאולה]. אבער דער אמת איז אין דעם, די הבטחה איז [אז] מיט ביאת המשיח וועט זיין ושבֿתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי, (נביאים ד, ל), האבן מבטיח געווען^{צד} די פסוקים מיט אלע נביאים אז ביי ביאת המשיח וועלן אידן טון תשובה שלימה, און ס'וועט זיין דער רעכטער עבודת ה' באמת.

איבערדעם האפן אזוי אידן אויף משיח'ן, ווייל דאס וועט זיין די רעכטע ישועה, דער קיום התורה און די עבודה האמתית און דאס דבקות ישראל לאביהם שבשמים, דורך 'דעם' האפן אזוי אידן אויף משיח'ן.

אבער אן די תורה הקדושה איז נישטא גארנישט! איז נישט פארהאנדן קיין שום ישועה בעולם! ס'איז גארנישט דא 'דעם מין' בעולם, ס'איז גארנישט קיין מציאות! [וכל שכן] חס ושלום אז אלעס איז פארקערט, אן דער תורה הקדושה.

צד

איבערדעם האט דאס בצלאל געזאגט, ויעש בצלאל את הארץ, איידער איך נעם מיך עפעס טון מ'זאל מאכן א משכן, מ'איז עוסק אין די זאך [צו] אריינטון אזעלעכע גרויסע זאכן וואס אידן האפן, דאס הייליגסטע, הייליגער [ווי כל העשר קדושות]^{צד}, דאס איז דאך א מצוה תמידית, ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, נישט נאָר [קדושת] ארץ ישראל און ירושלים, [נאָר] גאָר דעם מקום המקדש מיטן קדשי קדשים, [אבער] קודם מוז מען האבן א מקום פאר די תורה הקדושה!

אז ס'איז נישטא א מקום פאר די תורה הקדושה, איז נישטא קיין משכן מיט קיין קדשי קדשים, ברויך מען גארנישט, איז דאס אלעס הבל הבלים, אז ס'איז נישטא קיין מקום פאר די תורה.

איבערדעם דאס האבן חכמינו ז"ל דא געזאגט אין מדרש, אז בצלאל האט דאס גע'טענה'ט, קודם מוז איך מאכן אן ארון.

צה

המשך ישוב קושיא ד

ממילא איז רעכט. איך האב פריער געזאגט דאס איז נישט קיין סתירה, דברי חכמינו ז"ל [שבמדרש] און די גמרא, כל דברי חכמים קומים, איז דאס ביידע אמת, דאס איז נישט פארקערט, מ'ברויך נישט צו זאגן אז ער קריגט.

הר בית ה' בראש ההרים. ○ ועוד שם (מלכים יב, ד-ה): לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שיקרדו בעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיוכו לחיי העולם הבא, כמו שביארנו בהלכות תשובה. ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. - [ועיין עוד בדבריו בפירוש המשניות סנהדרין (י, א)].
^{צד} וכלשון הרמב"ם (תשובה ז, ה), "עיי"ש.

^{עד} כמבואר במשנה דכלים (א, ו-ט).

[נאָר] אין די גמרא שמועסט מען פון אנדערע כלים, סתם פון פֿלים, טאַקע אַמַת אַז מ'קוקט אַריין אין די גמרא זעט מען אין די גמרא שטייט פֿלים, און אין מדרש שטייט נאָר דעס איינע וואָרט "אַרֹן".

ממילא איבערדעם די מִפְרָשִׁים [עושיין פלוגתא בין הגמרא והמדרש] ווייל דער אַרֹן איז דאָך אויך פון די פֿלים, איבערדעם זענען זיי נִדְחָק געווען אַז ס'איז אַ פֿלוגֶתָא. אָבער דער אַמַת, איז עס נישט קיין פֿלוגֶתָא, אַזוי דאַכט זיך מיר [אַז] ס'איז נישט קיין פֿלוגֶתָא. דאָס איז נאָר [ווייל] אין די גמרא שמועסט מען סתם, סתם פֿלים, אַלע פֿלים איז טאַקע אַזוי ווי די גמרא זאָגט אַז ער האָט געזאָגט קוֹדֶם זאָל מען מאַכן דעם מִשְׁכָּן [ואחר כך שאר הכלים].

און דאָרטן [בהמדרש] שטייט בִּפְרָטִיּוֹת דאָס וואָרט אַרֹן, [און] אויפן 'אַרֹן' איז געווען דער יְסוֹד אַז 'דאָס' מוז מען מאַכן פֿריער, [ווייל] קוֹדֶם איז אַ הֶכְרַח [לעשות מקום לתורה], אָן דעם איז גאַרנישט.

צו

און ער האָט נישט מוֹרָא פֿאַרן אַרֹן [להקשות להיכן אכניסו], וואָרן ס'איז געווען מיט די לוחות [שהם מעשה אלקים בדרך נס, ולכן הארון היה נסתר בדרך נס לעת הצורך], אַזוי ווי כ'האב פֿריער מִסְבִּיר געווען.

צז

אופן שני בישוב קושיא ד

ויש לפרש עוד, דברי המדרש בענין "הארון", קאי על הארון האחר שהיה יוצא עמהם למלחמה ובו שכרי לוחות מונחים, אשר ארון זה "כך היה מצותו" להיות יוצא ונכנס עם ישראל בכל מקום שיהיה, ועל כן לא היה בזה קפידא להקדים עשייתו לעשיית המשכן

קען זיין נאָך אַ בחינה [בישוב דברי המדרש והגמרא, בדרך הנ"ל דקאי רק על עשיית הארון דוקא ולא על שאר כלים], וואָרן אַרֹן איז דאָך דאָ צוויי, ס'איז דאָך געווען שְׁתֵּי אַרְוֹנוֹת^ע, ס'איז געווען אַ אַרֹן שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה, [שעליו כתיב] [בהעלותך י' לג] וְאֶרֶן בְּרִית ה' נִסְעָ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים^פ, [און דעס] איז מיטגעגאַנגען מיט אידן, אפילו אין די מִלְחָמוֹת ווען מ'האָט לוחם געווען מיט די אומות העוֹלָם איז אויך מיטגעגאַנגען 'דער' אַרֹן, [און] אויף יענעם שטייט שְׁבָרִי לוחות מִנְחִים בָּאֶרֶן.

על כל פנים איז דאָס אויך געווען, אַזאָן אַרֹן וואָס ס'איז מיט דער זעלבער קְדוּשָׁה, נאָר דער איז אויף דעם באַשאַפֿן געוואָרן [להיות הולך עם מחנה ישראל, ואין מזה ראייה על שאר הכלים, ועל הארון שבמשכן].

צח

אַזוי ווי תוספות זאָגט^ט [אַז] ס'איז נישט געדרינגען פון יבום אַז עֲשֵׂה דוֹחָה לא

^ע כמבואר בתוספתא דטוטה (ז, ט), וברש"י עקב (י, א).

^פ וכפירוש רש"י [בהעלותך סם]: וְאֶרֶן בְּרִית ה' נִסְעָ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. זה הארון היוצא עמהם למלחמה, ובו שכרי לוחות מונחים, ומקדים לפנייהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה.

ומקורו בספרי [בהעלותך סם]: וְאֶרֶן בְּרִית ה' נִסְעָ לִפְנֵיהֶם. ארון זה שיצא עמהם במחנה היו בו שכרי לוחות, שנאמר [שח יד, מד] וְאֶרֶן בְּרִית ה' וּמִשָּׁה לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמִּחֲנֶה. [ועיין בגמרא בבא בתרא (דף יד)].

^ט בתוספות יבמות (ז, א): לא תעשה שיש בו כרת מי דחי. ואם תאמר ואמאי לא ילפינן דלידחי, מעשה דיבום דדחי לא תעשה דכרת דאשת אח וכו'. ואומר ר"י דמאשת אח לא מצי למילף בעלמא דלידחי עשה לא תעשה שיש בו כרת, דשאני אשת אח דמצותו בכך ואי אפשר בענין אחר לקיים מצות ייבום, דאל"כ בטלה מצות יבום. אבל מכלאים בציצית ילפינן שפיר בעלמא, דאי לא מקיימת מצות תכלת בפשתים מקיימת בצמר, ואפ"ה דחי.

תַּעֲשֶׂה [יש בו כרת], ווייל זװע מַצֹּתוֹ, ווייל די גאַנצע מַצֹּה איז אַזוי געווען אויף דעם, קאָן איך נישט אַרויסלערנען אויף ערגעץ אַנדערש.

צט

איבערדעם איז רעכט, אויף דעם [ארון] דאַרף מען נישט האָבן קיין מָקוֹם. [אבל על שאר] כָּלִים האָט מען נישט געטאַרט אַרויסרירן פונעם מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ קיינמאַל, האָט מען זיי נישט געקענט מאַכן פריער, וואָרן מ'האַט זיי נישט געקאַנט שטעלן ערגעץ אַנדערש, נאָר אין מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ. אָבער 'דער' אַרֹן איז דאָך יוֹצֵא וְכֹא לְמַלְחָמָה, כאָטשיג די קְדוּשָׁה איז געווען גרויס, [און] ס'איז נאָך גרעסער געווען פון אלע כָּלִים, אָבער ס'איז דאָך אָבער אויף 'דעם' באַשאַפן געוואָרן, אויף 'דעם' צוועק וְתַכְלִית' טאַקע, אַז ער זאָל זיין יוֹצֵא עִמָּהֶם [למלחמה], און דער האָט נישט געהאַט קיין פּלאַץ. קאָן זיין דאָס איז אויך אַ טעם.

ק

איבערדעם בַּפְּרָטִיּוֹת ביים אַרֹן האָט בְּצִלָּאֵל געזאָגט מעג איך מאַכן פריער פאַרן מִשְׁכָּן. וואָרן ס'איז דאָ אַן אַרֹן - [און] קאָן זיין ער מיינט [נאָר] 'דעם' אַרֹן - ס'איז דאָ אַן אַרֹן וואָס ס'איז יוֹצֵא וְכֹא לְמַלְחָמָה. ס'שטייט דאָך נישט אַרֹנוֹת, נאָר סֵתֶם אַרֹן, קאָן זיין מיינט ער 'דעם' אַרֹן, ווייל דער איז אַזוי געמאַכט געוואָרן ס'איז געווען יוֹצֵא וְכֹא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה. אָבער דער אָמֶת איז דאָס אַלעס תְּלוּי אין די קְדוּשָׁה [שהיה במחנה ישראל].

קא

ביאור הגמרא שבת

בענין סותר על מנת לבנות במקומו

בגמרא מבואר דמלאכת סותר הוא רק כשסותר על מנת לבנות 'במקומו'. ופריך הא כל מלאכות ילפינן להו ממשכן, ובמשכן היה סותר על מנת לבנות 'שלא במקומו'. ומשני דשאני התם כיון דכתיב על פי ה' יִחַנּוּ, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי

כ'האָב געקלערט טאַקע [לפרש על דרך זה] וואָס די גמרא זאָגט אין שבת^ע, אַז סותר מוז זיין עַל מִנַּת לְבָנוֹת בְּמִקְוָמוֹ, און נישט [על מנת לבנות] שְׁלֵא בְּמִקְוָמוֹ. פּרעגט די גמרא, דאָס מִשְׁכָּן איז דאָך געווען סותר עַל מִנַּת לְבָנוֹת שְׁלֵא בְּמִקְוָמוֹ, מ'איז געווען 'דאָ', [און] ווען ס'איז געווען די מִסְעוֹת, אַז מ'האַט עס ציוואָרפן און נאָכדעם איז מען אַוועקגעגאַנגען און מ'האַט עס אויף אַן אַנדער פּלאַץ אויפגעשטעלט, איז עס דאָך געווען סותר עַל מִנַּת לְבָנוֹת שְׁלֵא בְּמִקְוָמוֹ, וואָס דען איז עס געווען אַ מְלָאכָה. [דהלא כל המלאכות ממשכן ילפינן, ומלאכת סותר לא היה במשכן רק על מנות לבנות במקום אחר].

ענטפערט די גמרא, וויבאַלד ס'איז געווען עַל פִּי ה' יִחַנּוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ, ווייל ס'איז געווען עַל פִּי ה', הייסט עס אַזוי ווי סותר עַל מִנַּת לְבָנוֹת בְּמִקְוָמוֹ.

^ע בגמרא שבת (לא): קסבר רבי יוסי, סותר על מנת לבנות במקומו, הוי סותר, על מנת לבנות שלא במקומו, לא הוי סותר. אמר ליה רבה, מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן, והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא [שהוי סותרין אותו בחנייה זו, ונוסעים למקום אחר, וחוזרים ומקימין אותו]. אמר ליה, שאני התם כיון דכתיב עַל פִּי ה' יִחַנּוּ (בהעלותך ט, ו. ועוד), כסותר על מנת לבנות במקומו דמי.

קב

וקשה להבין תירוץ הגמרא, דהא סוף סוף, אף שהיה על פי ה', אבל היה על מנת לבנות 'שלא במקומו'

לכאורה אין פשטות איז דאך די גמרא נישט צו פארשטיין, [ס'איז] טאקע על פי ה', ס'איז דאך אבער דאך נישט דעם פלאץ. רעכט אַז דער בורא כל עולמים האָט אַזוי געהייסן, איז עס אַודאי געווען מן השמים, אַלעס איז רעכט, אַבער אַן אַנדער פלאַץ איז דאך עס 'דאך', [און] די הִלְכָּה פון סוֹתֵר עַל מִנְתַּ לְבָנוֹת מוז זיין בַּמָּקוֹמוֹ, וויאָזוי ווערט דאָס נִשְׁתַּנָּה ווייל ס'איז עַל פִּי ה'. ס'איז טאקע אַמֶּת וַיְצִיב, אַבער פֶּאֶרוואָס ווערט עס בַּמָּקוֹמוֹ.

קג

אבל יש לבאר, דהנה לפי האמור לעיל נמצא דשאלת בצלאל היה רק לפי שצריך להיות הכלים במקום הקדושה המיוחד להם נאָר וואָס'זשע דען, איז אויכעט קאָן זיין די זעלבע.

וואָרן לעולם האָט מען טאָקע היצט געשמועסט, אַז דער גאַנצער טעם פונעם אַרֹן [וכל הכלים, בשאלת בצלאל להיכן אכניסם, ווייל] ס'מוז זיין אויף אַ מָקוֹם הַקְדוּשָׁה, ס'מוז זיין [אויף] דעם פלאַץ וואָס ס'איז דערויף געאייגענט, דאָרט מוזן שטיין די כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן און דאָס מִשְׁכָּן. ס'האָט זייער פלאַץ, דאָ ברויך עס צו שטיין. איבערדעם האָט מען קודם געמוזט עס מִיחֵד זיין מיט אַ מִשְׁכָּן, אַז נישט איז נישט גענוג געווען די קְדוּשָׁה [הראוי לזה, סתם בתוך מחנה ישראל].

ממילא אַז ס'מוז זיין אַ מָקוֹם קְדוּשָׁה [של המשכן, הראוי לזה, הן במקום הראשון והן במקום השני שנסעו לשם, לכן נחשב הכל כמקום אחד (כדלהלן באות קח-קיא)].

קד

ובאמת גם בכל ענין הוא כן, דכל איש ישראל צריך להיות במקום הראוי לו לפי שורש נשמתו, כפי צורך התיקונים השייכים לו. וכידוע מהר"א הק', וכפירוש הבעש"ט בפסוק מה' מַצְעֲדֵי גֶבֶר כווננו. אלא דשם אין האדם יודע בעצמו היכן הוא מקום הראוי לו, אלא שאם מתנהג כראוי, אז הוא בא לשם ע"י סיבות שונות שהם בהשגחה מן השמים לפי צורך התיקונים

לְעוֹלָם איז דאך אַזוי ביי אַלדינגס איז דאך דער כָּלָל אַזוי, מה' מַצְעֲדֵי גֶבֶר כווננו. ווי ס'שטייט דאך, דער אר"י הקדוש זאָגט^ט, אַז יעדער איד ברויך צו זיין וואו ער איז. ער זאָגט דאָס אויף דעם וואָס אידן - דאָס גִּלּוּת אין אַרְבַּע כְּנָפּוֹת הָאֶרֶץ - אידן מוזן זיין ביי אַלע אומות זאָגן חֲכָמֵינוּ ז"ל^ב, [ווייל] די אַלע גִּלּוּת'ער זענען פִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת, זאָגט ער יעדער איד ברויך צו זיין דאָרטן וואו דאָרט איז דער נִיצוּץ הַקְדוּשׁ וואָס איז שִׁיף לְשֵׁרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ, מיט דעם וואָס אידן זענען אין אַרְבַּע כְּנָפּוֹת הָאֶרֶץ [בזה מעלין הניצוצין הקדושים שבכל העולם], אידן וואו זיי זענען, יעדער איז דאָרטן וואו ער ברויך צו זיין.

קה

[און] לכאורה ווי אַזוי ווייסט ער דען, ער ווייסט דאך נישט [איה מקום השייך לו]. נאָר זעט מען [אז] מן השמים פִּירט מען אַזוי גִּלְגּוּלִי סִיבּוֹת [שיבוא למקום הראוי לתיקונו, אפילו], ער ווייסט נישט פֶּאֶרוואָס.

^ט בשער המצות פרשת ראה (במצות זכירת יצ"מ), עיי"ש שהאריך בענין הגלילות, שהתכלית הוא לצורך בירור הניצוצין, ע"י שיבואו בני ישראל כל אחד למקום הראוי להם לתקן לפי שורשם.

[ועיין בזה בויואל משה (ב, קיד. ב, קכו), ובדברי יואל מכתבים (ח"ב, מכתב קמא), ועוד].

^ב בפסיקתא (פרשה טו), ושיר השירים רבה (ב, כג), ועוד.

קו

[ווי] דער בעל שם טוב הקדוש^{פא} זאגט דאך טאקע [לפרש הכתוב] מה' מצעדי גבר פוננו, זאגט ער איבערדעם איז ודרכו יחפץ, 'ער' מיינט [אז] ער פארט וועגן זיינעט וועגן, צי משא ומתן, צי וואס, ער ווייסט נישט, אבער דער אמת פירט מען אים מן השמים, [ווייל] ער האט געברויכט דארט צו זיין [כדי לתקן הניצוצים דשם השייכים אליו].

קז

אבל עכ"פ כל אחד צריך להיות במקום המיוחד הראוי לו לפי שורשו איבערדעם איז רעכט. יעדער איז אויף דעם פלאץ [הצריך לו], ממילא קומט אויס [אז] יעדער האט א שייכות מיט דעם מקום, ווייל דעם ניצוץ הקדוש וואס ס'איז דארט אויף דעם פלאץ קער זיך אן מיט אים.

קח

וכמו כן היה בחר שאת אצל מקום החנייות והמסעות שבמדבר, שהיה הכל על פי ה', להקים המשכן במקום הראוי לקדושת המשכן וכליו אזוי איז דאס אויך די זעלבע, די אלע מקומות אין דער מדבר וואו דער ארון און וואו דאס משכן איז געשטאנען, מיט די כלי המקדש, האט עס געהאט א שייכות צו דער קדושה. און אן אנדערער קען דאס נישט מכין זיין [רק הקב"ה, ולכן היה צריך להיות המסעות על פי ה'].

קט

ועיקר המכוון בכל זה היה ענין הפנימיות, ועל כן אף שבגשמי היו המסעות תמיד במקום אחר, אבל בפנימיות ושורש הענין היו כל מקומות החנייות שהוקם שם המשכן, רק במקום שראוי לקדושת המשכן וכליו [און] דער עיקר איז דאך ביי יעדע זאך דאס פנימיות, ממילא כאטש דאס פלאץ איז טאקע אן אנדער פלאץ, אבער אין פנימיות איז עס געווען די זעלבע [פלאץ, ווייל לויט] דאס פנימיות, דער ניצוץ הקדוש, און די ארבעט [של השראת הקדושה וביורו

^{פא} הובא בדגל מחנה אפרים (מסעי ד"ה עוד) וז"ל: מה שקבלתי מרבותי ע"ה על פסוק (תהלים לו, כג) מה' מצעדי גבר פוננו ודרכו יחפץ [פי יפל לא יוטל וגו'], היינו שכל מצעדי גבר מאתו פוננו לאיזה סיבה אשר יחפץ בדבר הארון ברוך הוא להוליכו בדרך ההוא כמו שיבאר, אך האדם ודרכו יחפץ, כי הוא חפץ בדרך זה לצורך עצמו, ובאמת הכל הוה דרך הקב"ה, וה' עשה שיחפץ לילך בדרך זה לסיבה הצריך להאדון ברוך הוא. והיינו שמפיר פ' יפל לא יוטל, היינו הניצוצין קדושים שנפלו ונטבעו בעמקי הקליפות, לא יוטל לשון התנשאות כמו (ישעי' סג, ט) וינטלם וינשאם, היינו לשון בתמיה לא יוטל, איך אפשר שלא יתנשא ויתרומם לשורשו ומקורו, כי לא ידח ממנו ידח (שמואל ב' יד, יד), מי כהחכם האדון ב"ה שולח רצון להצדיק לילך בדרך ההוא, וע"י מחשבותיו הק' ועבודתו הק' הוא מעלה ומנשא הנצה"ק לשורשם ומקורם.

ובספר אור המאיר (פרשת צו) כתב: שמעתי מהבעש"ט שביאר פירוש הכתוב מה' מצעדי גבר פוננו ודרכו יחפץ, ואמר על אותן הנאשם הנוסעים לארץ מרחקים בסחורות וכדומה, המרחיקים נדוד, לא מחשבותיו יתברך שמו מחשבותם, כי הם חושבים בנפשם שכל עצמם עם דרך נסיעתם לארץ מרחקים הוא בעבור הרבות זהב וכסף חילוף סחורתם, ולזה המה מקצים רגליהם, ובאמת הוא יתברך שמו לא כן ידמה, כי הוא יודע לתקן עניינו יותר ממנו, ולפעמים יש לו לאדם ככר לחם בארץ מרחקים הנוגע אל בחינתו, והוא צריך לאכול אותו ככר דייקא באותו המקום ובשעה הזאת, או שצריך לשתות מלא לוגמיו מים במקום ההוא, ולכוונה זו מצעדי גבר פוננו, להרחיק נדוד כמה מאות פרסאות, בכדי להשלים את נפשו עם זה הככר לחם, ושתיית מים מעט או הרבה, ולפעמים אפילו לא יגיע, כי אם לאחד ממשותיו העברים, אם יש לו שם פת לחם וקיתון מים, ולהיות שאין ידו משגת לנהוג נסיעה למקום רחוק כזה, זאת היא הגורמת רצון לבעלי לנהוג דרך נסיעתו דייקא למקום ההוא, בעבור עבדו, למלאות כרסו מלחם המזומן לו שם, ולשתות מימיו הנוגעים אליו, כי כן גזרה חכמתו יתברך שמו, הצריך להשלמת נפשו, לקבץ חלקיהן, המה אחת מדרכי אל, ולזה רומז הכתוב מה' מצעדי גבר פוננו, שנוהג איזה נסיעה למקום רחוק, והכל הוא מאתו יתברך, כאשר גזרה חכמתו, להשלמת נפשו, באחת מסיבותיו יתברך שמו, והידועים לו יתברך שמו, והוא האדם עצמו לא כן ידמה ולבכו לא כן יחשוב, כי אם ודרכו יחפץ, לנהוג נסיעה ובסחורה וכדומה וכו'. (וע"ע במאור עינים פרשת לך ופרשת ויקהל בפירושו זה הפסוק בשם הבעש"ט קצת באופן אחר, ובהיכל הברכה בראשית דף כז.).

הניצוצין], איז דאָס ס'דנא דאָרעא חד הוא²⁵, [ווייל] די 'רוחניות' איז דאָך נישט תופס קיין מקום, אין פֿנימיות איז עס געווען די זעלבע.

קי

אלא שבשר ודם אינו יודע לכוון המקום הראוי, ולזה היה שם הכל על פי ה', אשר גלוי יודוע לפניו כל המקומות הראויים לקדושה זו

נאָר וואָס דען, אַ מענטש אָן אַנדערער קען דאָס נישט זאָגן [במקום אחר, דעבור זה יהא נחשב כל סותר כעל מנת לבנות 'במקומו', ווייל] פון וואָנעט ווייס איך אַז איך טרעף אַריין [לכוון] די זעלבע פּלאַץ, ווער ווייסט, ס'איז דאָך [בגשמיות] אָן אַנדער פּלאַץ, פון וואָנעט ווייסט ער אַז דאָס איז די זעלבע, די זעלבע פֿנימיות. דאָס קאָן נאָר דער בורא עולם אליין וויסן.

קיא

זה שאמרו בגמרא דכיון שהיה שם הכל "על פי ה'", באופן נגלה וברור שזהו המקום הראוי להקדושה, והכל היה רק לתכלית זה הרוחני, על כן שפיר נחשב כסותר על מנת לבנות 'במקומו', כי הרוחניות אינו תופס מקום גשמי, והוא שזה בכל מקום

דאָס זאָגט די גמרא.

לְעוֹלָם דאָס מִשְׁכָּן איז 'איביג' געווען סוֹתֵר עַל מִנַּת לְבָנוֹת בְּמִקְוָמוֹ, [ווייל] אפילו ס'איז געווען אָן אַנדער פּלאַץ, אָבער אין פֿנימיות איז עס די זעלבע, [ומה שבעלמא פטור בסותר על מנת לבנות 'שלא במקומו'] דאָס איז נאָר ווייל אָן אַנדערער קען דאָס נישט וויסן, [אָבער דאָ ווייל] ס'איז אָבער געווען עַל פִּי ה' יִחְנֶנּוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ, הייסט עס סוֹתֵר עַל מִנַּת לְבָנוֹת בְּמִקְוָמוֹ, ווייל דער בורא כָּל עוֹלָמִים האָט עס געהייסן, אַז ס'איז געווען טאַקע עַל פִּי ה' 'ווייסט מען זיכער' אַז ס'איז די זעלבע פּלאַץ, די זעלבע פּלאַץ דאָרט וואו מ'ברויך צו זיין. איבערדעם אַז ס'איז עַל פִּי ה' יִחְנֶנּוּ [שפיר הוי כעל מנת לבנות במקומו].

קיב

אזוי איז דאָס געווען ביי די אַלע ענינים, ביי די כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, און די כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ.

קיג

המשך אופן שני בישוב קושיא ד

ועכ"פ אצל הארון היוצא ובא עמהם למלחמה, היה עוד בחינה נוספת שנעשה בבחינת קדושה כזה אשר לא היה מקושר לשום מקום מיוחד. ואין בזה חסרון, אלא אדרבה זה היה מופאת גודל קדושתו

איבערדעם 'דער' אָרֹן וואָס ער איז געמאַכט געוואָרן [להיות] יוֹצֵא וּבָא לְמִלְחָמָה, איז [געווען געמאַכט] מיט אַזאַ קְדוּשָׁה וואָס ס'איז אויף 'דעם' מִסּוּגָל אַז ס'זאָל 'ארומגיין אינדרויסן'. איז פֿאַרהאַנגן [בחינה כזה, אַז] ס'איז נישט געווענדט, אפילו די קְדוּשָׁה איז העכער [משאר כלי המשכן], פונדעסטוועגן קען עס זיין איבעראַל. [ואדרבה יש לומר בזה דהוא] אַזוי ווי די בְּחִינָה גאָר פון וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם [הקב"ה בעצמו] לא מִלְאָךְ וְלֹא שְׁלִיחַ [וְלֹא שְׂרָף], שטייט²⁶ [אַז] מ'האָט מוֹרָא געהאַט צו שיקן אַ

²⁵ לשון הגמרא בקידושין (כז:) וב"ק (יב:). ופירש"י: כלומר עֲשֵׂת וחיבור הקרקע חד הוא, דהא כולה מחוברת.

²⁶ בזוהר הק' (ח"א קיג). במדרש הנעלם: מאי דְּכָתִיב וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ וגו'. אי הכי יִקְרָא סְגִיָּאָה הוא לְמִצְרַיִם, וְלֹא דְּמִי מֵאֵן דְּתַפֵּשׁ מִלְּכָא לְמֵאֵן דְּתַפֵּשׁ הִדְיוּטָא. ועוד אין לָךְ אוֹמְרָה מְזוּחָמֶת בְּכָל טוֹמָאָה כְּמוֹ הַמִּצְרִיִּים, דְּכָתִיב בְּהוּ (יחזקאל כג, כ) אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם וכו', וְכִי לֹא הָיָה לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מִלְאָךְ אוֹ שְׁלִיחַ לְשַׁגֵּר לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בַּמִּצְרִיִּים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּאֶשׁוּר וכו', וְכָתִיב בָּם (ישעיה לו, לו) וַיֵּצֵא מִלְאָךְ ה' וַיִּכָּה בַּמַּחֲנֶה אֶשׁוּר, וְעַל יְדֵי שְׁלִיחַ נִעְשָׂה, כֵּל שֶׁכֵּן הַמִּצְרִיִּים שֶׁהֵם מְזוּחָמִים יוֹתֵר מִכָּל אוֹמָה, וְאָמַר אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ. ○ אֶלָּא אָמַר

מִלְאָךְ מִיט אַ שְׁלִיחַ און שְׂרָפִים קיין מְצָרִים - [וואו] די טומאַה איז געווען אַזוי גרויס - אַז זיי זאָלן נישט פֿאַרדאַרבן ווערן. איז דער בורא פֿל עולמים אליין געגאַנגען.

[וואס כן יתכן גם בחינה כזה, אז] גאַר פאַרקערט, לְגוֹדֵל הַקְדוּשָׁה קען מען זיין איבעראָל. [וממילא] קען זיין טאַקע דער אָרן, אפשר נאָך גאַר פאַרקערט, 'ווייל' די קְדוּשָׁה איז נאָך גרעסער געווען [משאר כלי המשכן] האָט נישט געשאַדט גאַרנישט, ס'האָט שוֹלֵט געווען אויף אַלעמען, האָט ער געקענט זיין איבעראָל [אפילו] אינדרויסן, פֿאַר דעם האָט מען נישט געמוזט מאַכן פריער קיין מְשָׁכָן, וואָרן ער איז אַזוי געמאַכט געוואָרן מיט אַזאַ הַשְׁפָּעָה מִן הַשָּׁמַיִם אַז ער זאָל קענען זיין אינדרויסן, נוסע לַפְּנִיָּהם, דער איז דאָך יֵצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה, ער איז איבעראָל מיטגעגאַנגען פֿאַר אִידִין'ס וועגן, ער האָט נישט געמוזט זיין מְקוֹשֵׁר אין מְקוֹם הַקְדוּשָׁה דוקא, ער האָט געקאַנט 'איבעראָל' זיין.

קיד

אַזוי איז פֿאַרהאַן אַזאַ בְּחִינָה אין די קְדוּשָׁה, [אשר לפי גודל הקדושה אינו מקושר למקום מיוחד דייקא. ולעומת זה יש בחינת קדושה אשר צריך לזה מקום מיוחד אף לפי גודל הקדושה].

קטו

וכען זה הוא בצדיקים ועובדי ה', דיש שצדיקים להיות במקום המיוחד להם, ויש צדיקים שהיו נוסעים ממקום למקום, כי לפי בחינת קדושתם לא היו מקושרים במקום מיוחד, וכעין הבחינה שמפרש הייטב לב בשם אביו בפסוק פֶּאֶשֶׁר יִחַנו בְּן יִסְעוּ אַזוי איז פֿאַרהאַנדן אָפִּילוּ בִּי צַדִּיקִים און עוֹבְדֵי ה', איז אויך פֿאַרהאַנדן, אַינער איז מְקוֹשֵׁר אין דעם 'מְקוֹם', און אַינער קאַן זיין 'איבעראָל'.

קטז

איבערדעם זענען די ביידע אָמֶת.

אַזוי ווי דער זיידע זכרונו לברכה זאָגט אין ייטב לב^{טז} [ברמז הכתוב] פֶּאֶשֶׁר יִחַנו בְּן יִסְעוּ, [אז] די זעלבע וואָס מ'טוט מיט די חֲנִיָּה [בביתו ומקום חנייתו, די זעלבע] טוט מען מיטן יִסְעוּ [בעת נסיעתו עלי דרכים].

רבי יהודה, מפאן למדנו פח גבורתו של הקדוש ברוך הוא ומעלתו שהוא גבוה על הכל. אמר הקדוש ברוך הוא, אומה זו של מצרים מזוהמת ומטונפת, ואין ראוי לשגר מלאך ולא שרף, דבר קדוש בין רשעים אוררים מטונפים, אלא אני עושה מה שאין יכול לעשות מלאך ולא שרף ולא שליח, שאני אומר ממקום קדושתִי יהא פך ומיד נעשה, מה שאין המלאך יכול לעשותו, אבל הקדוש ברוך הוא ממקום קדושתו אומר יהא פך ומיד נעשה מה שהוא רוצה לעשות. ולפיכך לא נעשית נקמה זו על ידי מלאך וְשְׁלִיחַ, בשביל קלון המצרים, ולהראות גדולתו של מקום שלא רצה שיפנסו ביניהם דבר קדוש, ועל הדרך הזה נאמר אני ולא מלאך, אני יכול לעשותו ולא מלאך.

^{טז} בייטב לב פרשת ואתחנן: [ואהבת את ה' אלקיך] כָּל לְבָבְךָ (ו, ה), פירש רש"י, שלא יהיה לך חלוק על המקום.
 • יש לפרש על פי מה שכתב מורי זקניו זלה"ה (הישמח משה) בפרשת תרומה (ד"ה ועוד י"ל) לפרש [הכתוב] (תהלים קט, קיא-קכ) וְנָחֲלִיתִי עֲדוֹתֶיךָ 'לעולם', רצ"ל בלי ביטול רגע אחת, כי ששון לבי הנה, על פי דאיתא בגמרא (מגילה כא:) תרי קלי לא משתמע כי אם בהלל ובמגילה איירי דחביבי יהבי דעתי. אבל נטיתי לבי לעשות חקך, דהיינו שכופה יצור, אבל אינו חביב, אז לעולם הוא בעקב (לכסוף), עי"ש. וזה שנאמר וְאֶהְבֶּתְּ וְגו' [בכל לבבך], אז וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ (ואתחנן שם, ט), כלומר שמכח אהבה אזי דבר בם גם בלכתו בדרך, לא יעזרנו הגשם והשלג, כי איירי דחביבא יהיב דעתי. • ועל דרך זה דעתי מפי אבא מארי הגאון הצדיק זלה"ה שהיה מרגלא בפומיה לפרש [הכתוב] (במדבר ב, יז) פֶּאֶשֶׁר יִחַנו, כלומר בביתו, פן יסעו, כלומר כן יהיה בעת הנסיעה. • ובזה פירש אחי הרב מה"ר שמואל שיחיה (אבר"ק גאליץ) [דברי הכתוב] (מסעי ג, ב) וְיָכַתְבְּ מִשָּׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם [וגו'] וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם, שהוא כפל, אבל בא לומר שהיה במקום מסעיהם דומה למה שהיה במקום מוצאיהם, היינו בביתם, ולא שינו טעמים וריחם לא פג מטורח הדרך. • וזה שכתב שלא יהיה לך חלוק מאתו יתברך על המקום, כלומר בשביל 'המקום', כלומר בשביל היותך 'באיהו מקום' לא בביתך, כי אם גם בלכתך בדרך לא יצר צורך, כי אם יהיה לך רבוק בו יתברך בכל עת ובכל שעה ובכל רגע.

אזוי ברענגט ער פונעם פאָטער'ס וועגן, פון רבי אלעזר ניסן זכרוננו לברכה.

קיז

וממילא בזה מיושב גם כן סתירת הגמרא והמדרש, דהמדרש איירי בארון של השברי לוחות היוצא ובא עמהם, והגמרא מייירי מכלי המשכן ובתוכם גם הארון, שהיה להם מקום מיוחד, להיות בתוך המשכן

איבערדעם איז רעכט, איז עס די זעלבע. איבערדעם איז דער אָרן נהיצא למלחמה,

אין חסרון אם הוא שלא במקומו].

קאָן זיין מיט דעם איז דאָס אויך מ'יושב פאָרוואָס דער מדרש זאָגט בַּפְּרָטִיּוֹת דאָ ביים אָרן האָט בַּצְּלָאֵל זיך געשטעלט, אַז דאָס אָרן קומט צו מאַכן פריער, דעם אָרן מאַכט מען פריער, וַיַּעַשׂ בַּצְּלָאֵל אֶת הָאָרֶן. איז דאָס נישט קיין שום סְתִירָה פון די גמרא, זענען ביידע אַמֶּת. דאָס איז אַלעס הַכֹּל בְּכֶתֶב מִיַּד ה' עָלֵי הַשִּׁכִּיל (דברי הימים א' כח, יט), בְּרוּחַ קְדָשׁ הָאָבֵן זיי אַלעס געזען אין די פֿסוקים, און די הייליגע חכמים הָאָבֵן דאָס אַלעס געזען.

קיח

ובל אלו המקומות שהוקם שם המשכן במדבר, היה הכל הכנה על לעתיד

לבא, שאז שוב ילכו ישראל בכל אותן המקומות, כמבואר בפסוקים

און דאָס איז אַלעס איז געווען הַכֵּנָה אויף לַעֲתִיד, אזוי ווי ס'שטייט דאָך.

ס'שטייט דאָך אַרויס אזוי אין די פסוקים אין יחזקאל (כ, לה) די נבואה, און אין די ראשונים (ראב"ד עדיות ב, ט), אזוי שטייט [ביחזקאל] וַהֲבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל מִדְּבַר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטִיתִי אֶתְכֶם שָׁם. אַז אִידֵן וועלן קומען אויף די זעלבע מְקוֹמוֹת וואו מ'איז געווען ביי יציאת מִצְרַיִם, אין די זעלבע מִדְּבָרִיּוֹת, דאָרטן וואו דאָס מִשְׁכָּן איז געשטאַנען, דאָרטן וועלן אִידֵן קומען ווייטער.

קיט

הקדמה ליישוב קושיא א-ב

דאָס קאָן זיין וואָס איך האָב אָנגעהויבן פריער (בקושיא ב) [בפסוק] וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [ומפרש בזוהר הק' שהקהיל אותם כדי] להפרידם מערב רב.

קכ

בפרשה זו גרמו ענין השלום בין ישראל לאביהם שבשמים, הנעשה ע"י המשכן.

שהרי רק עבור זה הוצרך להשימיענו שאינו דוחה את השבת, וכמבואר לעיל

לאָמִיר צוריקגיין [לענין שהתחלנו לעיל (באות כח-מה)].

לעולם [ווי] איך האָב פריער געזאָגט (באות ל), וואָרן דאָס איז דער טעם וואָס ס'איז הקדים שבת [למלאכת המשכן, לפי שהיה הוה אמינה לומר שמלאכת המשכן דוחה שבת], ווייל דער שְׁלוֹם איז דוחה [אף למחות שם הנכתב בקדושה], און [דער משכן] דאָס האָט געמאַכט שְׁלוֹם בין ישראל לאביהם שבשמים, [ולזה הוצרך הכתוב להשימיענו שאין בנין המשכן דוחה שבת, לפי שגם השבת משרה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים].

קכא

והערב הם שגרמו הפירוד שבין ישראל לאביהם שבשמים, ע"י חטא העגל. וגם כפשוטו גרמו ריב ומחלוקת בין בני ישראל עצמם, הן עבור שהיו צריכים להתקוטט עמהם, והן כי עבדום נתמעט כח הקדושה, וע"ז היה כח להשטן לגרום פירוד הלבבות שלא כראוי

איבערדעם, ווייל דער ערב רב איז געווען 'אינדערמיט', איז געווען אַ פֿירוד' בין

ישראל לאביהם שבשמים, [במה שגרמו לעשות העגל].

ממילא ברענגט דאָס אַ פֿירוד [אויך] צווישן אידן אַליין.

וואָרן ס'איז מוֹשֶׁךְ [מחלוקת, כי ירא ה' הם מקיימים דברי הכתוב] ובתקוממִיךְ אַתְקוּטט

(וכדלעיל באות לג-לד).

עקסטערדעם, אַז די קְדוּשָׁה איז קלענער, איז דער שְׁטֵן מֶרְקֶד בִּינֵיהֶם^פ, [און דער]

כֶּתֶ הַצְבוּעִים דאָס מאַכט דאָךְ פֿירוד לְכַבּוֹת צווישן אידן [באופן שאינו ראוי.

וואס כן] וויאזוי קען זיין אַז ס'זאָל זיין טאַקע אַ קְהֵלָה.

קכב

וכעין שטופרש האהל יעקב בלשון הכתוב עֲדַת חֲנָף גִּלְמוֹד, כי אצל החנפים והרשעים, אפילו כשהם ערה ביחד, הם כגלמודים ויחידים, מחמת שכל אחד אחד רוצה ענין אחר לטובת עצמו, ואין כוונתם לענין אחד

[ווי] ס'שטייט (איוב טו, לד) עֲדַת חֲנָף גִּלְמוֹד.

ברענגט מען^פ [פון] דער דובנער מגיד אין אהל יעקב^פ זאָגט ער באריכות,

טייטשט ער מיט דעם [בדברי הכתוב] עֲדַת חֲנָף גִּלְמוֹד, וואָרן אפילו [ווען מ'איז] אַ צִיבּוֹר,

^פ כן הוא לשון המורגל בספרים על עון שנאת חנם שעל זה נחרב הבית שני כמבואר בגמרא (יומא ט;), דעדיין השטן מרקד בינינו ח"ו בעון זה. וכנראה שעבור זה נטט כאן רבינו לשון זה, כיון דמייירי מענין המחלוקת. ○ ומקור לשון זה הוא כנראה במדבר רבה (כ, יא): שבשעה שהולך אדם לחטוא, השטן מרקד לו, עד שגומר העבירה, כיון שאיבדו, חזרו ומודיעו וכו'.

^פ עיין זה בייטב פנים (שקלים, אות יז) בשר המפרשים וז"ל: דאיאת בילקוט שמיני (רמז תקכא), זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ (שמיני ט, י), ואמר משה, אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום ב"ה, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהיה עבודתכם מיוחדת לפניו, ואם כן תעשו או וְיָרָא אֱלִיכם כְּבוֹד ה' (סו). ○ ופירושו המפורשים, כי מצינו בעסקי עולם הזה, המוסכם מרבים, יותר מקובל מהמוסכם מִיָּחִיד, אבל זה באם כולם יסכימו מטעם אחד לתכלית הדבר, מה שאין כן אם כל אחד מכין לטובת עצמו לא ראי זה כראי זה, אז יחידים ופרטים יחשבו, כי כל אחד מובדל ומרוחק בטעמו מזולתו, ואין זה מסכים לטעם של חבירו, וזה שנאמר (איוב טו, לד) כִּי עֲדַת חֲנָף גִּלְמוֹד. ○ וממנו נקח לעבוד את ה', כבר אמרו (ברכות מט; והובא ברש"י בחקתי כו, ח) אין דומה יחיד העושה מצוה למרובים, אך זה אם יתאחדו בלבבם למען שמו יתברך, ליראתו ולאהבתו יתברך, לא כן כאשר כל אחד ואחד עושה המצוה להנאתו ולטובתו, הנה בלבבם מרוחקים זה מזה. ○ וזה שאמר משה על הנאמר שם וְיָקָרְבָה כָּל הָעֵדָה וְיַעֲמִדוּ לִפְנֵי ה' וגו', אותו יצר הרע לכוון בשביל הנאת עצמו, להתפאר, או בשביל שכר ועונש עולם הזה או עולם הבא, תעבירו מלבבכם, שאז אינם קרובים במחשבתם זה אל זה, כי אם תהיו כלכם ביראה אחת, הוא יראת ה' הטהורה, יראת הרוממות משאתו וגדולתו ית', לשרת לפני המקום דייקא, או וְיָרָא אֱלִיכם כְּבוֹד ה'.

^פ במהל יעקב (פרשת שמיני): ובילקוט (על הפסוק) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, אמר להם משה, אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם, ותהיו כלכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהיה עבודתכם מיוחדת לפניו, ואם עשיתם כן וְיָרָא אֱלִיכם כְּבוֹד ה'. ○ ולבא אל ביאור המאמר נקדים לבאר וכו', ונזכיר עוד לזה מאמר פי עֲדַת חֲנָף גִּלְמוֹד (איוב טו, לד). דע כי חז"ל אמרו (סנהדרין כו). חזקיה אמר שמא ח"ו נטייה דעתיה דקוב"ה בתר רובא כו', בא נביא ואמר לו קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המניין וכו'. ○ והנראה בביאור הענין וכו' בהזכיר דבריהם ז"ל (בראשית רבה לו, יא) צדיקים לבם ברושתם, רשעים הם ברשות לבם. והרצון בזה, כי זאת נחלת עבדי ה' צדקתם, כי מימי נעוריהם גם עד זקנה ושיבה דעה אחת והנהגה אחת מנהלת אותם, כי אינם תרים אחר שרירות לבם התאווני, ולא אחר הכעסני, כי אם אחר חפץ השכלי, והשכל נמשך ונקשר במשפטי התורה. ואם כן כל ימי חייו אשר הוא ח', הוא אחד במנהגיו ודרכיו וכו' על פי חפץ הקב"ה ותורתו החמודה. וכמו אשר האדם יחידי במחשבתו והנהגתו, כן כל ישראל אם כי הם רבים בגופותיהם הם קשורים ומאוחדים זה לזה מצד רצונם הטוב, כי כולם מנהג אחד ודרך אחד להם. ולא בלבד הדברים בה' אלקינו חיים כלנו היום, המתאחדים עמנו יחד בעולם, אבל גם המתים שכבר מתו ועברו מארצות החיים האלה, חלקם בחיים, את אשר ישנו פה ואשר איננו פה, כי עוד היום יאירו עינינו באור תורתם ונחמדם ודעתם, כאשר נביט על ספרי קדשנו אנחנו רואים אותם רשומים בשמותיהם מורים אלינו דרכיהם ואור נתיבותיהם כאילו הם חיים ועומדים לפנינו זה עתה. לא כן הרשעים, כי כל אחד אינו מתאחד במנהגיו אבל הוא חָלוּק במעשיו מיום אל יום, כי אתמול ראינו אותו שוחק ופניו רצויים, ועתה הוא נעצב מלא זעם ועברה וכו', פעם אוכל למכביר פעם שותה שיכור, פעם מפקיר עצמו וביתו מפני כבוד המדומה, כל שכן שלא יתחברו שנים יחד, וכל שכן הרבה מהם, וכל שכן המתים הכל נשחק בעולם ומעשיהם ומנהגיהם וכו'. ולכן יָקָר משפט מנהגם זה מחייב שיראה עליהם כבוד ה', כמו שהוא יחיד בעולם כן עמו יחידים, אבל כל זה בלכתם אחר התורה והעבודה, לא

אז מ'איז נישט אויף איין דעה, נישט אויף איין מיינונג, איז מען אזוי ווי יחידים. [ולזה אמר הכתוב דאפילו] 'עדת חנף, איז אזוי ווי 'גלמוד', יעדער איז 'אליין'.

זאגט ער, נאר דעמאלטס הייסט עס א קהלה, א ציבור, אז מ'איז אויף איין מיינונג. אז אידן וואס זענען יא מאַמינים אין הקדוש ברוך הוא און מ'זוכט דעם דרך התורה, זענען אויף איין מיינונג, אויף איין שיטה.

קכג

[ועל זה אמרו] אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם, ותהיו כלכם בעצה אחת, אזוי ווי דער מדרש (ילקוט) זאגט אין פרשת שמני. [והיינו היצר הרע של 'מחלוקת' בין יראי ה'].

[עד כאן דברי המגיד מדובנא].

קכד

איבערדעם אז ס'איז אבער דאס ערב רב אינדערמיט, ווארפט עס אריין פירוד לַבֹּבֹת, [הן] תַּחֲרוֹת וְרִיב בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׂבָשָׁמִים, און [הן] צווישן 'אידן' אליין.

קכה

ישוב קושיא ב

ובזה אתי שפיר דברי הוהר, דבמה שהפריד את הכלל ישראל מן הערב רב, ע"ז גופא זכו אחר כך לשלום ואחרות, הן בין ישראל לאביהם שבשמים, והן בין ישראל עצמן, ולכן שפיר נקרא זה בלשון "ויקהל" משה

איבערדעם איז טאקע רעכט וואס דער זוהר הקדוש זאגט אז ער האט זיי פורש געווען פון ערב רב זענען זיי געווארן א קהלה. זענען זיי געווארן איינס, אן פירוד לַבֹּבֹת.

פונקט פארקערט, דאס האט געמאכט אהדות. ווארן אז ס'איז געווען אינצווישן ערב רב, האט דאס אריינגעווארפן 'ספקות' בלבבות בני ישראל, ס'האט אריינגעווארפן אין ענינים וואס ס'איז נוגע אין דער אמונה, און אזוי [גם סתם] פירוד לַבֹּבֹת, אזוי ווי די פת הצבועים מאכן^פ, אזוי ווי דער דרך איז.

איבערדעם איז טאקע דאס איז די אמת'דיגע פונה, אז מיטן להפרידם מערב רב איז געווארן "ויקהל". פארקערט, איז מען געווארן פאיש אַחד בלב אחד, א קהלה מיוחדת.

איבערדעם איז רעכט וואס דער זוהר הקדוש זאגט, ווייל ער האט זיי פורש געווען פון ערב רב, איז געווען ויקהל משה^פ.

כן ההולכים אחר יצרם. ◦ ומעתה הנה כל הדברים האלה כלולים במאמרו הנכבד שאמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו ויבא אליכם כבוד ה', הנה בא להבינם הטעם המחייב שיראה אליהם כבוד ה', בעבור יושר מנהגם לעד לעולם, וכולם מבטלים רצונם מפני רצון העליון יתברך, ואם כי רבים וכן שלמים הם עכ"ז כולם כאחד יחשבו. וזה שביאר הילקוט אותו יצר הרע העבירו מלבבכם ותהיו כלכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום וכשם שהוא יחיד בעולם כך תהיה עבודתכם יחידית, וכמאמרם ז"ל (ברכות) אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם כו', ואם עשיתם כן ויבא אליכם כבוד ה'. [כן הוא באהל יעקב בדרך השני, ועיי"ש בדרך הראשון מה שמבאר היטב גם בלשון הפסוק עדת חנף גלמוד, וכעין זה יתפרש גם לדרך השני המובא כאן, אף שלא הזכירו בהדיא. ועיי"ש בייטב פנים המובא לעיל, דשם מוזכר פירוש זה הפסוק לפי דרך השני שבאהל יעקב].

^פ כמבואר בגמרא סוטה (כב:): אל תתיראי מן 'הפרושין' [פירוש"י: שצדיקים הן], ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן 'הצבועין' שדומין לפרושין [כלומר שאין מראיתם כתולדותם, אלא צבועין מבחוץ, ואין תוכן כבהם], שמעשיהן כמעשה זמרי [שהן רשעים] ומבקשין שר כפינחס [אומרים לבריות לכבדן כפינחס].

^פ ועיי"ן בחינה זו גם בדברי יואל בשלח (עמוד שער).

קבו
ישוב קושיא א

ולכן רק בפרשה זו נאמר לשון "ויקהל" משה, שמורה על השלום ואחדות שבין ישראל למקום, ובין אדם לחבירו. יען כי כאן נזכר ענין ההפרדה מהערב רב באומרו קחו 'מאתכם' ולא מהערב רב, וכדברי הוזהר לאמיר זען.

און דער פסוק שטעלט עס דאָ היצט אַהער, ווייל דאָ איז עס געשען ביים מִשְׁכָּן, מ'הָאָט זיי פֿורֶש געווען, איבערדעם שטייט נישט אין ערגעץ וַיִּקְהַל, אפילו מ'הָאָט צוזאַמגענומען אַלע אינאיינעם [בכל דיבור], ס'איז אָבער דאָס עָרַב רב איז [אויך] געווען אינדערמיט, איז דאָס נישט געווען קיין קְהֵלָה, [ווייל] ס'הָאָט אַריינגעוואָרפֿן אַביסל פֿירוד לְבָבוֹת, ווייל 'זיי' זענען געווען אינדערמיט, [ולכן] שטייט נישט וַיִּקְהַל אין ערגעץ, נאָר היצט ביי 'דער' מִצָּוָה, ווי דער זוהר הקדוש זאָגט [ווייל] מ'הָאָט געוואָלט זאָגן קחו 'מאתכם', מ'זאָל פֿון 'זיי' נישט נעמען.

קבו

דער רמב"ן^צ [און] דער אבן עזרא^א זאָגט דאָך [דמה שנאמר בפסוק זה] אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם, מיינט מען אויך דעם מִשְׁכָּן, ס'גייט אַרויף [על מלאכת המשכן].

מ'מיינט נאָר [צו זאָגן באזהרת השבת שבפסוק השני], אַז אויף מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן זאָל זיין שֵׁשֶׁת יָמִים [תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה לַבִּנְיָן הַמִּשְׁכָּן], וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קוֹדֶשׁ, אַז ס'איז נישט דוֹחָה שַׁבָּת.

אָבער דער אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם [הנאמר בפסוק ויקהל משה], גייט [אויך] אַרויף אויף מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן טאַקע.

קכח

ממילא דאָ ביים מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן זאָגט דאָך דער זוהר הקדוש הָאָט מען [נהקחילם משה כדין] לְהַפְרִידם מִעָרַב רב, איבערדעם אויף דעם איינעם פֿלאַץ שטייט וַיִּקְהַל, ווייל ס'איז געווען אַזא הִלָּכָה וואָס מ'הָאָט נישט גערעדט צום עָרַב רב, נאָר צו אידן אליין, איז עס געווען וַיִּקְהַל.

אַז נישט איז עס נישט געווען קיין רעכטע קְהֵלָה, ס'איז נישט געווען קיין רעכטע קְהֵלָה, [וכמאמר הכתוב] עֵדֶת חֲנָף גִּלְמוּד, [ווייל] ס'איז געווען קְנָאָה, ס'איז געווען פֿירוד לְבָבוֹת [וואָס] זיי האָבן אַריינגעוואָרפֿן. אַז 'זיי' זענען אינדערמיט איז עס נישט קיין קְהֵלָה אָמְתִּית, [ולכן] בשאר כל המצות שנאמרו גם להערב רב] שטייט נישט וַיִּקְהַל, אפילו מ'הָאָט זיי צוזאַמגענומען [און] מ'הָאָט יעדן געזאָגט, שטייט דאָך נישט וַיִּקְהַל, איבערדעם נאָר דאָ איין מָאָל איז וַיִּקְהַל.

^צ רמב"ן (לה, ב): אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה. אמר אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת, על מלאכת המשכן וכל כליו וכל עבודתו. והקדים השבת, לאמר כי שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה אֵלֶּה הַדְּבָרִים, ולא ביום השביעי שהוא קוֹדֶשׁ לה'. ומכאן שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, ולא ממדרש אֶף (כרשי" תשא לא, יג), כמו שפרשתי בסדר כי תשא (שם).

^א באבן עזרא (לה, א): טעם וַיִּקְהַל, שישמענו הכל מפיו דבר המשכן, שיתנדבו. ופירש אֵלֶּה הַדְּבָרִים, המשכן וכליו לעשות, על כן כתוב לַעֲשׂוֹת אֹתָם. והנה הטעם, שה' צונו שתעשו מה שאומר לכם, והוא הוזהיר אתכם אע"פ שמעשה שמים אתם חייבים לעשות, השמרו לכם שלא תעשו מעשה בשבת וכו'.

קכט

ישוב קושיא ג (באופן ב)

כיון שנתפרדו כאן מהערב רב, שזה גרמה "השלוש", לכן היה סלקא דעתך לומר דגדול השלוש אף לדחות עשה ול"ת דשבת

איבערדעם [הוי סלקא דעתך שלכן] איז דאָס דוֹחָה [שבת, דגדול השלוש שבין ישראל לאביהם שבשמים, ובין ישראל עצמן, ע"י שנתפרדו מהערב רב].

קל

ישוב קושיא א (באופן ב)

גם עצם הקמת המשכן גרמה להחזיר השלוש שבין ישראל לאביהם שבשמים, כמבואר במדרש פרשת נשא, ולכן דייקא בכאן נאמר לשון "ויקהל", דמורה על השלוש והאחרות, הן בין ישראל לאביהם שבשמים, והן בין אדם לחבירו

עקסטערדעם פאסט עס אָהער.

ווייל ער דערציילט דאָך מיר אז איבערדעם העט איך געוואָלט מיינען אז ס'איז דוֹחָה שְׁבֶת ווייל ס'ברענגט שְׁלוֹם, זעט מען דאָך אז דאָס מִשְׁכָּן האָט געברענגט שְׁלוֹם. אַזוי ווי דער מדרש זאָגט [בפרשת נשא, בסמיכות הפסוקים] וְיָשָׁם לָךְ שְׁלוֹם, בְּיוֹם כָּלוּת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, אַז ס'האָט געברענגט שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבִשְׁמִים', [ולדרכינו מבואר עוד] אַז דאָס ברענגט שְׁלוֹם צווישן 'אידן' [אליי].

קלא

סיום התורה

ביאור המשנה: אין אליהו בא אלא לעשות 'שלוש' בעולם

בזמן ביאת אליהו, יכלו המינים והדורים, ויתרומם קרן הצדיקים, כמבואר בגמרא בענין סדר הברכות של תפילת י"ח. וכיון שיכלו המינים והרשעים, ממילא יהיה "שלוש" בעולם, כי הם שהיו גורמים הפירוד ח"ו והאיבה ותחרות

איבערדעם שטייט²² [אז] אליהו וועט קומען לעשות 'שלוש' בעולם.

ווייל ס'שטייט דאָך אין די תּפֿילַת וְלִמְלֻשִׁינִים, וְכָל הַמִּינִים כָּרְגַע יֵאבְדוּ, זאָגט מען דאָרט קוֹדֵם [ברכת] וְלִמְלֻשִׁינִים [ואחר כך ברכת על הצדיקים, ווייל] אַז ס'וועט זיך אויסלאָזן כָּלוּ הַמִּינִים, - ווי די גמרא זאָגט אין מגילה²³ אין סדר הברכות, - וועט זיין התרוממות הצדיקים, און אַזוי נאָכדעם וועט זיין וְלִירוּשָׁלַם, און אַתְּ צִמַּח, און בְּנֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ.

²² במשנה דעדיות (ח, ז): אָמַר רבי יהושע, מִקְבֵּל אֲנִי מִרְבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי שֶׁשָּׁמַע מִרְבּוֹ, וְרַבּוֹ מִרְבּוֹ, הִלְכָּה לְמִשָּׁה מְסִינִי, שֶׁאֵין אֵלֵיהּ בָּא לְטָמָא וְלִטְהַר לְרַחֵק וּלְקָרֵב, אֲלֵא לְרַחֵק הַמְקוֹרְבִין בְּזוּעָה וּלְקָרֵב הַמְרַחֲקִין בְּזוּעָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, לְהַשְׁוֶת הַמִּתְלַקֵּת. וְחֻקִּים אֲמָרִים, לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֲלֵא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (מלאכי ג, 22) הִנֵּה אֲנִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנִּבִּיאַת יְגוֹ' וְהָשִׁיב לִב אֲבוֹתָ עַל בְּנֵים וְלִב בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם :

²³ בגמרא מגילה (יז, ז): תנו רבנן מניין שאומרים אבות וכו', ומניין שאומרים גבורות וכו', ומניין שאומרים קדושות שנאמר וכו', ומה ראו לומר בינה אחר קדושה וכו', ומה ראו לומר תשובה אחר בינה וכו', ומה ראו לומר גאולה בשביעית, אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעה בשביעית, והאמר מר בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא, מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא, ומה ראו לומר רפואה בשמינית וכו', ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית וכו', ומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים דכתיב (יחזקאל לו, ח) וְאָתָם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנֹפֶכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׁאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבּוּ לְבֹא, וכיון שנתקבצו גלויות נעשה דין ברשעים שנאמר ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבוד סיגך, וכתיב (ישעי' א, כו) וְאֶשְׁכְּחַה שְׁפָטוֹךְ כְּבָרָאשְׁנָה, וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים וכולל זדים עמהם, שנאמר (שם, כח) וְשָׁכַר פִּשְׁעֵים וְחַטָּאִים יִחָדּוּ (יכלו), וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים וכו', והיכן מתרוממת קרנם בירושלים וכו', וכיון שנבנית ירושלים בא דוד וכו', וכיון שבא דוד באתה תפלה וכו', וכיון שבאת תפלה באת עבודה וכו', וכיון שבאת עבודה באתה תודה וכו', ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה וכו', ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב (במדבר י, כז) וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲכַבְרֶם בִּרְכַּה דִּהְקִדוּשׁ בֵּרוּךְ הוּא שְׁלוֹם שנאמר (תהלים כט, יא) ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

[און] דאָס אַלעס וועט זיין ווען אַליהו וועט קומען.

און ממילא אַז דאָס וועט אַלעס געשען, וועט זיין לעשונות שלום בעולם^{צד}. אַזוי ווי די גמרא (בשבת קטז. דלעיל) לערנט אַרויס, אַז דעם אַז ס'הערט זיך אויף די מינים דעם מאַכט שלום, ער זאָגט דאָך אַרויס אין די גמרא אַזוי. איבערדעם קומט אַליהו לעשונות שלום בעולם^{צה}.

קלב

שייכות הדרשה דאינו דוחה שבת, לענין "ויקהל" משה

הרבנות דאינו דוחה השבת, הוא עבור שהמשכן גורם השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים. והטעם שבאמת אינו דוחה שבת, בשביל שהשבת עצמו גורם השלום הוה, ולכן מקושר ענין אזהרת השבת, עם אומרו "ויקהל" משה, דפירושו כדלעיל שהביא בהם השלום והאחדות, למעלה ולמטה

איבערדעם איז דאָס הָא בְּהָא תְּלִיא די מימרא [שמלאכת המשכן אינו דוחה שבת], איבערדעם איז דאָס מְקוֹשֵׁר דער וִיקְהֵל מֹשֶׁה, מיט דעם וואָס ער זאָגט די יִדְיעָה אַז ס'איז נישט דוחה שבת.

[ווייל] די רבנות אַז ס'איז נישט דוחה שבת, [איז דאָך דער טעם] וואָרן שבת אליין ברענגט דאָס, ווי כ'האב שוין פריער מסביר געווען (באות לא), מיט מלאכת המשכן, די אלע אינאיינעם דאָס ברענגט שלום בעולם, לעשונות שלום בעולם, ווי איך האָב שוין פריער געזאָגט.

קלג

ברכת הקודש

השם יתברך זאל העלפן:

מ'זאל מיר במהרה טאקע זוכה זיין, יראו עינינו וישמח לבינו.

מ'זאל מיר נאך זיין פון די וואָס זיי וועלן זוכה זיין צו זען.

[און] זוכה זיין צו ביאת אליהו, לעשונות שלום בעולם.

היצט אין די ימי הגאולה, די ימי אדר, ס'קומט שוין אדר שני, די ימי הגאולה

אדר מיט ניסן, זאל טאקע זיין די חדשים, ס'זאל זיין יראה זכרוננו לטובה.

השם יתברך ירחם על עמו, על עמו ועל ארצו.

מ'זאל במהרה געהאלפן ווערן מיט א ישועה שלימה.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען די ישועה פון אידן, און דעם התרוממות קרן התורה

וישראל, בנחת ובשמחה, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^{צד} הן מחמת שאז יכלו המינים [כמו שמבקשין בברכת ולמלשינים] שזה מביא השלום כמבואר בגמרא דשבת (קטז.), והן מחמת שאז יהיה בנין בית המקדש [כמו שמבקשין בברכות ולירושלים עירך], שזה מביא השלום כמבואר במדרש רבה פרשת נשא.

^{צה} ועיין באורך בדברי יואל נשא (עמוד קפד-קפה).

